Regeringens proposition 1997/98:169

Gymnasieskola i utveckling – kvalitet och likvärdighet

Prop. 1997/98:169

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 14 maj 1998

Göran Persson

Ylva Johansson
(Utbildningsdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att en gymnasieexamen införs för att befästa och förstärka kvaliteten i gymnasieskolans utbildning. Bestämmelserna om nationella proven bör ändras, så att nationella kursprov blir obligatoriska inför betygsättningen i kärnämneskurserna i svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik samt i den högsta karaktärsämneskursen i engelska och matematik på respektive program. Vidare föreslås en ny gemensam struktur för gymnasieskolans nationella och specialutformade program. Definitionen av begreppet gymnasiepoäng skall inte längre vara ett mått på den faktiska undervisningstiden för en kurs utan i stället ett mått på kursens studieomfattning, dvs. den beräknade arbetsinsatsen för eleven. Samtliga nationella och specialutformade program föreslås omfatta 2 500 gymnasiepoäng i gymnasieskolan. Den nuvarande uppdelningen av program på grenar föreslås bli ersatt av inriktningar. Ett nytt nationellt program – teknikprogrammet – föreslås bli infört hösten år 2000. Samtidigt införs en ny lärlingsutbildning som alternativ studieväg inom program med yrkesämnen. Nya samarbetsformer med arbetslivet behöver utvecklas. Regeringen ges ett bemyndigande att meddela närmare föreskrifter om lärlingsutbildningen. Skollagen ändras så att det tydligt visas på möjligheten att särskilt inrikta undervisningen på ett individuellt program mot ett nationellt eller specialutformat program. För ämnet Idrott och hälsa ökas den obligatoriska delen, som föreslås få lika stor omfattning på alla program.

Innehållsförteckning

1 Förslag till riksdagsbeslut 3

2 Lagtext 4

3 Ärendet och dess beredning 14

4 Sverige – en stark och dynamisk kunskapsnation 15

5 Utvecklingen inom vuxenutbildningen 21

6 Strukturen på nationella program 23
- 6.1 Strukturen i dagens gymnasieskola 23
- 6.2 En ny struktur för nationella program 26

7 Utveckling av programutbudet 36
- 7.1 Ett nytt nationellt program – teknikprogrammet 36
- 7.2 Utveckling av det individuella programmet 40

8 Gymnasieskolans kärnämnen 44
- 8.1 Utveckling av kärnämnesutbudet 45
- 8.2 Idrott och hälsa i gymnasieskolan 46

9 Gymnasieskola och arbetsliv i samarbete 47
- 9.1 En ny modern lärlingsutbildning i gymnasieskolan 52

10 Examen på gymnasial nivå 54

11 Prov och kvalitetssäkring 59

12 Distansundervisning 62

13 Elevernas ansvar, rättigheter och skyldigheter 63

14 Ekonomiska konsekvenser 65

15 Författningskommentarer 66
- 15.1 Förslaget till lag om ändring i skollagen (1985:1100) 66

Bilaga 1 Sammanfattning av bedömningarna i slutbetänkandet Den nya gymnasieskolan – problem och möjligheter (SOU 19997:107) 68

Bilaga 2 Sammanfattning av förslagen i rapporten Gymnasieskola i ständig utveckling (Ds 1997:78) 71

Bilaga 3 Förteckning över remissinstanserna samt en sammanställning av remissyttrandena över betänkandet Den nya gymnasieskolan – problem och möjligheter (SOU 1997:107) och rapporten Gymnasieskola i ständig utveckling (Ds 1997:78) 73

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 14 maj 1998 95

Rättsdatablad 96

1 Förslag till riksdagsbeslut

Regeringen föreslår att riksdagen

1. antar regeringens förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100),

2. godkänner vad regeringen föreslår om en examen på gymnasial nivå (avsnitt 10).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext

Förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1985:1100)[1]

dels att 5 kap. 3–5, 6 a, 8, 16–18 och 24 §§ samt bilaga 1 och 2 skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 5 kap. 4 d §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
	5 kap.
	3 §
Utbildningen i gymnasieskolan skall utgöras dels av utbildning på nationella program, som är avsedda att kunna genomgås på tre läsår, dels av utbildning på specialutformade program, som också är avsedda att kunna genomgås på tre läsår, dels av individuella program.	
	Styrelsen för utbildningen får besluta att utbildningen på nationella och specialutformade program får fördelas på en längre tid än tre läsår. Efter regeringens medgivande får styrelsen besluta att utbildningen får fördelas på kortare tid än tre läsår.
Inom de nationella programmen kan finnas olika *grenar. Grenarna* kan vara nationellt eller lokalt fastställda. Regeringen får meddela närmare föreskrifter om *grenarna*.	Inom de nationella programmen kan finnas *utbildningar med* olika *inriktningar. Dessa* kan vara nationellt eller lokalt fastställda. Regeringen får meddela närmare föreskrifter om *dem*.
	Lärlingsutbildning kan anordnas inom de nationella och specialutformade programmen. Regeringen får meddela närmare föreskrifter om lärlingsutbildningen.
	4 §

[1] Lagen omtryckt 1997:1212.

De nationella programmen skall vara grund för fortsatt utbildning på högskolenivå och för yrkesverksamhet.

Vilka de nationella programmen är framgår av bilaga 1. *Vissa bestämmelser om utbildningens omfattning på de nationella programmen (timplaner) framgår av bilaga 2. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om tillämpningen av timplanerna.*

Vilka de nationella programmen är framgår av bilaga 1.

Varje kommun skall informera om de nationella programmen och om möjligheterna att få utbildning på specialutformade eller individuella program.

4 a §

Ett specialutformat program skall i fråga om utbildningens nivå motsvara ett nationellt program och därmed kunna ligga till grund för fortsatt utbildning på högskolenivå eller för yrkesverksamhet. Det kan utformas individuellt för en elev eller gemensamt för en grupp elever.

Styrelsen för utbildningen skall fastställa en plan för varje specialutformat program. Om programmet är avsett för en grupp elever, skall styrelsen även fastställa programmål. *Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om omfattningen av ett specialutformat program. Regeringen får föreskriva att utbildningen skall omfatta minst vissa av de ämnen som anges i bilaga 2.*

Styrelsen för utbildningen skall fastställa en plan för varje specialutformat program. Om programmet är avsett för en grupp elever, skall styrelsen även fastställa programmål.

4 b §

Ett individuellt program kan

1. syfta till att stimulera eleven att senare gå över till ett nationellt program eller ett specialutformat program,

2. särskilt inriktas mot studier på ett nationellt eller specialutformat program (programinriktat individuellt program),

2. göra det möjligt för ungdomar att genom lärlingsutbildning förena en anställning som syftar till yrkesutbildning med studier av vissa ämnen i gymnasieskolan,

3. avse utbildning för udda yrken, och

3. göra det möjligt för ungdomar att genom lärlingsutbildning förena en anställning som syftar till yrkesutbildning med studier av vissa ämnen i gymnasieskolan,

4. avse utbildning för udda yrken, och

4. möta speciella behov hos eleven.

Ett individuellt program som *har* ett sådant *syfte* som *anges* i första stycket 1 kan utformas för en grupp elever.

Utbildningen på ett individuellt program skall följa en plan, som skall fastställas av styrelsen för utbildningen. I fråga om sådana individuella program som avses i första stycket *2* får regeringen föreskriva att utbildningen i skolan skall omfatta minst vissa ämnen *som anges i timplanerna i bilaga 2*.

5. möta speciella behov hos eleven.

Ett individuellt program som *är av* ett sådant *slag* som *avses* i första stycket 1 *och 2* kan utformas för en grupp elever.

Utbildningen på ett individuellt program skall följa en plan, som skall fastställas av styrelsen för utbildningen. I fråga om sådana individuella program som avses i första stycket *3* får regeringen föreskriva att utbildningen i skolan skall omfatta minst vissa ämnen.

4 c §

Omfattningen av studierna *i de ämnen som anges i bilaga 2* betecknas med gymnasiepoäng. *För varje ämne motsvarar antalet gymnasiepoäng antalet undervisningstimmar i ämnet. En elev har uppnått det antal gymnasiepoäng som sålunda gäller för varje ämne, när eleven har inhämtat den kunskap som utbildningen i ämnet avser att ge.*

Utbildningen inom varje ämne *som anges i bilaga 2* sker i form av en eller flera kurser. För varje kurs skall det anges hur många gymnasiepoäng den omfattar.

Efter varje kurs har eleven rätt att få betyg. Har eleven enligt detta betyg minst uppfyllt kurskraven är kommunen inte skyldig att erbjuda eleven ytterligare utbildning inom den kursen. *Detta gäller även om eleven begärt och fått kortare undervisningstid än den som anges i timplanen.*

Omfattningen av studierna *på nationella och specialutformade program* betecknas med gymnasiepoäng. *Vissa bestämmelser om utbildningens omfattning på de nationella och specialutformade programmen (poängplan) framgår av bilaga 2. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om tillämpningen av poängplanen.*

Utbildningen inom varje ämne sker i form av en eller flera kurser. För varje kurs skall det anges hur många gymnasiepoäng den omfattar.

Efter varje kurs har eleven rätt att få betyg. Har eleven enligt detta betyg minst uppfyllt kurskraven är kommunen inte skyldig att erbjuda eleven ytterligare utbildning inom den kursen.

4 d §

Elever på det estetiska programmet, naturvetenskapsprogrammet och samhällsvetenskapsprogrammet har rätt till minst 2 150 undervisningstimmar

om 60 minuter och elever på övriga nationella program har rätt till 2 370 timmar om 60 minuter (garanterad undervisningstid).

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter om garanterad undervisningstid för specialutformade program samt om avsteg från den garanterade undervisningstiden enligt första stycket.

5 §[2]

Varje kommun är skyldig att erbjuda utbildning på nationella program för samtliga de ungdomar i kommunen som avses i 1 § första stycket förutsatt att de

1. har slutfört sista årskursen i grundskolan eller motsvarande och har godkända betyg i svenska alternativt svenska som andraspråk, engelska och matematik eller på annat sätt förvärvat likvärdiga kunskaper, samt

2. inte tidigare har gått igenom utbildning på ett nationellt program i gymnasieskolan eller en i förhållande därtill likvärdig utbildning eller avlagt International Baccalaureate (IB).

Erbjudandet skall omfatta ett allsidigt urval av nationella program. Antalet platser på de olika programmen *och deras grenar* skall anpassas med hänsyn till elevernas önskemål.

Erbjudandet skall omfatta ett allsidigt urval av nationella program. Antalet platser på de olika programmen skall anpassas med hänsyn till elevernas önskemål. *Detsamma gäller de olika inriktningarna inom programmen.*

Erbjudandet skall avse utbildning som anordnas inom kommunen eller i en annan kommun eller ett landsting i enlighet med samverkansavtal. Två eller flera kommuner som gemensamt erbjuder en utbildning på ett nationellt program bildar ett samverkansområde för den utbildningen. Kommuner som har slutit samverkansavtal med ett landsting om en viss utbildning bildar ett samverkansområde för den utbildningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får bestämma att särskilda krav på förkunskaper skall gälla för vissa utbildningar.

6 a §

När en kommun erbjuder utbildning på ett nationellt program får kommunen också erbjuda garanti för att eleven *vid* senare *grendelning* tas in på en viss *gren* inom *programmet*. Detsamma gäller om ett landsting erbjuder utbildning på ett nationellt program.

När en kommun erbjuder utbildning på ett nationellt program får kommunen också erbjuda garanti för att eleven senare *skall* tas in på en *utbildning med en* viss *inriktning* inom *ett nationellt program.* Detsamma gäller om ett landsting erbjuder utbildning på ett

[2] Lydelse enligt prop. 1997/98:94.

nationellt program.

Regeringen får föreskriva att en sådan garanti skall ges inom vissa program.

8 §

Den som av sin hemkommun skall erbjudas gymnasieutbildning på ett nationellt program enligt 5 § första stycket är behörig sökande till en sådan utbildning var som helst i landet.

Av behöriga sökande till de nationella program som anordnas i en kommun eller för ett samverkansområde skall i första hand tas emot de som är hemmahörande i den kommun som anordnar utbildningen och de som är hemmahörande i en kommun som tillhör samverkansområdet för utbildningen.

Med sådana sökande som avses i andra stycket skall jämställas

1. de som med hänsyn till sina personliga förhållanden har särskilda skäl att få gå i den gymnasieskola dit de har sökt,

2. de som är hemmahörande i en kommun som inte erbjuder det sökta programmet och

3. de som har sökt till gymnasieskolan ifråga under åberopande av att där, inom det sökta programmet, anordnas en nationellt fastställd *gren* som inte erbjuds av hemkommunen.

3. de som har sökt till gymnasieskolan ifråga under åberopande av att där, inom det sökta programmet, anordnas en *utbildning med en* nationellt fastställd *inriktning* som inte erbjuds av hemkommunen.

16 §

Den som tagits in på ett nationellt program i gymnasieskolan och påbörjat det, har rätt att fullfölja sin utbildning på det programmet i kommunen eller inom samverkansområdet eller, om utbildningen har ett landsting som huvudman, inom det landstingsområdet. Detta gäller även om de förhållanden som låg till grund för mottagandet ändras under studietiden.

Dessa bestämmelser gäller också i fråga om utbildning *på en viss gren*, om eleven har tagits in på ett program och därvid getts garanti för att senare bli intagen *på den grenen*.

Rätten att fullfölja utbildningen enligt första stycket gäller även efter ett studieavbrott på högst ett läsår för studier utomlands. Detsamma gäller i fråga om *grengaranti enligt* andra stycket, *såvida* inte skolhuvudmannen vid utfärdandet av garantin gjort uttryckligt förbehåll mot dess giltighet i händelse av studieav-

Dessa bestämmelser gäller också i fråga om utbildning *med en sådan inriktning som avses i 3 § tredje stycket*, om eleven har tagits in på ett program och därvid getts garanti för att senare bli intagen *till en sådan utbildning*.

Rätten att fullfölja utbildningen enligt första stycket gäller även efter ett studieavbrott på högst ett läsår för studier utomlands. Detsamma gäller i fråga om *sådan garanti som avses i* andra stycket, *om* inte skolhuvudmannen vid utfärdandet av garantin gjort uttryckligt förbehåll mot dess giltighet i händelse av studieav-

brott.	brott.
17 §	
En elev, som har tagits in på ett nationellt program eller på en viss *gren* inom ett sådant program och påbörjat utbildningen men som därefter flyttar från kommunen eller samverkansområdet för utbildningen, har rätt att fullfölja utbildningen på det påbörjade programmet eller *grenen* där den nya hemkommunen erbjuder sådan utbildning. Erbjuder den nya hemkommunen inte programmet eller *grenen* har eleven rätt att efter eget val fullfölja sin utbildning i en annan kommun eller ett landsting som anordnar utbildningen.	En elev, som har tagits in på ett nationellt program eller på en *utbildning med en* viss *inriktning* inom ett sådant program och påbörjat utbildningen men som därefter flyttar från kommunen eller samverkansområdet för utbildningen, har rätt att fullfölja utbildningen på det påbörjade programmet eller *inriktningen* där den nya hemkommunen erbjuder sådan utbildning. Erbjuder den nya hemkommunen inte programmet eller *utbildning med den inriktningen* har eleven rätt att efter eget val fullfölja sin utbildning i en annan kommun eller ett landsting som anordnar utbildningen.
18 §	
Elever som önskar fullfölja sin utbildning *på* en sådan nationellt fastställd *gren* inom ett nationellt program som inte erbjuds av deras hemkommun bör, *i mån av* plats, få flytta till gymnasieskolan i en kommun eller ett landsting där den önskade *grenen* anordnas. Styrelsen för utbildningen i den kommun eller det landsting där *grenen* anordnas beslutar om sådant mottagande av en elev.	Elever som önskar fullfölja sin utbildning *med* en sådan nationellt fastställd *inriktning* inom ett nationellt program som inte erbjuds av deras hemkommun bör, *om det finns* plats, få flytta till gymnasieskolan i en kommun eller ett landsting där den önskade *utbildningen* anordnas. Styrelsen för utbildningen i den kommun eller det landsting där *utbildningen* anordnas beslutar om sådant mottagande av en elev.
Styrelsens beslut får inte överklagas.	
24 §	
I fall som avses i 22 och 23 §§ är dock hemkommunen inte skyldig att betala ersättning, om det är fråga om	I fall som avses i 22 och 23 §§ är dock hemkommunen inte skyldig att betala ersättning, om det är fråga om
1. ett nationellt program eller en nationellt fastställd *gren av* ett sådant program som kommunen själv erbjuder, utom då eleven har tagits emot med stöd av 8 § tredje stycket 1 och 3 eller 29 §, eller	1. ett nationellt program eller *utbildning med* en nationellt fastställd *inriktning inom* ett sådant program som kommunen själv erbjuder, utom då eleven har tagits emot med stöd av 8 § tredje stycket 1 och 3 eller 29 §, eller

2. en lokalt fastställd *gren* inom de nationella programmen.	2. *utbildning med* en lokalt fastställd *inriktning* inom de nationella programmen.

1. Denna lag träder i kraft, om inte annat framgår nedan, den 1 januari 2000, och skall tillämpas på utbildning som påbörjas efter den 1 juli 2000. Äldre bestämmelser skall tillämpas på utbildning som har påbörjats före den 1 juli 2000.

2. Ändringarna i 5 kap. 4 b § första och andra stycket, träder i kraft den 1 juli 1999.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
Nationella program	Nationella program
Barn- och fritidsprogrammet	Barn- och fritidsprogrammet
Byggprogrammet	Byggprogrammet
Elprogrammet	Elprogrammet
Energiprogrammet	Energiprogrammet
Estetiska programmet	Estetiska programmet
Fordonsprogrammet	Fordonsprogrammet
Handels- och administrationsprogrammet	Handels- och administrationsprogrammet
Hantverksprogrammet	Hantverksprogrammet
Hotell- och restaurangprogrammet	Hotell- och restaurangprogrammet
Industriprogrammet	Industriprogrammet
Livsmedelsprogrammet	Livsmedelsprogrammet
Medieprogrammet	Medieprogrammet
Naturbruksprogrammet	Naturbruksprogrammet
Naturvetenskapsprogrammet	Naturvetenskapsprogrammet
Omvårdnadsprogrammet	Omvårdnadsprogrammet
Samhällsvetenskapsprogrammet	Samhällsvetenskapsprogrammet
	Teknikprogrammet

Nuvarande lydelse

Riktvärden för utbildningens omfattning för gymnasieskolans treåriga nationella program i timmar om 60 minuter för ämnen och totalt

	Estetiskt program	Naturveten-skapsprogram		Samhällsvetenskaps-program			Övriga program
		Natur-veten-skaplig gren	Teknisk gren	Ekono-misk gren	Huma-nistisk gren	Sam-hälls-veten-skaplig gren	
Ämnen:							
Svenska/Svenska som andraspråk	200	200	200	200	200	200	200
Engelska	150	150	150	150	150	150	110
Samhällskunskap	90	90	90	90	90	300	90
Religionskunskap	30	30	30	60	60	60	30
Matematik	150	300/240	300/240	200	150	200	110
Naturkunskap	30	30	30	100	100	100	30
Idrott och hälsa	80	130	80	130	130	130	80
Estetisk verksamhet	30	30	30	30	30	30	30
Historia	80	80	80	80	190	190	
Filosofi		40/0	40/0	40	40		
Psykologi		0/40		0/40	40	40	
Geografi				50		140	
Språk 2		190	190	190	190	190	
Språk 3				0/190	190		
Latin med allmän språkkunskap/språk 4					240/190		
Fördjupning i humaniora eller samhällsvetenskap					60/110	60	
Fysik		220	220				
Kemi		180	140				
Biologi		110	50				
Estetiska ämnen	990						
Ekonomiska ämnen				510/320			
Miljökunskap		0/60	0/60				
Tekniska ämnen		60	270				
Yrkesämnen							1370
Individuella val	190	190	190	190	190	190	190
Lokalt tillägg/ämnes-anknuten praktik	110	100	80	110	80	110	110
Summa under-visningstid	2130	2130	2130	2130	2130	2130	2350
Specialarbete	20	20	20	20	20	20	20
Totalt garanterat antal timmar	**2150**	**2150**	**2150**	**2150**	**2150**	**2150**	**2370**

Alternativstreck innebär val mellan alternativ inom gren av program.

Föreslagen lydelse

Poängplan för nationella och specialutformade program i gymnasieskolan

Ämne	**gymnasiepoäng**
Ämnen som i nedan angiven omfattning ingår i alla nationella och specialutformade program, (Kärnämnen)	
Svenska/Svenska som andraspråk	200
Engelska	100
Matematik	100
Idrott och hälsa	100
Samhällskunskap	100
Religionskunskap	50
Naturkunskap	50
Estetisk verksamhet	50
Ämnen genom vilka programmet får sin karaktär inklusive examensarbete om 100 gymnasiepoäng	1 450
Individuella val	300
Summa gymnasiepoäng	**2 500**

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen bemyndigade den 21 april 1994 det statsråd som har till uppgift att föredra ärenden om skola och vuxenutbildning att tillkalla en parlamentariskt sammansatt kommitté med uppgift att följa utvecklingen i gymnasieskolan (dir. 1994:29). Kommittén antog namnet Kommittén för gymnasieskolans utveckling. Den 24 november 1994 beslutade regeringen om tilläggsdirektiv för kommittén (dir. 1994:128).

Kommittén för gymnasieskolans utveckling lämnade dels i januari 1996 ett delbetänkande *Den nya gymnasieskolan – hur går det?* (SOU 1996:1), dels i december 1996 ett andra delbetänkande *Den nya gymnasieskolan – steg för steg* (SOU 1997:1), dels i augusti 1997 slutbetänkandet *Den nya gymnasieskolan – problem och möjligheter* (SOU 1997:107). En sammanställning av remissyttrandena över betänkandet SOU 1997:1 finns tillgänglig i Utbildningsdepartementet (dnr 97/194/S). En sammanfattning av betänkandet SOU 1997:107 finns i *bilaga 1*.

I regeringens skrivelse *Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning – kvalitet och likvärdighet* (Skr. 1996/97:112) redovisades flera initiativ och bedömningar som rör gymnasieskolans fortsatta utveckling, vilka även berör motsvarande utbildning i komvux. Inom Utbildningsdepartementet tillsattes därefter en arbetsgrupp – Gymnasiegruppen – med uppgift att fördjupa och konkretisera den inriktning som angavs i utvecklingsplanen. Resultatet av gruppens arbete finns i rapporten *Gymnasieskola i ständig utveckling* (Ds 1997:78). En sammanfattning av rapporten finns *i bilaga 2*. SOU 1997:107 och Ds 1997:78 har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena finns i *bilaga 3*.

En särskild arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet – Praktikprogramgruppen – har haft i uppdrag att överväga hur innehållet i det individuella programmet kan stärkas. Gruppens arbete redovisades den 23 april 1998 i rapporten *PRIV – en ny väg mot ett nationellt program* (Ds 1998:27). Rapporten remissbehandlas för närvarande. Regeringen avser att senare ta ställning till dessa förslag. Ett förtydligande av vad som kan ske redan inom ramen för nu gällande bestämmelser för det individuella programmet tas upp i denna proposition.

4 Sverige – en stark och dynamisk kunskapsnation

Utbildning är en investering för framtiden. Arbetskraftens utbildning och kompetens har avgörande betydelse för produktivitetsutveckling och tillväxt. Utbildning är också en fråga om fördelningspolitik och rättvisa. En väl fungerande arbetsmarknad förutsätter starka och trygga individer, som har en beredskap att ta till sig nyheter, är aktivt beredda att medverka i förändringar och att lära nytt samt har möjlighet att göra egna val. Därför är fördelningen av utbildning ytterst en fråga om en rättvis fördelning av samhällets utbildningsresurser och om människors levnadsförhållanden i stort. Tillgången till utbildning och kompetensutveckling är avgörande för Sveriges möjligheter att hävda sig i den internationella konkurrensen och för att trygga och utveckla vår gemensamma välfärd. Sveriges befolkning har visserligen en förhållandevis hög genomsnittlig kompetens och utbildning, men för att Sverige skall kunna hävda sig i framtida internationell konkurrens krävs ytterligare utbyggnad av utbildningsväsendet och inte minst utbildningar inom teknik, naturvetenskap och IT.

Sverige har valt väg. Vi skall konkurrera med kunskap och kompetens – inte med låga löner. Den internationella utvecklingen med hårdnande konkurrens och strukturomvandling ställer höga krav på utvecklingsförmåga, flexibilitet och ett ständigt lärande. Genom kunskaper och utbildning skall vi främja välstånd och välfärd. Sveriges framtid ligger i en kvalificerad arbetskraft med god utbildning. För att hålla jämna steg med omvärlden måste vårt svenska utbildningssystem ha en sådan inriktning och en sådan kvalitet att eleverna får en god grund för att möta framtidens krav på kontinuerligt lärande i och utanför arbetslivet. Den svenska modellen med ett stort offentligt finansierat utbildningsväsende ger goda förutsättningar för att det livslånga lärandet skall komma alla till del och bli en verksam motor i tillväxten och fördelningspolitiken.

Sverige satsar nu kraftigt på utbildning för att uppnå uthållig, hög tillväxt och växande sysselsättning. Den viktiga grunden för vårt samhälles och individens framtida utveckling läggs redan i förskolan och fortsätter i grund- och gymnasieskolan. I kommunal vuxenutbildning kan vuxna med kort tidigare utbildning skaffa sig gymnasiekompetens för att bättre kunna möta det moderna samhällets krav och ta vara på dess möjligheter. Genom kunskapslyftet har en kraftfull utökning gjorts av vuxnas möjligheter att få gymnasial utbildning. Samtidigt sker en betydande utbyggnad av högskolan över hela landet och försöksverksamheten med kvalificerad yrkesutbildning utökas.

Alla behöver gymnasiekompetens som grund

Utbildning har central betydelse för alla människors möjligheter att förverkliga sig själva, att utveckla sin personlighet och sina inneboende

möjligheter. Utbildningens betydelse när det gäller att möta förändringar i samhälle och arbetsliv kan inte överskattas. Utbildning kan bidra till en högre kvalitet i individens personliga, sociala och yrkesmässiga utveckling. Därför måste utbildningsmöjligheterna kom alla till del, så att alla får goda möjligheter till arbete och deltagande i samhällslivet.

Till följd av internationalisering, hög förändringstakt i produktionen med allt större inslag av kunskapsintensiv produktion och nya organisationsformer ökar näringslivets behov av relevant kompetens hos arbetskraften. Detta ställer stora krav på kunskap, kompetens, flexibilitet och utvecklingsförmåga. Det som produceras kommer i framtiden i allt större utsträckning att bygga på kunskap, effektivitet och kreativitet.

Den allmänna utbildningsnivån måste fortlöpande anpassas till samhällets och arbetslivets utveckling. Under 1980-talet kunde ungdomar i stället för att fortsätta till gymnasieskolan direkt efter grundskolan välja att arbeta några år för att senare återuppta sina studier. I dag är den möjligheten i det närmaste obefintlig. För dem som nu skall ut i arbetslivet finns det praktiskt taget inte någon arbetsmarknad, om man inte har lägst en gymnasiekompetens. För den som söker sig ut på arbetsmarknaden gäller det att ha en bred kunskapsbas och en beredskap för kompetensutveckling, som gör att man är efterfrågad och anställningsbar i ett relativt brett spektrum av branscher. En gedigen grund för fortsatt lärande är en nödvändig förutsättning för dem som går direkt från gymnasieskolan till yrkesverksamhet i arbetslivet. I dag behöver också allt fler en högskoleutbildning som plattform för kvalificerade uppgifter i arbetslivet. Därför måste den gymnasiala utbildningen erbjuda allt fler en bred grund för fortsatt lärande.

Det finns inga indikationer på att utvecklingstakten i arbetslivet kommer att minska. Tvärtom pekar alla tecken på att framtiden kommer att innebära att individen får uppleva allt tätare förändringar och ställas inför än fler alternativ. Därmed ställs nya och högre krav på kunskaper och kompetens. En bred allmän kunskapsbas är det viktigaste verktyget för att individen skall förmå att hantera och bemästra en föränderlig verklighet. Utbildning, utveckling och kompetens skall prägla hela Sverige.

Utvecklingen medför samtidigt risker för nya klyftor i samhälle och arbetsliv. En bristfällig utbildning riskerar att bli ett allt större handikapp. Det gäller inte bara i arbetslivet utan även i samhället som helhet. Individens möjligheter att påverka, att göra sin röst hörd och ta ställning i viktiga frågor är intimt förknippade med individens kunskaper.

Rationaliseringar och effektiviseringar har ökat såväl industrins som den offentliga sektorns produktivitet och minskat behovet av arbetskraft, i synnerhet av arbetskraft med kort utbildning. Antalet sysselsatta med enbart folk- eller grundskola har minskat inom alla sektorer, medan huvuddelen av de nya arbetstillfällen som tillkommit ställer högre krav på kvalifikationer. Denna utveckling ställer gymnasieskolan inför en stor utmaning att utforma sin verksamhet så att man undviker att nya klyftor skapas.

Målen skall uppnås – det är inte kraven som skall sänkas

Gymnasieskolans uppgift är att kvalificera eleverna i tre avseenden: för ett demokratiskt samhällsliv, för ett utvecklande arbetsliv och för vidare studier. För att gymnasieskolan skall kunna ge alla en god grund, är det viktigt att slå vakt om principen att samtliga program i gymnasieskolan skall ge en bred grund som underlättar personlig utveckling, vidare studier och ett livslångt lärande. Motsvarande krav ställs även på den gymnasiala vuxenutbildningen.

Samhället har ett ansvar att göra sitt yttersta för att ingen skall behöva gå vidare genom livet utan den grund som gymnasieskolan ger. Gymnasieskolan måste utformas så att den upplevs som meningsfull av alla ungdomar och motiverar dem att anstränga sig. Gymnasieskolan får inte av några elever betraktas eller upplevas som en allmänt uppehållande åtgärd. Eftersom olika individer har olika förutsättningar måste undervisningen anpassas efter individens behov och förutsättningar. Ambitionen måste således vara att genom stöd och stimulans ge varje elev möjlighet att uppnå målen.

Genom de behörighetsvillkor för nationella och specialutformade program som gäller fr.o.m. läsåret 1998/99 krävs numera att målen i svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik, måste vara uppnådda innan en elev tas in på ett nationellt eller ett specialutformat program, eftersom dessa kunskaper är en förutsättning för att klara studierna på gymnasial nivå. Detta innebär en skärpning av behörighetskraven. En elev som avslutat årskurs 9 i grundskolan utan att ha uppnått dessa kunskapsrelaterade behörighetsvillkor kan inhämta dessa kunskaper genom studier på gymnasieskolans individuella program. De skärpta intagningskraven bör generellt sett medföra att eleverna i fortsättningen börjar på de nationella och specialutformade programmen med en bättre grund.

Samarbetet mellan gymnasieskolan och arbetslivet måste utvecklas

Ett väl fungerande samarbete mellan gymnasieskolan och arbetslivet är en förutsättning för att gymnasieskolan skall kunna erbjuda en utbildning med tillräcklig aktualitet och kvalitet. Det är därför av stor vikt att arbetslivets engagemang i gymnasieskolan kan öka. Möjligheterna till samverkan mellan skolan och arbetslivet måste utvecklas för att förbättra kvaliteten i all gymnasieutbildning; i synnerhet i yrkesutbildningen. Det lokala arbetslivet måste få större möjligheter att medverka i gymnasieskolans utbildning. Särskilda lokala organ för samarbete i fasta former, t.ex. programråd, bör inrättas vid varje gymnasieskola. Den nya moderna lärlingsutbildningen, som nu införs i form av pilotprojekt, måste hålla en hög kvalitet som svarar mot kraven i dagens och morgondagens arbetsliv.

Övergången till högskolan

Den högre utbildningen och forskningen har avgörande betydelse för samhällsutvecklingen och utvecklingen av ett konkurrenskraftigt arbetsliv. Universitet och högskolor utgör också regionala resurser för kunskap och information. I dag går ca 37 procent av en årskull över till högskolan inom tre år efter gymnasieskolan. Från att ha omfattat ca 200 000 studenter år 1985 har högskolan expanderat till att omfatta ca 300 000 studenter år 1995. Dagens och framtidens arbetsmarknad kräver i ökande grad eftergymnasial yrkeskompetens. Detta medför också att en ökad andel studenter måste beredas plats i högskolan.

En av gymnasieskolans viktigaste uppgifter är att förbereda eleverna för högskolestudier. För att gymnasieskolan skall ge alla en god grund för studier och yrkesarbete, är det viktigt att samtliga program i den nya gymnasieskolan ger en bred grund för ett livslångt lärande. Det innebär att inget program får bli en återvändsgränd. Behörighetsreglerna för tillträde till högskolan har funktionen att garantera att studenterna har en viss allmän kunskapsnivå för att kunna tillgodogöra sig studierna i högskolan. De nya regler för tillträde till högskolan som riksdagen fattade beslut om 1996, innebar en inte obetydlig skärpning av reglerna för behörighet till högskolan. Reglerna innebär att de som har ett slutbetyg från ett nationellt eller specialutformat program och har lägst betyget Godkänd på kurser motsvarande 90 procent av vad som krävs för ett fullständigt program har grundläggande behörighet. Av de elever som avslutade gymnasieskolan våren 1997 uppfyllde drygt 80 procent kraven för grundläggande behörighet.

I dag behöver alla elever som fullföljer gymnasieskolan med minst godkända betyg i kärnämnena utöver grundläggande behörighet även särskild behörighet för flera högskoleutbildningar. För t.ex. högskoleutbildningar inom det naturvetenskapliga området krävs ofta behörighet i ämnen från främst naturvetenskapsprogrammet. Regeringen har givit Skolverket i uppdrag att vid översynen av de nationella programmen, i samråd med Högskoleverket, göra det möjligt att elever på program med yrkesämnen i högre utsträckning kan ges särskild behörighet, t.ex. bör omvårdnadsprogrammet ge behörighet till vårdutbildningar inom högskolan såsom sjuksköterskeutbildningen. Den gymnasiala vuxenutbildningen har därutöver en strategisk betydelse för att bl.a. ge elever som lämnat gymnasieskolan ytterligare möjlighet till kompletterande studier för att erhålla en viss särskild behörighet.

För att säkra tillgången till väl kvalificerade sökande till högskolan är det viktigt att gymnasieskolan fortsätter att utvecklas kvalitativt – både vad gäller måluppfyllelse och sättet att arbeta.

Gymnasiereformen skall utvecklas vidare

Den gymnasiereform som genomfördes efter propositionen *Växa med kunskaper* (prop. 1990/91:85, bet. 1990/91:UbU16, rskr. 1990/91:356) har lagt grunden för en fortsatt utveckling. Reformeringen av gymnasie-

skolan och den gymnasiala vuxenutbildningen har skett mycket snabbt. Genomförandet av reformen försvårades av att den nya läroplanen och det nya betygssystemet inte var färdiga då reformen började genomföras och av att kursplanerna inledningsvis var av provisorisk karaktär. Dessa problem har visserligen varit av övergående art, men de har inneburit påfrestningar för lärare, skolledare och elever. Nu behöver skolan stabila och långsiktiga planeringsförutsättningar som skapar förutsättningar för en kontinuerlig utveckling. Gymnasieskolans resultat är goda – internationellt sett mycket goda. Vi får inte slå oss till ro med detta. Den fortsatta utvecklingen skall ske genom löpande översyn för att möta framtidens krav på en utbildning av hög kvalitet.

Ett område som särskilt måste uppmärksammas och utvecklas är elevernas inflytande över verksamheten i skolan. Eleverna måste känna att de blir sedda och hörda i skolan. De måste få möjligheter att påverka sitt eget lärande och därmed kunna ta ett ansvar för sin utbildning. Detta förutsätter att elevinflytandet utvecklas. Det är en allvarlig varning när gymnasieelever anser att de har minst inflytande vad gäller undervisningen i allmänna ämnen. Elever måste få inflytande över sin vardag i skolan inte endast av demokratiska skäl utan även av det skälet att delaktighet är en viktig förutsättning för lärande. Skolan får inte infantilisera det uppväxande släktet. Hur undervisningen läggs upp och bedrivs har stor betydelse för såväl flickors som pojkars delaktighet och engagemang. Ungdomar har rätt att bli tagna på allvar och känna sig delaktiga. Demokratin får inte reduceras till en innehållslös formalitet. I skolan skall demokrati och människovärde realiseras, respekteras och utvecklas. Skolan är en arbetsplats som innebär både rättigheter och skyldigheter för eleverna.

IT påverkar skolan

Arbets- och samhällslivet påverkas kraftigt av informationsteknikens snabba utveckling. IT:s genombrott inom i stort sett alla områden, medför att kunskap om tekniken och förmåga att använda den håller på att bli en grundförutsättning för att komma in på arbetsmarknaden. IT får alltmer rollen av en grundläggande infrastruktur i det moderna samhället. Information och hjälpmedel för informationssökning är i stor utsträckning tillgängligt utanför skolan. Detta får konsekvenser för skolans samhällsuppdrag. Alla elever måste i dag kunna använda IT som ett verktyg för kommunikation.

Skolans generella uppgift att ge alla elever en likvärdig utbildning rymmer en kompensatorisk rättvisefråga – att ge alla elever oavsett bakgrund, kön och bostadsort kunskaper för att använda IT som en förberedelse för arbetslivet. Därmed har skolan ett särskilt ansvar för att motverka uppkomsten av nya kunskapsklyftor mellan dem som har tillgång till IT i hemmet och dem som saknar detta. Alla ungdomar som lämnar skolan måste ha de grundläggande och nödvändiga kunskaperna för att kunna använda datorn som ett modernt informationsverktyg.

Den nya tekniken ändrar förutsättningarna för lärande, vilket också påverkar skolan. IT är ett pedagogiskt verktyg som kan bidra till att

utveckla elevaktiva arbetssätt och förnya undervisningen. Klassrummet vidgas genom att IT ger tillgång till oerhört omfattande informationskällor. Det stora utbudet av information ställer dock krav på att eleverna skall kunna formulera problem och på en kritisk hållning för att de skall kunna urskilja relevant information. Läraren får en viktig roll som handledare när information skall omvandlas till kunskap. Lärarnas kunskaper när det gäller användningen av IT som verktyg i den pedagogiska verksamheten har stor betydelse för utvecklingen av lärandet i skolan. Regeringen kommer inom kort att i en särskild skrivelse till riksdagen presentera ett program för IT i skolan.

Kontinuerlig utveckling

De största förändringarna av gymnasieskolan under senare år har gällt de tidigare tvååriga yrkesutbildningarna. Till följd av arbetslivets snabba utveckling har det viktigaste målet varit att höja den allmänna utbildningsnivån och att förbereda alla för ett livslångt lärande. Redan vid riksdagens behandling av propositionen *Växa med kunskaper* framhölls att reformen skall ses som en grund för fortsatt utveckling av gymnasieutbildningen. Förslagen i det följande syftar till att stärka och befästa kvaliteten i de gymnasiala utbildningarna.

5 Utvecklingen inom vuxenutbildningen

Vuxenutbildningen befinner sig för närvarande i ett intensivt utvecklings- och förnyelseskede, samtidigt som omfattningen kraftigt utökas. Detta sker i huvudsak till följd av kunskapslyftet – den femåriga vuxenutbildningssatsningen som inleddes den 1 juli 1997. Satsningen skall bidra till att utveckla och förnya vuxenutbildningen, så att den bättre kan anpassas till de krav som individen, arbetslivet och samhället ställer. Kunskapslyftet har initierat ett brett utvecklingsarbete i praktiskt taget samtliga kommuner. Utgångspunkten är att vuxenutbildningen har fått en vidgad och delvis ny roll. Vuxenutbildningen har inte längre enbart en kompensatorisk funktion att ge vuxna möjlighet att skaffa sig de kunskaper som dagens ungdomar får i gymnasieskolan. Vuxenutbildningen måste också medverka i en ständig kompetenshöjning och uppgradering av kunskaperna i takt med förändringarna i arbetslivet och samhället. Den utveckling som nu pågår inom vuxenutbildningen utgör ett led i en successiv reformering, där målet är att skapa en infrastruktur för livslångt lärande, som är anpassad till ständiga och allt snabbare förändringar.

Som ett led i vuxenutbildningens förnyelse pågår också ett utredningsarbete, där flera kommittéer har i uppdrag att föreslå förändringar. Regeringen tillsatte år 1995 en parlamentarisk kommitté, *Kunskapslyftskommittén*, med uppdrag att lägga förslag om en förnyelse av hela vuxenutbildningen. Kommittén fick genom tilläggsdirektiv hösten 1996 (dir. 1996:71) i uppdrag att följa den femåriga satsningen och den verksamhet som kommer till stånd till följd av denna. Kommittén har även ett samordningsansvar för utvärdering av kunskapslyftet och skall svara för att nationella fristående utvärderingar kommer till stånd. Kommittén skall som underlag för den stegvisa reformeringen av vuxenutbildningen årligen rapportera till regeringen. Den första rapporten *Vuxenutbildning och livslångt lärande, Situationen inför och under första året med kunskapslyftet* (SOU 1998:51) överlämnades i april 1998. Nästa rapport kommer att lämnas den 1 april 1999. Uppdraget skall vara slutfört senast den 1 mars 2000.

Regeringen tillkallade i augusti 1996 *Delegationen för kunskapslyftet* med uppgift att förbereda och i ett inledningsskede leda vuxenutbildningssatsningen. Delegationen har utarbetat förslag till fördelning av medel till kommunerna och har lett verksamheten under det första året. Arbetet har bedrivits i en dialog mellan delegationen och samtliga kommuner i landet. Dialogen har bl.a. syftat till att ge utrymme för lokal och regional anpassning och utveckling och samtidigt upprätthålla de nationella målen för satsningen. Från den 1 juli 1998 skall Skolverket ta över ansvaret för verksamheten.

Distansutbildningskommittén (dir. 1995:07) skall före halvårsskiftet 1998 lägga förslag på hur användningen av distansmetoder kan främjas.

Mot bakgrund av de utredningar, den satsning och den utveckling som nu pågår inom vuxenutbildningen avser regeringen att senare återkomma till riksdagen med förslag som rör förändringar inom vuxenutbildningen.

Den proposition om gymnasieutbildning som regeringen nu presenterar tar därför sin huvudsakliga utgångspunkt i utbildning för ungdomar i gymnasieskolan och ungdomsskolans behov av förändring och utveckling, men förslagen berör delvis även vuxenutbildningen.

Eftersom den gymnasiala vuxenutbildningen och gymnasieskolan sedan 1992 har gemensamma måldokument får de förändringar i gymnasieskolan som föreslås i denna proposition också konsekvenser för vuxenutbildningen. Vuxenutbildningen skall nå samma mål som gymnasieskolan och ge samma kompetens och behörighet. Därför är måldokumenten gemensamma för skolformerna. Detta är en viktig princip som måste upprätthållas även för framtiden. Det innebär att en rad förslag i denna proposition i tillämpliga delar också skall vara giltiga för gymnasial vuxenutbildning. Det gäller exempelvis förslag om kurserna inom det nya teknikprogrammet, gymnasieexamen, prov och kvalitetssäkring samt beräkningar av gymnasiepoäng. Vissa andra förslag i denna proposition är dock inte omedelbart tillämpliga för vuxenutbildningen utan kommer att kräva ytterligare överväganden innan slutlig ställning kan tas till hur de bör påverka vuxenutbildningen.

Den utveckling som nu sker av vuxenutbildningen kommer att ytterligare öka kraven på flexibilitet och individuell anpassning, vilket förändrar såväl de pedagogiska som de organisatoriska förutsättningarna för vuxenutbildningen. Det kan komma att innebära att vuxenutbildningen på vissa områden utvecklas annorlunda än gymnasieskolan. Exempelvis kommer utvecklingen i arbetslivet och kopplingen till kompetensutvecklingen i arbetslivet att ställa krav på nya och delvis annorlunda samverkansformer mellan vuxenutbildningen och arbetslivet än de som gäller ungdomsskolan. Detta ökar kravet på att de gemensamma målen upprätthålls. För att det skall vara möjligt måste förändringar av styrdokument och utformning av kursplaner, nationella prov m.m. anpassas till de speciella förutsättningar som gäller för vuxenutbildningen respektive ungdomsskolan.

Samtidigt skapar den utveckling som nu sker i vuxenutbildningen och i gymnasieskolan nya och stora möjligheter att ömsesidigt berika varandra såväl pedagogiskt som organisatoriskt. Den förnyelse av vuxenutbildningen som nu sker inom ramen för arbetet med kunskapslyftet i alla kommuner bör kunna bli en positiv inspirationskälla också för gymnasieskolan. På motsvarande sätt bör de förändringar som nu sker i gymnasieskolan kunna bidra i reformeringen av vuxenutbildningen. Genom att nu ömsesidigt ta tillvara och utnyttja varandras erfarenheter och kunskaper kan utvecklingen i båda skolformerna påskyndas och berikas ytterligare.

6 Strukturen på nationella program

6.1 Strukturen i dagens gymnasieskola

Nationella och specialutformade program

Gymnasieskolan är uppdelad i 16 *nationell*a program, varav 14 innehåller yrkesämnen. De flesta programmen grendelas från årskurs 2. (Se närmare i Bilaga 1). För alla nationella program finns nationellt fastställda programmål.

Dagens situation

Inom samtliga program, både grendelade och icke grendelade, finns möjligheter till ytterligare specialisering genom att eleverna kan välja bland ett antal valbara kurser. Inom t.ex. naturbruksprogrammet, som inte har några nationella grenar, finns möjlighet att specialisera sig genom val av kurser inom bl.a. områdena naturbruk, trädgårds-, skogs- och djurskötsel. På industriprogrammet kan specialisering ske dels genom val av nationella grenar, dels genom val av kurser inom en gren, t.ex. underhållsteknik och svetsteknik. I vissa fall är skillnaderna mellan olika specialiseringar på ett grenlöst program större än skillnaderna mellan två nationella grenar, t.ex. hantverksprogrammets olika specialiseringar – båtbyggeri respektive frisörutbildning – jämfört med hotell- och restaurangprogrammets grenar för restaurang respektive storhushåll.

Utöver de nationella grenarna har ett stort antal lokala grenar utvecklats inom de nationella programmens ramar. Fr.o.m. läsåret 1998/99 upphör elevernas rätt att bli mottagna i första hand till ett nationellt program under åberopande av att det inom det nationella programmet anordnas en lokal gren som inte erbjuds av hemkommunen.

För alla gymnasieskolans program finns en gemensam basutbildning, åtta kärnämnen, som omfattar ungefär en tredjedel av studietiden.

Kärnämnen	**Riktvärden för utbildningens omfattning i timmar för alla program**
Svenska/Svenska som andraspråk	200
Matematik	110
Engelska	110
Samhällskunskap	90
Naturkunskap	30
Religionskunskap	30
Estetisk verksamhet	30
Idrott och hälsa	80

Kursplanerna i kärnämnena fastställs av regeringen, medan Skolverket fastställer kursplanerna i de olika karaktärsämnena. Genom att vissa kurser fastställts som gemensamma för hela programmet framhävs programmets karaktär. På vissa program kan kurser utöver kärnämneskurser i ett ämne även vara ett karaktärsämne, t.ex. matematik på naturvetenskapsprogrammet. Alla ämnen består av en eller flera kurser. Eleven kan välja bland vissa s.k. valbara kurser.

Inom alla program ingår 190 gymnasiepoäng för elevernas *individuella val*. Här kan eleverna t.ex. välja att studera ytterligare ett främmande språk eller välja kurser från andra program.

På alla program skall en elev självständigt genomföra och redovisa ett *specialarbete*.

För elever som har andra önskemål än dem som kan tillgodoses inom ramen för de 16 nationella programmen, finns alternativet *specialutformade* program. Ett specialutformat program kan utformas individuellt för en elev eller gemensamt för en grupp elever. Styrelsen för utbildningen beslutar om utformningen av ett sådant program. De specialutformade programmen skall i likhet med de nationella programmen kunna ligga till grund för fortsatt utbildning på högskolenivå eller för yrkesverksamhet. Specialutformade program innehåller alltid de åtta kärnämnena, men de kan sedan bestå av kurser från t.ex. flera olika nationella program och lokalt fastställda kurser.

Lokala grenar

Styrelsen för utbildningen får enligt 2 kap. 9 § gymnasieförordningen (1992:394) besluta att inrätta *lokala grenar* för att tillgodose ett sådant lokalt eller regionalt utbildningsbehov som de nationellt fastställda programmen och grenarna inte tillgodoser. En lokal gren kan omfatta andra och/eller enbart tredje utbildningsåret på programmet.

Omfattningen av lokala grenar har ökat kraftigt sedan möjligheten infördes i den nya gymnasieskolan.

Individuellt program

För elever som inte är behöriga att komma in på ett nationellt program eller har andra särskilda skäl finns det individuella programmet, som syftar till att stimulera eleven att senare gå över till ett nationellt eller specialutformat program eller att genom en mer traditionell form av lärlingsutbildning förena en anställning som syftar till yrkesutbildning med studier av vissa ämnen i gymnasieskolan. Programmet kan också användas för utbildningar för udda yrken samt för elever med speciella behov.

Timplanen för de olika nationella programmen anger riktvärden för undervisningstiden per ämne för de tre åren sammantaget. Varje ämne delas in i en eller flera kurser. För varje kurs skall i kursplanen anges hur många gymnasiepoäng kursen omfattar. Gymnasiepoängen beräknas med utgångspunkt i timplanen. För varje ämne motsvarar antalet gymnasiepoäng antalet undervisningstimmar i ämnet. För fullständig gymnasieutbildning krävs det 2 150 poäng på estetiskt, naturvetenskapligt eller samhällsvetenskapligt program och 2 370 poäng på övriga program. De specialutformade programmen skall, om de till övervägande del innehåller yrkesinriktade kurser, omfatta 2 370 gymnasiepoäng och om de i huvudsak består av studieförberedande kurser omfatta sammanlagt 2 150 gymnasiepoäng. När en elev har uppnått den sammanlagda gymnasiepoäng som krävs för programmet har han/hon en fullständig gymnasieutbildning. Den normala studietiden är tre år, men en elev kan gå igenom gymnasieskolan på kortare eller längre tid.

En elev får delta i en eller flera kurser som ligger utanför det fullständiga programmet, s.k. *utökat program*. En elev kan också befrias från undervisning i en eller flera kurser, s.k. *reducerat program*. I bägge fallen är det rektor som beslutar.

6.2 En ny struktur för nationella program

Regeringens förslag: En ny gemensam struktur för nationella och specialutformade program införs. Definitionen av begreppet gymnasiepoäng ändras så att antalet gymnasiepoäng för en kurs skall utgöra ett mått på kursens studieomfattning. Samtliga nationella och specialutformade program i gymnasieskolan skall omfatta 2 500 gymnasiepoäng. På ett nationellt eller specialutformat program skall kärnämnena omfatta 750 gymnasiepoäng. Lokalt tillägg slås samman med ramen för individuella val. Det poängutrymme som därmed uppstår skall användas för kurser som eleven väljer. Specialarbete tas bort.

Specialisering inom nationella program skall göras genom val av inriktning. Inriktningarna kan vara nationellt eller lokalt utformade. En behörig sökande, som söker till ett nationellt program under åberopande av att det inom det sökta programmet anordnas en nationellt fastställd inriktning som inte erbjuds av hemkommunen, skall jämställas med en behörig sökande som är hemmahörande i den kommun som anordnar utbildningen. Begreppet gren utgår.

Undervisningen i gymnasieskolan skall kunna läggas ut på längre tid än tre år och efter regeringens medgivande även på kortare tid.

Regeringens bedömning: Omfattningen av gymnasieskolans och den gymnasiala vuxenutbildningens kurser bör vara 50, 100, 150 eller 200 gymnasiepoäng.

Definitionen av gymnasiepoäng bör ändras på samma sätt för gymnasial vuxenutbildning.

Arbetsgruppens förslag: Sammanfaller i stort med regeringens förslag och bedömning.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som kommenterat arbetsgruppens förslag är de flesta positiva.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Regeringen anser att de nationella programmens uppbyggnad skall vara lätta överskåda och alla program skall ha samma struktur. Varje program måste kunna förbereda för såväl arbetsliv som studier. En modern gymnasieskola skall vara uppbyggd efter dagens behov och vara så konstruerad att den är flexibel och framtidsinriktad. I en programutformad gymnasieskola skall eleven utifrån sina framtidsplaner och intressen kunna välja inriktning och kurser. Det bör, enligt regeringens mening, finnas likvärdiga valmöjligheter inom varje program. Om en elev väljer ett program och vill byta studieinriktning skall detta vara möjligt. Det kan antingen ske

senare i gymnasieskolan eller i gymnasial vuxenutbildning. Genom att kurserna i gymnasial vuxenutbildning är desamma som i gymnasieskolan kan en elev efter gymnasieskolan vid behov studera vidare i de ämnen som krävs t.ex. för en viss yrkesutbildning eller för högskolestudier. Förslagen och bedömningarna i detta avsnitt har dessa utgångspunkter.

Gymnasiepoäng och undervisningstid

Gymnasieskolans läroplan, programmål och kursplaner fokuserar mer på kunskapskvaliteter än på innehåll och tid. Urvalet av stoff, hur stoffet skall organiseras och vilka arbetssätt och arbetsformer som används är lärarnas och elevernas gemensamma ansvar. Det är utifrån elevens möjlighet att nå målen som undervisningstiden, arbetssättet och arbetsformerna skall bestämmas.

Timplaner har av tradition haft en mycket styrande roll i skolans vardag. Dagar, veckor och terminer har styrts av schemat med timplanen som rättesnöre. Den flexibilitet och individualisering som dagens skola skall präglas av kräver ett annat tänkande än en nationell styrning av tiden i de olika ämnena. Genom riksdagsbeslutet hösten 1997 med anledning av propositionen *Vissa skolfrågor m.m.* (prop. 1995/96:206, bet. 1996/97:UbU5, rskr. 1996/97:15) har begreppet minsta garanterad undervisningstid i gymnasieskolan ändrats så att det endast avser den totala tiden för ett program. För enskilda ämnen däremot har begreppet ersatts med riktvärden för undervisningstiden i kurser motsvarande vad som redan gällde för gymnasial vuxenutbildning. För varje ämne motsvarar därvid antalet gymnasiepoäng den undervisningstid som angivits som ett riktvärde för ämnet. Detta innebär att kommunerna har rätt att öka eller minska timtalen beroende hur mycket undervisning eleverna behöver för att uppnå de kunskapsmål som anges i respektive kursplan.

Timplanen anger, som framhållits ovan, riktvärden per ämne. Regeringen anser att det nu finns skäl att ta ytterligare ett steg genom att skilja mellan gymnasiepoäng och undervisningstid. Enligt regeringens bedömning bör antalet gymnasiepoäng för en kurs i högre utsträckning än nu ange kursens studieomfattning samt beräknade arbetsinsats och inte vara ett mått på det antal lektioner som erbjuds eleverna. I dag omfattar flertalet program *totalt* 2 370 gymnasiepoäng. Endast tre program (det estetiska programmet, naturvetenskapsprogrammet och samhällsvetenskapsprogrammet) omfattar ett lägre poängtal (2 150). Eftersom gymnasieskolan är treårig – alla nationella program förutsätts kunna läsas på lika lång tid – bör antalet gymnasiepoäng vara lika på samtliga program.

För grundläggande behörighet till högskolan krävs att eleverna har minst betyget Godkänd på kurser omfattande 90 procent av ett programs totala omfattning uttryckt i gymnasiepoäng. Det betyder att kraven varierar mellan programmen, så att det för elever på program med omfattningen 2 150 gymnasiepoäng fordras 1 935 gymnasiepoäng medan det för elever från program med yrkesämnen krävs 2 135 gymnasiepoäng.

Regeringen anser att alla nationella program i gymnasieskolan skall omfatta samma antal gymnasiepoäng. Då kan antalet gymnasiepoäng bli ett mått på omfattningen och den beräknade arbetsinsatsen relaterat till målen för gymnasieskolans kurser. Ett reviderat poängsystem bör grundas på en starkare koppling till arbetsinsatsen för eleverna och mindre på antalet lektioner. Det vore dock olyckligt om antalet gymnasiepoäng för ett nationellt program förändras allt för mycket i förhållande till dagens situation. Därför föreslår regeringen att ett reviderat poängsystem skall utgå från att varje veckas heltidsstudier bör motsvara i genomsnitt 25 gymnasiepoäng, dvs. 5 gymnasiepoäng per dag. En gymnasieutbildning kan i princip sägas bedrivas under 100 effektiva veckor. Detta innebär att gymnasieskolan med en ny definition av gymnasiepoäng omfattar 2 500 gymnasiepoäng. Samma omfång uttryckt i gymnasiepoäng skall även gälla specialutformade program.

Jämfört med dagens system blir förändringen till 2 500 gymnasiepoäng inte särskilt stor. För programmen med yrkesämnen blir skillnaden i poäng mindre än exempelvis för naturvetenskapsprogrammet. Å andra sidan finns det skäl att ge vissa ämneskurser ett högre poängtal, t.ex. kurser i matematik. I dag finns fem kurser i matematik enligt nedanstående tabell.

Kurs	Nuv. poäng
Matematik A	110
Matematik B	40
Matematik C	50
Matematik D	40
Matematik E	60

Kurserna B-E bör – med tanke på målen i kursplanerna och på den arbetsinsats som därmed krävs av eleverna – ges ett högre poängtal.

Med dagens urvalsregler till högskolan har både betyget på en kurs och omfattningen, uttryckt i gymnasiepoäng, betydelse. Ju mer omfattande en kurs är, desto större betydelse har betyget för kursen. Enligt regeringens bedömning är det rimligt att de kurser som har störst betydelse för högskolestudier får en ökad betydelse vid urvalet till högskolan. Detta gäller bl.a. de mest kvalificerade kurserna i matematik. Genom en revision av antalet gymnasiepoäng kan en sådan effekt erhållas. Regeringen avser att ge Skolverket i uppdrag att göra en översyn av kursernas omfattning samt att tillsammans med Högskoleverket lösa eventuella övergångsproblem.

Elevens rätt till undervisning

En höjning av antalet gymnasiepoäng till 2 500 innebär inte att kraven höjs eller att antalet undervisningstimmar bör förändras. Olika elever behöver olika lång tid för att nå utbildningsmålen i kurserna. Enligt regeringens bedömning bör varje elev få möjlighet att bli minst godkänd i de kurser som ingår i programmet. Undervisningen bör också ge möjlighet att nå högre betyg än Godkänd. Skolhuvudmännen bör sträva

efter att erbjuda alla elever den undervisning som behövs för att förvärva de kunskaper som gymnasieskolan skall ge.

För att säkra en *miniminivå* av lärarledd undervisning på ett nationellt eller specialutformat program bör begreppet garanterad undervisningstid finnas kvar på samma nivå som nu gäller, dvs. 2 370 undervisningstimmar för program med yrkesämnen och 2 150 för övriga program. Antalet garanterade undervisningstimmar är därmed den minsta tid som skall erbjudas eleverna. En särskild bestämmelse om elevernas rätt till denna miniminivå bör tas in i en ny paragraf, 5 kap. 4 d §, i skollagen. Hur undervisningstiden fördelas på ämnen och kurser ansvarar skolhuvudmannen för. Likaså bör det, enligt regeringens mening, vara möjligt för skolhuvudmannen att anpassa undervisningen till eleverna genom att lägga ut undervisningen under längre tid än tre år. I vissa fall kan det vara motiverat att erbjuda ett nationellt eller specialutformat program på kortare tid än tre år med bibehållande av den garanterade undervisningstiden. Regeringen bör kunna medge att styrelsen får besluta om att utbildningen får fördelas på en kortare tid än tre läsår. En ändring av denna innebörd bör göras i 5 kap. 3 §.

Elevens rätt att få undervisning motsvarande det garanterade antalet undervisningstimmar för programmet samt övriga effekter av regeringens förslag måste följas upp och utvärderas. Skolhuvudmännen har, enligt regeringens bedömning, skyldighet att följa upp och att kunna redovisa att varje elev får den undervisning som han/hon har rätt till.

På nationell nivå ligger uppföljning och utvärderingen av elevens rätt till undervisning på Skolverket. För närvarande pågår ett tillsynsarbete genom Skolverket med anledning av att vissa kommuner använder sig av s.k. lärarlösa lektioner.

Regeringen menar att undervisning är ett arbete som planeras av lärare och elever tillsammans och som eleverna genomför under lärares ledning. Om så inte är fallet kan verksamheten inte ingå i den garanterade undervisningstiden. Något sådant som s.k. lärarlösa lektioner kan således inte betraktas som undervisning. Regeringen avser att se över gymnasieförordningen i syfte att tydliggöra elevernas rätt till undervisning och kraven på lärarledd undervisning.

Det kan dock i vissa fall finnas vissa skäl att minska den garanterade undervisningstiden. Det kan bl.a. gälla för elever som följer kurser på distans, där elevens lärande i större utsträckning än i ”traditionell” undervisning sker på egen hand. Det bör därför finnas en möjlighet för regeringen att fastställa en lägre undervisningstid för sådan utbildningsverksamhet. Ett bemyndigande med den innebörden bör tas in i 5 kap. 4 d § skollagen. Regeringen bör samtidigt få bemyndigande att föreskriva om garanterad undervisningstid för specialutformade program.

En ny struktur för ett nationellt eller specialutformat program

Avsikten med riksdagsbeslutet år 1991 om den reformerade gymnasieskolan var att skapa ett överskådligt och variationsrikt utbildningsutbud, som skulle göra alla ungdomar motiverade att skaffa sig en gymnasieutbildning. Eleverna skulle i större utsträckning än tidigare få sina

utbildningsval tillgodosedda, i första hand i fråga om program och grenar men även genom val av kurser. Då de nationella programmen har olika uppbyggnad försvåras överblicken och jämförbarheten mellan programmen. Genom regeringens förslag om en revidering av definitionen av gymnasiepoäng skapas förutsättningar till mer ”genomskinlig” programstruktur enligt följande figur.

Figur

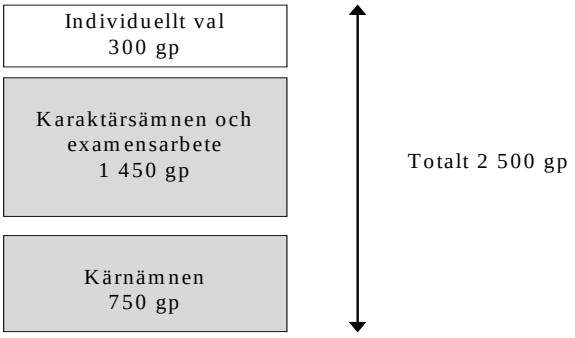

En struktur av detta slag innebär flera fördelar. Bl.a. åskådliggörs programmens uppbyggnad tydligare genom att alla program får samma struktur.

Regeringen föreslår att den totala ramen för kurser i kärnämnen skall utgöra samma andel av ett nationellt program som nu. Genom att poängtalet för ett program höjs till 2 500 bör kurserna i kärnämnena tillsammans omfatta 750 gymnasiepoäng.

Val av inriktning inom ett nationellt program

Uppbyggnaden av ett program som figuren (s.30) visar kommer att bestå av tre huvudblock: kärnämneskurser, karaktärsämneskurser samt ett block för individuellt val av kurser. Inom blocket med karaktärsämnen ingår, som regeringen föreslår i avsnitt 10 Examen på gymnasial nivå, också ett examensarbete.

Inom ramen för karaktärsämnesblocket finns, utöver examensarbetet, tre olika typer av kurser:

- kurser som är gemensamma, dvs. obligatoriska för alla som följer programmet
- kurser som ger en inriktning, t.ex. en viss, mer specifikt yrkesförberedande profil
- kurser som är valbara inom blocket.

Detta innebär att olika specialiseringar inom ett program kan göras dels genom val av inriktning, dels genom val av kurser inom inriktningen. I samband med att programmen får en ny struktur bör begreppet *inriktning* enligt regeringens uppfattning ersätta det nuvarande begreppet grenar. Detta förslag stöds av huvuddelen av remissinstanserna.

De kurser som utgör en inriktning bör kunna vara olika många på olika program och i vissa fall även vara gemensamma för flera program.

Exempelvis bör en inriktning mot datateknik kunna finnas både på elprogrammet och naturvetenskapsprogrammet, liksom att en inriktning mot handel skall kunna finnas på flera program. En inriktning bör i de flesta fall kunna variera från ca 300 till 1 000 gymnasiepoäng, vilket motsvarar en studietid på en till tre terminer. Enligt regeringens bedömning kommer antalet inriktningar att bli något fler än nuvarande antal grenar.

En elevs möjlighet att komma in på en nationell inriktning bör jämställas med vad som i dag gäller för nationell gren. Lokala grenar bör ersättas med lokala inriktningar. Dagens system med riksrekryterande lokala grenar blir riksrekryterande inriktningar.

De gemensamma kurserna i karaktärsämnena kan sägas utgöra den karaktäristiska grunden för ett program, som tillsammans med kärnämneskurserna blir den grund som minst skall svara mot programmålen. Kurserna som ingår i en inriktning bidrar till att komplettera och fördjupa programmålen.

Ett specialutformat program har i sig samma struktur som ett nationellt program enligt regeringens förslag. Innehållet i blocket med karaktärsämneskurser är, när det gäller ett sökbart specialutformat program för en grupp av elever, en fråga för skolhuvudmannen att besluta om. Beträffande specialutformade program som bygger på individens önskan om en särskilt utformad gymnasieutbildning, kan man i princip säga att blocket med karaktärsämneskurser och det individuella valet tillsammans utgör elevens val. Ett specialutformat program ger i det senare fallet samma fria studievalsmöjligheter som i gymnasial vuxenutbildning. Bestämmelserna om möjlighet till riksrekrytering för specialutformade program består.

De nationella programmens innehåll och omfattning

Enligt gällande bestämmelser anger timplanerna i bilaga 2 till skollagen (1985:1100) de ämnen som skall finnas i gymnasieskolan och riktvärden för deras omfattning. Timplanerna anger vilka ämnen som ingår i respektive program. Karaktärsämnena på naturvetenskapsprogrammet och samhällsvetenskapsprogrammet är väl definierade i timplanerna. För program med yrkesämnen anges däremot karaktärsämnena som ett enda ämnesblock och programmen betecknas i timplanerna som ”övriga program”. Det estetiska programmet intar i detta avseende en mellanställning. Timplanernas utformning kan ge sken av att gymnasieskolan egentligen består av endast naturvetenskapsprogrammet och samhällsvetenskapsprogrammet eller att det är dessa program som utgjort mönstret för den reformerade gymnasieskolan. Detta kan också tolkas som en värdering, där de program som har en traditionellt studieförberedande karaktär verkar vara viktigare än de andra. Övriga program kan ses som en gemensam grupp som ger sken av att skillnaderna mellan dem inte skulle vara så stora. Så är dock inte fallet. Det är större skillnad mellan två program med yrkesämnen, t.ex. omvårdnadsprogrammet och industriprogrammet än mellan naturvetenskapsprogrammet och samhällsvetenskapsprogrammet. Som regeringen framhöll i den nationella

utvecklingsplanen behövs en uppluckring av den fasta ämnesstrukturen i de två senare programmen som ger eleverna större valmöjligheter. Denna bedömning delas av flertalet remissinstanser. Naturvetenskapsprogrammet och samhällsvetenskapsprogrammet ger för närvarande, jämfört med andra program, minst möjligheter till val av kurser.

Många elever (totalt ca. 45 procent inför höstterminen 1998) väljer naturvetenskapsprogrammet och samhällsvetenskapsprogrammet. Samtidigt vill många elever gärna göra andra kombinationer, än vad som i dag är möjligt inom ramen för dessa program, utan att därför välja ett specialutformat program. Regeringens bedömning är att båda dessa program till sin struktur behöver öppnas, så att elever kan välja utbildningskombinationer som miljökunskap, ekonomi, humaniora, naturvetenskap etc. Programmål och timplaner bör utformas så att detta blir möjligt. Det kan även gälla behovet av gemensamma ingångar på det naturvetenskapliga och det samhällsvetenskapliga programmet.

Regeringen har i detta avsnitt föreslagit hur de nationella programmens struktur skall se ut. Mot bakgrund av regeringens förslag i det föregående bör timplanerna för de nationella programmen i sitt nuvarande utseende ändras så att alla program beskrivs i en form som mer liknar den som i dag gäller för övriga program. Begreppet timplan blir för gymnasieskolans del missvisande då undervisningstiden inte anges. I stället för timplaner i bilaga 2 till skollagen bör utbildningens omfattning anges i en *poängplan* med följande utformning.

Poängplan

Kurs	Antal gymnasiepoäng
Kurser i kärnämnen	
Svenska/Svenska som andraspråk	200
Engelska	100
Matematik	100
Idrott och hälsa	100
Samhällskunskap	100
Religionskunskap	50
Naturkunskap	50
Estetisk verksamhet	50
Kurser i karaktärsämnen inkl. examensarbete	1 450
Individuellt val	300
Summa gymnasiepoäng	**2 500**

För att åstadkomma den modulisering av kursernas omfång som regeringen föreslår bör antalet gymnasiepoäng justeras för samtliga kärnämnen utom svenska. Denna justering torde inte behöva medföra någon justering i kursplanerna.

Enligt gällande bestämmelser fastställer regeringen kursplanerna för kärnämneskurser och Skolverket fastställer övriga nationella kurser. Regeringen bedömer att Skolverket i fortsättningen även bör fastställa kursplaner för kärnämneskurser. I vilka ämnen det skall finnas kärnämneskurser för gymnasieskolan är dock en fråga för riksdagen att besluta om. I vilka ämnen det bör finnas karaktärsämneskurser och deras omfattning bör Skolverket fatta beslut om.

Regeringen har den 12 mars 1998 uppdragit åt Skolverket att utarbeta förslag till reviderade programmål samt att utarbeta kurser och inriktningar för det estetiska programmet, naturvetenskapsprogrammet och samhällsvetenskapsprogrammet. Uppdraget skall vara slutfört senast den 1 december 1998. Programmen skall utformas så att de ger behörighet för studier vid högskolan i minst lika stor omfattning som nu.

Kursernas omfång

I den nationella utvecklingsplanen skrev regeringen att alltför korta kurser i gymnasieskolan innebär en onödig splittring och små möjligheter för eleverna att se helheter och samband. Undervisningstid och gymnasiepoäng har hittills sammanfallit. Skolverket har vid utarbetandet av kursplaner lagt fast antalet gymnasiepoäng per kurs. I dag är 30 gymnasiepoäng den kortaste kurslängden i gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning. Kommittén för gymnasieskolans utveckling (SOU 1997:107) uttrycker tillfredsställelse över den i utvecklingsplanen aviserade översynen av kärnämnen med litet antal gymnasiepoäng. Kommittén påpekar dock att problemet med små yrkeskurser kvarstår. Arbetet i kurser med liten omfattning är enligt många lärare stressande. Lärare känner sig pressade av att hinna med kursen och anser sig inte ha tid att informera om kursplanen eller om vad som fordras av eleverna för att nå olika betygsnivåer eller att låta eleverna få inflytande över hur undervisningen läggs upp. Korta kurser medför också att en oproportionellt stor del av kurstiden behövs för kunskapskontroll, vilket bl.a. innebär att läraren i högre grad måste förlita sig till enbart skriftliga prov för att kunna bedöma elevernas kunskaper. Regeringen finner inte skäl att föreslå införande av bestämmelser i skollagen om omfattningen av en kurs. Det bör ankomma på regeringen att bedöma om sådana bestämmelser skall tas in i gymnasieförordningen. Enligt regeringens uppfattning bör ingen kurs ha mindre omfattning än 50 gymnasiepoäng.

Det förs ofta fram önskemål från gymnasieskolor om att kurserna i gymnasieskolan skall ”moduliseras” för att underlätta schemaläggning och utbud av kurser. Frågan diskuterades år 1995 även av *Arbetsgruppen för en kursutformad gymnasieskola* (Ds 1995:78), som ansåg att det bl.a. skulle bli lättare för eleverna att få ihop de kurser som krävs för en fullständig gymnasieutbildning. I dag kan en elev vara tvungen att läsa ytterligare en kurs för att denne – teoretiskt sett – saknar 5 poängenheter för att uppnå 2 150 gymnasiepoäng på t.ex. naturvetenskapsprogrammet. Enligt regeringens mening skulle en modulisering av kurserna medföra de fördelar som nämnts ovan. Regeringen bedömer att kurserna i gymnasial utbildning bör ha en omfattning om 50, 100, 150 eller 200 gymnasiepoäng. Mer omfattande kurser än 200 gymnasiepoäng bör som regel inte förekomma. Skolverket avses att få i uppdrag att utveckla en modulisering enligt ovan som en del i verkets kontinuerliga kursplanearbete. Regeringen bedömer att en sådan modulisering i princip bör vara klar inför höstterminen år 2000.

Lokalt tillägg, specialarbete m.m.

Lokalt tillägg är ett exempel på att den nuvarande definitionen av gymnasiepoäng är otydlig. I princip är lokalt tillägg en korsning mellan tidsresurstänkande och målstyrningstänkande. Lokalt tillägg skall enligt nuvarande bestämmelser, beroende av program, omfatta 80-110 gymnasiepoäng. Styrelsen för utbildningen skall besluta om lokala tillägg. Lokalt tillägg kan vara en eller flera kurser. Det kan även innebära att undervisningstiden för ett eller flera ämnen inom respektive nationella program utökas. Vidare kan på tid för lokalt tillägg anordnas annan utbildning än sådan som anordnas på kurser eller som specialarbete, t.ex. information om alkohol, narkotika och tobak (ANT). Lokalt tillägg kan för närvarande även användas till att erbjuda ämnesanknuten praktik. Denna form av praktik bör kunna ersättas med APU, eftersom även elever på det estetiska programmet, naturvetenskapsprogrammet och samhällsvetenskapsprogrammet fr.o.m. höstterminen 1997 kan erbjudas APU.

Att lokalt tillägg kan användas till att utöka undervisningstiden, ofta kallad ”ämnesförstärkning”, är i princip ett sätt att ge elever stödundervisning. Enligt gymnasieförordningen (8 kap. 1 §) skall för elever som har behov av extra stöd i skolarbetet stödundervisning anordnas under en begränsad tid. Regeringen vill understryka att ett borttagande av lokalt tillägg inte innebär att skolornas skyldighet upphör att erbjuda elever, som behöver det, mer undervisningstid.

Regeringen anser att det utrymme i ett nationellt program som i dag kallas lokalt tillägg skall användas för elevens eget val. Detta innebär att nuvarande omfattning av det individuella valet i gymnasieskolan bör öka till 300 gymnasiepoäng.

I kapitel 10 Examen på gymnasial nivå föreslår regeringen att ett examensarbete skall inrymmas inom ramen för karaktärsämnen. Införande av en gymnasieexamen, där ett examensarbete utgör en viktig del, gör att specialarbetet kommer i en annan dager än för närvarande. Specialarbetet skall enligt gymnasieförordningen ge eleverna tillfälle att fördjupa sig inom något kunskapsområde som ingår i elevens studieväg och att träna sig i att arbeta på ett undersökande sätt. Inom gymnasial vuxenutbildning finns inte specialarbete. Skälet till detta är att det arbetssätt som skall prägla specialarbetet bör finnas inom varje kurs. Detta är ett synsätt som *Skolledarna* också framfört i sitt remissvar. Regeringen föreslår att specialarbetet i gymnasieskolan tas bort.

Konsekvenser för gymnasial vuxenutbildning

Den gymnasiala vuxenutbildningen erbjuds inte som program utan de studerande väljer kurser och i vissa fall delkurser inom ramen för en individuell studieplan. Grundläggande är dock att gymnasial vuxenutbildning ger samma kompetens och behörighet som utbildning i

gymnasieskolan. I den mån en studerande önskar slutbetyg i komvux, vilket inte förekommer särskilt ofta, omfattar det nu 1 970 gymnasiepoäng oavsett vilken inriktning utbildningen har. För att ha rätt till ett sådant slutbetyg krävs enligt nuvarande bestämmelser att den studerande har slutfört dels samtliga kärnämneskurser i komvux, dels andra kurser eller delkurser som enligt kursplanerna uppgår till sammanlagt minst 1 400 gymnasiepoäng. Valet av kurser inom den sistnämnda ramen är helt fritt. Kravet för grundläggande behörighet till högre utbildning är även för vuxenstuderande lägst betyget Godkänd på 90 procent av de kurser som ingår, dvs. totalt minst 1 773 gymnasiepoäng.

Den gymnasiala vuxenutbildningen följer samma kursplaner som gymnasieskolan. Den nya definitionen av gymnasiepoäng bör därför gälla även för den gymnasiala vuxenutbildningen liksom regeringens bedömning att alla kurser skall ha en omfattning av 50, 100, 150 eller 200 gymnasiepoäng. Inte heller i den gymnasiala vuxenutbildningen bör någon kurs ha mindre omfattning än 50 gymnasiepoäng.

Dessa förändringar leder till att omfattningen av ett slutbetyg från gymnasial vuxenutbildning också kommer att ändras. I ett slutbetyg från gymnasial vuxenutbildning får nu ingå högst 110 gymnasiepoäng för utökat timtal i kurser och för ämnesanknuten praktik. Så som föreslagits beträffande gymnasieskolan bör man inte heller i gymnasial vuxenutbildning längre få använda lokalt tillägg/ämnesanknuten praktik för att utöka antalet gymnasiepoäng i en kurs. Det är komvux uppgift att anpassa undervisningens omfattning efter elevernas behov och förutsättningar. Regeringen bedömer vidare att ämnesanknuten praktik även inom vuxenutbildningen kan ersättas med APU, eftersom man numera kan bestämma lokalt att delar av en kurs inom gymnasial vuxenutbildning skall förläggas till en arbetsplats (2 kap. 15 § förordning (1992:403) om kommunal vuxenutbildning).

7 Utveckling av programutbudet

7.1 Ett nytt nationellt program – teknikprogrammet

Regeringens förslag: Ett nytt nationellt program – teknikprogrammet – införs från hösten år 2000.

Arbetsgruppens förslag: Sammanfaller med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som kommenterat förslaget är de flesta positiva. Av dem som är negativa anser bl.a. *SAF* att det inte behövs fler program, utan att det som arbetsgruppen föreslår kan inrymmas i specialutformade program.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen aviserade i den nationella utvecklingsplanen att det finns starka skäl att erbjuda ett nytt teknikinriktat program, som i högre utsträckning än nuvarande tekniska gren inom naturvetenskapsprogrammet kan stimulera elevernas intresse för teknik och teknisk utveckling. I 1998 års ekonomiska vårproposition (prop. 1997/98:150) har regeringen anmält sin avsikt att introducera ett tekniskt program i form av ett antal pilotprojekt.

Teknikprogrammet – ett nytt steg i teknisk utbildning

Regeringen anser att det finns behov av ett tekniskt program som syftar till att bredda utbudet inom den naturvetenskapliga och tekniska sektorn. Det kan t.ex. gälla områden som data, miljö, biokemi och elektronik. Ett tekniskt program bedöms kunna attrahera elever som i dag finns på andra program, därför att de inte finner att naturvetenskapsprogrammet i tillräcklig grad tillgodoser deras tekniska intresse. Ett tekniskt program kan bidra till att öka andelen elever inom området naturvetenskap och teknik.

Programmet bör enligt regeringens bedömning kunna ha flera och varierande inriktningar. Det bör kunna erbjuda såväl klassiskt tekniska inriktningar, vilka i dag delvis täcks av program som exempelvis industriprogrammet, elprogrammet och fordonsprogrammet, som inriktning mot nya teknologiska områden, t.ex. energi, miljö, informationsteknik, medicinsk teknik, mediateknik och bioteknik. Detta innebär att eleverna, utifrån intresse och framtidsambitioner, skall kunna välja inriktning inom programmet.

Ett tekniskt program bör kunna erbjuda inriktningar som förbereder för såväl eftergymnasiala studier inom främst det tekniska området som för

olika teknikinriktade arbetsuppgifter. Ett tekniskt program bör också vara organiserat så att elever som går på andra program inom det tekniskt industriella området har möjlighet att ”växla över” till programmet.

Införandet av ett nytt tekniskt program skall ses mot bakgrunden av att teknisk utbildning har haft en stark tradition inom det gymnasiala området. Före 1991 års gymnasiereform fanns en fyraårig teknisk linje. Denna utbildning ifrågasattes bl.a. med anledning av att motsvarande utbildning i andra europeiska länder hade en större omfattning. När regeringen år 1987 tillsatte en arbetsgrupp för samordnad ingenjörsutbildning på mellannivå (SIM-utredningen) innehöll direktiven ett klart uttalande om att all teknisk utbildning på mellannivå borde föras till högskolan. En tvåårig ingenjörsutbildning byggd på en treårig gymnasieutbildning inrättades fr.o.m. höstterminen år 1989.

Det finns ett flertal program i gymnasieskolan som innehåller ämnen med ett tekniskt innehåll. På naturvetenskapsprogrammet finns den tekniska grenen. I flera program med yrkesämnen, t.ex. elprogrammet, energiprogrammet och industriprogrammet, finns yrkesämnen som har ett stort tekniskt innehåll.

På eftergymnasial nivå finns för närvarande tre nivåer av teknisk utbildning i Sverige: civilingenjörsutbildning, högskoleingenjörsutbildning samt olika slag av kvalificerad teknikerutbildning. Teknikerutbildningar förekommer hos olika utbildningsanordnare, främst som påbyggnadsutbildning i komvux. I försöksverksamheten med kvalificerad yrkesutbildning finns också utbildningar på teknikernivå.

En teknisk utbildning på gymnasienivå bör enligt regeringens bedömning förbereda för fortsatt utbildning inom teknikområdet och/eller för arbetslivet, där en färdigutbildning ofta ges på arbetsplatser.

Uppbyggnaden av teknikprogrammet

Teknikprogrammet bör vara ett brett program med flera olika specialiseringsmöjligheter och bör därmed kunna fånga upp elever som känner att de är nyfikna på och intresserade av teknik i alla dess avseenden. Flera kommuner anordnar i dag specialutformade program eller lokala grenar med inriktning mot teknik. Ett exempel är Dragonskolan i Umeå, som erbjuder ett specialutformat program med kurser från naturvetenskapsprogrammet, industriprogrammet och elprogrammet. Undervisningen i programmet har lagts upp i olika ambitionsnivåer vad gäller teoretiskt innehåll. En nivå innebär att de elever som så önskar kan välja kurser som krävs för särskild behörighet till teknisk utbildning vid högskolan. En annan nivå ger förberedelse för tekniskt arbete. Utbildningen på programmet sker i samarbete med företag på orten. Ett annat exempel är Katedralskolan i Uppsala, som erbjuder en lokal gren med bioteknisk inriktning på naturvetenskapsprogrammet. I utbildningen ingår flera ämnen med bioteknisk inriktning såsom mikrobiologi, immunologi, genteknik m.m.

Det tekniska programmets struktur bör ha samma uppbyggnad som regeringen föreslår för övriga program.

I programmet bör 40-50 procent av karaktärsämnesblocket bestå av kurser i matematik, fysik, kemi och tekniska ämnen som är gemensamma för alla som går på programmet. Resterande del av karaktärsämnesblocket bör utgöras av valbara tekniska inriktningar. Det skall också finnas möjlighet att inom karaktärsämnesblocket läsa de kurser i matematik, fysik m.m. som krävs för särskild behörighet till exempelvis civilingenjörsutbildningar.

Alla de inriktningar som ett tekniskt program bör inrymma kan av naturliga skäl inte erbjudas i varje kommun eller samverkansområde. Här finns, beroende på lokala förutsättningar, möjligheter för olika skolor att profilera sig. Gymnasieskolor som har förutsättningar inom exempelvis medieteknik och multimedia, bl.a. därför att de anordnar medieprogrammet, bör kunna erbjuda ett tekniskt program med en sådan inriktning. Andra gymnasieskolor kanske erbjuder ett tekniskt program med en miljöteknologisk inriktning osv.

Skolverket har den 12 mars 1998 fått regeringens uppdrag att utarbeta förslag till programmål och innehåll för teknikprogrammet. Uppdraget skall redovisas senast den 1 december 1998.

Teknikprogrammet för kvinnor och män

Regeringens utgångspunkt är att kvinnor har lika god förmåga att klara tekniska studier som män – däremot är de uppenbart inte lika intresserade av den teknikutbildning som ges i dag. I Utbildningsdepartementets rapport *Vi är alla olika – En åtgärdsrapport om jämställdhet i skolan som en pedagogisk fråga och ett kunskapsområde* (Ds 1994:49) redovisas bl.a. att flickor som väljer yrkestekniska utbildningar har högre snittbetyg än pojkarna och är mer självsäkra och tuffa. Enligt rapporten är det inte de tekniska ämnena i sig som är hindret. Det naturvetenskapliga programmet, som intresserat många flickor och som är ett av gymnasieskolans åtta jämställda program, har haft framgång beroende på att det uppfattas som allmänbildande, att det inte krävs specialintresse för teknik och att det ger en god grund för vidare studier.

Både innehåll och arbetssätt samt lärares medvetenhet och kompetens när det gäller jämställdhet är avgörande för om skolan skall lyckas ”intressera” flickor och kunna ge dem en god yrkesteknisk utbildning.

Ett projektbaserat och probleminriktat arbetssätt där eleverna i hög utsträckning får ta eget ansvar för sitt lärande har visat sig framgångsrikt för att stimulera även kvinnor till tekniska studier. De skolor, bl.a. Spyken i Lund och Jakobsbergs gymnasium, som lyckats har bl.a. motiverat flickorna genom att kombinera tekniska ämnen med ämnen som flickor är mer intresserade av, t.ex. språk. Skolorna skapar en trygg inlärningsmiljö med klara demokratiska och jämställda spelregler som gynnar båda könen. Det är en fråga om kunskap om könstillhörighetens betydelse för prestationer och resultat och härmed en pedagogisk utmaning för skolan. En annan orsak till att vissa skolor misslyckats med att motivera flickor för teknik är kanske att de traditionella inriktningarna inte fångat deras intresse. Nya och moderna inriktningar, t.ex. inom miljö- och medieteknik eller mer tvärvetenskapliga inriktningar bör

kunna ge nya förutsättningar att rekrytera både de kvinnor och de män som i dag inte ser teknik som det mest intressanta att fördjupa sig i.

Pilotprojekt

Genom att införa ett nytt nationellt program skapas nya förutsättningar för att närma gymnasieskolan och arbetslivet till varandra och därmed nya arbetsformer med en stark arbetslivsanknytning. Det gäller dels uppläggningen och det närmare innehållet i utbildningen, dels den del av utbildningen som sker på en arbetsplats. Från försöksverksamheten med kvalificerad yrkesutbildning finns goda erfarenheter av t.ex. lärandet i arbetet, som bör kunna utnyttjas vid utvecklingen av ett tekniskt program.

Som regeringen framhållit i kapitel 4 Sverige – en stark och dynamisk kunskapsnation är det av stor betydelse att arbetslivet ges en ökad delaktighet i gymnasieskolans utbildningar. Därmed ökar också företagens intresse för att bidra till utvecklingen.

För att bl.a. pröva olika former för arbetslivets medverkan i gymnasieskolans utbildningar bör introduktionen av teknikprogrammet ske i form av ett antal pilotprojekt. Syftet med dessa är att skapa förutsättningar för en kvalitativt säkrad utbyggnad av programmet. Regeringen förslår att ett tekniskt program skall införas från och med hösten 2000, men att inledningen sker i form av en försöksverksamhet, som bör starta hösten 1998. Regeringen avser att med stöd av bemyndigandet i 15 kap. 4 § skollagen meddela föreskrifter om en sådan försöksverksamhet.

Konsekvenser för den gymnasiala vuxenutbildningen

De kursplaner som fastställs för gymnasieskolan gäller också för gymnasial vuxenutbildning. Detta innebär att de kurser som kommer att finnas på teknikprogrammet också kan erbjudas studerande inom komvux. Regeringen anser därför att det finns anledning att försöksverksamheten inom ramen för teknikprogrammet även skall omfatta gymnasial vuxenutbildning och ingå i kunskapslyftet. Därigenom skapas också ett vidgat tekniskt utbud inom vuxenutbildningen, som kan bidra till att öka förutsättningarna för vuxna att söka sig till arbeten med tekniskt innehåll.

7.2 Utveckling av det individuella programmet

Regeringens förslag: Skollagens 5 kap. 4 b § ändras så att det tydligt visas på möjligheten att särskilt inrikta undervisningen inom ett individuellt program mot ett nationellt eller specialutformat program.

Regeringens bedömning: Det individuella programmet bör utvecklas kvalitativt för att öka andelen elever som går vidare till och fullföljer ett nationellt eller specialutformat program. Kommunerna bör därför inom ramen för programmet erbjuda elever programinriktade, sökbara studievägar.

Kommittén: Det individuella programmet fungerar bäst som språngbräda till ett nationellt program om eleven börjar direkt efter grundskolan. Elever på individuella program bör få tillgång till kurser som de kan få tillgodoräkna då de övergår till ett nationellt eller specialutformat program.

Arbetsgruppen: Arbetsgruppen hänvisar till Praktikprogramgruppens arbete kring hur ett praktikprogram kan organiseras inom ramen för det individuella programmet.

Remissinstanserna: De remissinstanser som kommenterat det individuella programmet uppehåller sig främst vid frågan om eventuella undantag från behörighetskraven till gymnasieskolan.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Regeringens mål är att alla ungdomar skall skaffa sig en gymnasieutbildning. Därför bör gymnasieskolan utveckla flexibla alternativ som stöder detta mål. Regeringen ser med oro på de uppgifter som visar att det finns en andel elever som saknar godkända betyg från grundskolan. Genom de ökade bidragen till kommunerna har bättre förutsättningar skapats för grundskolan. Regeringen räknar därför med att andelen elever med godkända betyg kommer att öka. För de ungdomar som av olika skäl inte påbörjar ett nationellt eller specialutformat program direkt efter grundskolan, ger det individuella programmet förutsättningar att gå vidare och fullfölja sådana studier. För en del elever kan det omedelbart efter grundskolan vara mera stimulerande att vänta med kärnämnen och i stället börja med praktik och eventuellt kombinera praktiken med studier i yrkesämnen. Att utveckla det individuella programmet är, enligt regeringens bedömning, en av gymnasieskolans verkliga utmaningar för att kunna nå målet en gymnasieskola för alla. Antalet elever på det individuella programmet beräknades i oktober 1997 uppgå till ca 15 000, vilket är en viss minskning från föregående år. Drygt 40 procent av de elever som gick på det individuella programmet hösten 1996 hade börjat på programmet direkt efter grundskolan. Inte minst mot bakgrund av de nya behörighets-

bestämmelserna är det angeläget att det individuella programmet utvecklas kvalitativt för att ge bättre förutsättningar för alla elever att gå vidare till och fullfölja ett nationellt eller specialutformat program. Regeringen anser att elever som saknar behörighet eller har särskilda skäl bör erbjudas sökbara, programinriktade studievägar inom det individuella programmet, vilket är möjligt redan med dagens bestämmelser. Regeringen ser det individuella programmet som en nödvändig möjlighet till flexibilitet för att så småningom leda till gymnasial utbildning på ett nationellt eller specialutformat program. Regeringen anser att det är viktigt att alla elever får möjlighet att fullfölja sina gymnasiestudier, även om det tar längre tid.

I den nationella utvecklingsplanen bedömde regeringen att det inom ramen för det individuella programmet bör erbjudas en utbildning som förenar undervisning i vissa grundskolekurser, vissa gymnasiekurser och en yrkesinriktad praktik i ett praktikprogram. Mot den bakgrunden föreslog regeringen i budgetpropositionen för år 1998 att medel skulle avsättas för detta program. Därutöver tillsattes en arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet har bl.a. haft i uppdrag att analysera och föreslå hur en sökbar studieväg, främst för ungdomar som saknar behörighet till ett nationellt program, kan utformas inom ramen för det individuella programmet. Arbetsgruppen har nyligen redovisat sina förslag i rapporten *PRIV – en ny väg till ett nationellt program* (Ds 1998:27). Arbetsgruppen konstaterar att individuella program håller en skiftande kvalitet. I vissa kommuner finns ett rikt utbud av kurser och en väl utvecklad samverkan med de övriga programmen. På andra håll finns det stora brister. Långsiktiga mål och strategier saknas liksom kvalitetssäkring av utbildningen. Samarbetet med övriga program är i vissa fall obefintligt, vilket innebär bl.a. begränsningar i tillgången till gymnasiekurser. Vidare innehåller skolplanerna mycket sällan något om det individuella programmets roll i gymnasieskolan, vilket försvårar den enskilda skolans arbete med att utarbeta strategier. En sådan otydlighet leder till en osäkerhet för eleverna om vad studierna avses leda till, om de kommer att få intyg eller betyg och om värdet av ett eventuellt sådant intyg/betyg.

Gruppen anser att elevernas praktik tydligt skall kopplas till undervisningen och att höjda kvalitetskrav på praktiken bör vara en av de viktigaste prioriteringarna framöver i arbetet med det individuella programmet.

Arbetsgruppen ser behov av att underlätta övergången från det individuella programmet till ett nationellt program för att ge eleverna bättre förutsättningar att fullfölja sina gymnasiestudier. Gruppen menar att det individuella programmets koppling till de nationella programmen bör stärkas och att eleverna bör erbjudas en utbildning av hög kvalitet som överensstämmer med deras intresseinriktning. Därför föreslår arbetsgruppen att kommunerna bör anordna s.k. programinriktade individuella program – PRIV – som skall vara sökbara för eleverna. PRIV skall, i likhet med det individuella programmet i övrigt, vara flexibelt utformat utifrån varje elevs behov och förutsättningar. Förutom studier i grundskoleämnen och kärnämnen, skall PRIV innehålla gymnasiekurser i främst yrkesämnen från respektive program. För att höja utbildningens

kvalitet föreslås också att APU skall erbjudas eleverna. Ett brett utbud av programinriktade utbildningar förordas av gruppen, som dock inte anser det möjligt att föreskriva vilka eller hur många inriktningar en kommun bör erbjuda. Arbetsgruppens förslag remissbehandlas för närvarande, varför regeringen vill avvakta remissinstansernas synpunkter innan slutlig ställning tas till gruppens olika förslag. Enligt regeringens bedömning bör programinriktade individuella program, där eleven kan kombinera praktik och kurser på grundskolenivå med kurser på gymnasienivå och APU i syfte att senare leda in på ett nationellt program, erbjudas de elever som inte är behöriga att söka nationella program. En sådan studiemöjlighet svarar väl mot syftet med ett praktikprogram såsom det beskrevs i den nationella utvecklingsplanen och i budgetpropositionen för år 1998. I syfte att stimulera utvecklingen av det individuella programmet och markera att programinriktade alternativ bör erbjudas eleverna föreslår regeringen att 5 kap. 4 b § skollagen förtydligas. Vilka eller hur många inriktningar som bör erbjudas är dock en fråga som bör beslutas om lokalt.

Att få tillgodoräkna sig sina betyg

Regeringen har redan tidigare i propositionen *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet m.m.* (prop. 1997/98:94) aviserat ändrade regler vad gäller gymnasielärares möjlighet att sätta betyg i grundskoleämnen på individuella program. Arbetsgruppen har nu föreslagit att elever som saknar betyg i ämnen från grundskolan också bör få tillgodoräkna sig de betyg som de fått genom studier på ett individuellt program vid ansökan till ett nationellt program. Regeringen avser att snarast meddela föreskrifter i enlighet med den nämnda propositionen.

Huvudsyftet med det individuella programmet är att förbereda eleverna för studier på ett nationellt eller specialutformat program. Därför förutsätter regeringen att kommunerna använder sig av den s.k. fria kvoten för att underlätta övergången till ett nationellt program. För de elever som går ett individuellt program med en särskild inriktning och är motiverade att studera vidare på ett nationellt program, är det angeläget att kommunerna utnyttjar denna urvalsmöjlighet för att ge eleverna en reell chans att fullfölja sina studier.

Behörighet att söka till ett nationellt program

Avsikten med de behörighetsbestämmelser som gäller fr.o.m. läsåret 1998/99 är att de elever som börjar på ett nationellt program skall ha de basfärdigheter som är en förutsättning för att klara av studierna i gymnasieskolan. De hittills gällande bestämmelserna ställer krav endast på att ha slutfört sista årskursen i grundskolan, dvs. inga krav ställs på betyg. De nya bestämmelserna om godkänd nivå i svenska alternativt svenska som andraspråk, engelska och matematik är således en rejäl skärpning av behörighetskraven till nationellt program.

Regeringen anser det viktigt att slå vakt om kvalitet och likvärdighet i utbildningen. Kravet måste därför ställas att alla elever som påbörjar ett nationellt program har de kunskaper som krävs för att uppnå målen för utbildningen. I likhet med flertalet remissinstanser, t.ex. *Svenska Kommunförbundet*, anser regeringen det viktigt att de nya behörighetsbestämmelserna skall stå fast. Många har befarat att möjligheten till de undantag, som arbetsgruppen föreslagit, skulle kunna innebära att grundskolan inte tar sitt fulla ansvar för att eleverna får möjlighet att nå kunskapsmålen. Den möjlighet som redan föreslagits i propositionen *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet m.m.* (prop. 1997/98:94) innebär att en elev som avslutat årskurs 9 i grundskolan utan att ha uppnått betyget Godkänd i aktuella ämnen men som senare inhämtat motsvarande kunskaper t.ex. genom studier på ett individuellt program eller som genom prövning visat att han/hon uppnått motsvarande kunskaper skall vara behörig till ett nationellt eller specialutformat program. Regeringen förutsätter att kommunerna med hjälp av de s.k. Perssonpengarna kommer att intensifiera insatserna i grundskolan och dessutom erbjuder de elever som inte nått behörighet i grundskolan möjlighet att nå denna behörighet genom det individuella programmet.

8 Gymnasieskolans kärnämnen

Kärnämnena skall ge eleverna grundläggande förutsättningar att nå gymnasieskolans mål i karaktärsämnena. Tillkomsten av gemensamma kärnämnen för alla gymnasieskolans program och motsvarande vuxenutbildning har inneburit en väsentlig ambitionshöjning för att svara mot höga krav i arbets- och samhällsliv.

Gymnasieskolan vänder sig i dag till alla ungdomar. Den absolut största andelen av eleverna, ca 93 procent, når godkända resultat i kärnämneskurserna. Kvaliteten på alla program i gymnasieskolan har höjts, men det finns fortfarande brister. Den mindre grupp elever i gymnasieskolan som klarar kärnämnena sämre än karaktärsämnena utgör ett stort problem. En oproportionerligt stor andel av dessa elever som inte godkänts i något av de tre kärnämnena matematik, engelska och svenska studerar inom vissa program med yrkesämnen. Dessa program har också den största andelen elever med betyget Icke godkänd i kärnämnena idrott och hälsa, estetisk verksamhet, natur- och religionskunskap. En orsak kan vara att programmen i sig inte är attraktiva , vilket visar sig i ett lågt antal sökande.

Regeringen är medveten om de mycket höga krav som ställs på lärarna för att de skall kunna ge en undervisning i kärnämnena så att alla elever når ett godkänt betyg. Skolverkets utvärdering visar att undervisning och arbetssätt i dessa ämnen behöver utvecklas. Strukturella faktorer påverkar villkoren och förutsättningarna för lärare i kärnämnen att delta i arbetslag och ämnesövergripande arbete. Skillnaden är stor jämfört med hur undervisningen kan bedrivas i karaktärsämnena. Kärnämnena framstår för eleverna som mindre påverkbara, mer traditionella och förutsägbara. Elevinflytandet är här minst och elevernas attityder och förhållande till ämne och lärare inte lika positiva.

Den debatt som förts om gymnasiereformen har i stor utsträckning gällt kärnämnena. I den nationella utvecklingsplanen diskuteras möjliga förändringar av några av kärnämnena. De generella pedagogiska problemen med ”små” kurser har också påtalats av Kommittén för gymnasieskolans utveckling. Korta kurser kan innebära onödig splittring och små möjligheter för eleverna att se helheter och samband samt svårigheter för lärare att samarbeta. Lärare i kärnämnen som planerar undervisningen tillsammans med eleverna och i samverkan med lärare i karaktärsämnen når bättre resultat.

Skolverket har på regeringens uppdrag sett över kärnämneskurserna Svenska, Engelska A och Matematik A i syfte att knyta programmål och kursplaner närmare varandra. Avsikten är bl.a. att underlätta samarbetet mellan lärare i kärn- respektive lärare i karaktärsämnen. Regeringen bereder för närvarande frågan.

Kärnämnena samhällskunskap, religionskunskap, naturkunskap, estetisk verksamhet samt idrott och hälsa är också i behov av utveckling enligt regeringens bedömning.

8.1 Utveckling av kärnämnesutbudet

Regeringens bedömning: Frågan om de små kärnämnenas innehåll och struktur bör beredas ytterligare.

Arbetsgruppens förslag: Tre alternativa förslag till förändringar i utbudet av kärnämnen redovisas.

Remissinstanserna: Minst positiva reaktioner har arbetsgruppens första alternativ fått. Flertalet pekar på de problem och risker som valbarheten innebär för en segregering av elevernas förkunskaper. Alternativ 2 har flest förespråkare. Bland dessa ingår *Kalmar läns landsting, Stockholms universitet, Konstfack, Lärarhögskolan i Stockholm, Elevorganisationen* och *Riksförbundet Hem och Skola*. Flera spontana yttranden som *Sveriges Kristna Råd* och *Broderskapsrörelsen* ställer sig också positiva, eftersom etik- och moralfrågor får en ökad betydelse och värdegrunden stärks. Andra som *Västerbottenskretsen av Biologilärarnas Förening* och *Svenska Kyrkans Unga* är rädda för att de kunskapsmål som religionskunskapen och naturkunskapen innefattar skall förloras. *Umeå universitet* och *Riksförbundet Hem och Skola* befarar att det naturvetenskapliga ämnet försvinner på program med yrkesämnen och att religionskunskapen inte kommer att ingå i alla program genom alternativ 3. Många, t.ex. *Malmö kommun, Stockholms kommun* och *Linköpings universitet*, liksom flera spontana remissvar är däremot positiva till integreringstanken bakom förslaget och till att den estetiska verksamheten bibehålls som ett eget ämne.

Skälen för regeringens bedömning: I den nationella utvecklingsplanen tog regeringen upp frågan om en tänkbar utveckling av kärnämnena och om hur man bättre skall kunna nå målen i dessa ämnen utan att kraven sänks. Vidare diskuterades hur kursmålen i kärnämnena bättre än i dag skulle kunna kopplas till kursmålen i grundskolan. Regeringen konstaterade därvid att kärnämnena religionskunskap, naturkunskap och estetisk verksamhet har en ringa omfattning (30 gymnasiepoäng) i förhållande till mycket ambitiösa kunskapsmål Korta kurser innebär onödig splittring och små möjligheter för eleverna att se helheter och samband.

Rapporten *Gymnasieskola i ständig utveckling* diskuterade denna problematik och presenterade tre olika alternativa förslag till förändringar i kärnämnesutbudet. Efter remissbehandling av dessa förslag kan regeringen konstatera att remissopinionen är mycket splittrad. Mot bakgrund av att kärnämnena har en sådan betydelse i gymnasieskolan bedömer regeringen att denna fråga behöver beredas ytterligare. Regeringen är därför inte nu beredd att föreslå någon genomgripande förändring av kärnämnena utöver vad som i det följande föreslås beträffande Idrott och hälsa.

8.2 Idrott och hälsa i gymnasieskolan

Regeringens förslag: Kursen i kärnämnet Idrott och hälsa skall omfatta 100 gymnasiepoäng på alla nationella program.

Arbetsgruppen: Idrott och hälsa bör ha lika stor omfattning på alla nationella program.

Remissinstanserna: Är till övervägande delen positiva till arbetsgruppens förslag. *Lärarförbundet* anser att ämnet skall ha samma omfattning på alla program. *Malmö stad* vill att omfattningen skall utökas till 130 poäng för samtliga elever och *Umeå universitet* efterlyser mer underlag för bedömning. Flertalet spontant inkomna svar är negativa.

Skälen för regeringens förslag: I dag är omfattningen av Idrott och hälsa olika på de nationella programmen. Utöver kärnämneskursen Idrott och hälsa A på 80 gymnasiepoäng har naturvetenskapsprogrammets naturvetenskapliga gren och samhällsvetenskapsprogrammets samtliga grenar ytterligare en kurs i ämnet – Idrott och hälsa B – om 50 gymnasiepoäng. Idrott och hälsa får inte anordnas inom komvux. Regeringen anser att det inte är rimligt att elever beroende av program, som ett obligatoriskt inslag, skall ha olika omfattning av detta ämne. Omfattningen av ämnet Idrott och hälsa bör höjas till 100 gymnasiepoäng. Den kurs, Idrott och hälsa B, som i dag ingår som karaktärsämneskurs på vissa studieinriktningar skall erbjudas alla elever som ett individuellt val.

Idrott och hälsa är utifrån olika aspekter, främst ur folkhälsosynpunkt, ett viktigt ämne. Ämnet skall exempelvis ge eleverna kunskaper om hur den egna kroppen fungerar, öka medvetenheten om livsstilens betydelse för hälsa och miljö samt även ge dem förståelse för betydelsen av regelbunden fysisk träning. För att öka förutsättningarna för detta bör kursen Idrott och hälsa B erbjudas alla elever inom ramen för individuellt val. Av samma skäl föreslog regeringen i propositionen *Förskoleklass och skollagsfrågor (Prop. 1997/98:6*) att ämnet skulle utökas från 460 till 500 timmar i grundskolan.

För närvarande skall alla elever inom ramen för individuellt val erbjudas varje kurs som förekommer på ett nationellt program i kommunen samt den nationella fastställda kursen Svenska C (5 kap. 11§ gymnasieförordningen). Svenska C har därmed en särställning som innebär, att då det finns en grupp elever som önskar läsa kursen så skall den anordnas. Detsamma bör gälla för Idrott och hälsa B.

9 Gymnasieskola och arbetsliv i samarbete

Regeringens bedömning: Gymnasieskolans utbildningar bör i högre utsträckning knytas till arbetslivet. Nya samarbetsformer mellan skola och arbetsplatser behöver utvecklas. Alla elever i gymnasieskolan bör genom egna erfarenheter få insikt i arbetslivet. Regeringen kommer att tillsätta en arbetsgrupp, där arbetsmarknadens parter ingår, med uppgift att belysa hur samarbetet mellan skola och arbetslivet kan utvecklas vidare.

Kommitténs förslag: Överensstämmer i stort med regeringens bedömning.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i stort med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som kommenterat arbetsgruppens förslag är de flesta positiva.

Skälen för regeringens bedömning: Samarbete mellan skola och arbetsliv anses som något som med självklarhet ger skolans undervisning ett mervärde. Av Skolverkets uppföljning av arbetsplatsförlagd utbildning (APU) framgår att nästan samtliga elever som har haft en APU är klart positiva och nöjda och ser den som ett viktigt komplement till den skolförlagda utbildningen. Det finns således ett kvalitativt värde i att vara på en arbetsplats. Enligt regeringens bedömning är ett nära samarbete med arbetslivet viktigt för skolan, men formerna för samarbetet behöver utvecklas kvalitetsmässigt.

Ett samarbete med skolan gagnar också arbetslivet, t.ex. genom att man från arbetslivets sida kan vara med och påverka skolans uppläggning av undervisningen. Genom att elever befinner sig på en arbetsplats ges även möjlighet för arbetslivets företrädare att bli delaktiga i elevernas utbildning.

Regeringen finner det därför viktigt att ge sin bild av samarbetet mellan skola och arbetsliv och hur detta samarbete kan vidareutvecklas för att höja kvaliteten i utbildningen både på skolan och på en arbetsplats.

Kunskapsutveckling i skola och i arbetsliv

Gymnasieskolans programmål syftar till att ge undervisningen en helhet som svarar mot programmets karaktär. Programmålen fyller för närvarande inte, som regeringen bl.a. framförde i den nationella utvecklingsplanen, den avsedda funktionen att vara en för programmet sammanhållande målbeskrivning. Programmålen används inte allmänt på skolorna. Undervisningen i gymnasieskolan har en tradition av ämnesundervisning.

Detta gäller särskilt i de ämnen, ofta kallade allmänna ämnen, som finns på de traditionellt studieförberedande utbildningarna, dvs. matematik, svenska, fysik, historia etc. Detta leder till att helhetssynen på programmen inte får genomslag i organisationen eller i undervisningen.

Innehåll och art i yrkesämnen varierar mer än i de allmänna ämnena. Undervisningen i yrkesämnen har en annan tradition, bl.a. genom att yrkeslärare i de flesta fall har en annan bakgrund än lärare i t.ex. kärnämnen, och genom en mer direkt anknytning till yrkeslivet. Det är också stor skillnad i teoribildning och innehåll i de olika yrkesämnena. En del är mer snarlika allmänna ämnen – andra har en mycket stark koppling till hantverksyrken. Samtidigt är flera yrkesämnen kopplade till nya tekniska discipliner, t.ex. elektronik och datateknik. Genom att yrkesämnena har så skiftande karaktär måste undervisningen bedrivas på olika sätt och anpassas till de förutsättningar som gäller för det specifika ämnet och yrkesområdet.

Den skolförlagda undervisningen i gymnasieskolan kan sägas påverkas av tradition, ämnenas olika karaktär samt krav på att ge eleverna en sådan helhet som avses i läroplanen och i programmålen. Det finns en mer eller mindre framgångsrik strävan att sätta samman delarna, kurserna, till en helhet. Verktygen är ofta lärarsamverkan och ämnesöverskridande undervisning.

Undervisning i arbetslivet har helt andra utgångspunkter. Verksamheten på en arbetsplats är ofta komplex och svåröverskådlig. Verkligheten är inte indelad i ämnen och kurser. Inom enheter och funktioner på ett företag blandas olika tekniker och arbetssätt. På en vårdavdelning krävs såväl kunnande vad gäller t.ex. omvårdnadskunskap och farmakologi som förmåga hos de anställda att visa medmänsklighet, förmåga att samarbeta och lösa problem. På ett verkstadsgolv i en modern tillverkningsindustri krävs samarbetsförmåga, kunnande i komplicerade processer, engelska osv.

Medan skolan på olika sätt, t.ex. genom temastudier och projektarbete, strävar efter att ge eleverna helhet i utbudet av kurser, ger arbetslivet en helhet där det ofta kan vara svårt att se delarna. Ett samarbete mellan skolan och arbetslivet med en undervisning som bedrivs både i skolan och i arbetslivet bör, enligt regeringens mening, skapa förutsättningar för en god och intressant utbildning i gymnasieskolan.

Olika former för undervisning i och samarbete med arbetslivet

I dag finns olika samarbetsformer med arbetslivet. Den arbetsplatsförlagda utbildningen infördes i gymnasieskolan år 1992 efter att ha prövats i en försöksverksamhet (ÖGY). På det estetiska programmet, naturvetenskapsprogrammet och samhällsvetenskapsprogrammet finns för närvarande möjlighet till ämnesanknuten praktik men även till APU. Inom ramen för försöksverksamhet finns lärlingsutbildning. På det individuella programmet förekommer olika praktikinslag. I den försöksverksamhet med kvalificerad yrkesutbildning (KY) på eftergymnasial nivå, som nu pågår och där regeringen föreslagit en utvidgning i den ekonomiska

vårpropositionen, skall en tredjedel av utbildningen ske som ett lärande i arbetslivet.

Samarbetet mellan skolan och arbetslivet sker också i olika samarbetsorgan. Traditionellt har gymnasieskolan haft yrkesråd. Inom försöksverksamheten med en ny lärlingsutbildning skall det enligt försöksförordningen (1997:762) finnas programråd. Programråd eller andra samarbetsorgan finns även utanför försöksverksamheten.

I rapporten *Ökad rekrytering till gymnasieskolans industriprogram* (Ds 1996:53) behandlades betydelsen av en samverkan mellan skola och arbetsliv. Det finns flera exempel på arbetslivets engagemang inom utbildningsområdet. Det finns bl.a. ett antal fristående skolor med företagsanknytning, t.ex. ABB:s gymnasieskolor i Västerås och Ludvika samt Konsum Stockholms gymnasieskola. I vissa kommuner engagerar man företag – entreprenadutbildning – för vissa utbildningsavsnitt, t.ex. där det krävs speciell lärarkompetens eller utrustning.

I flera kommuner växer det också fram olika typer av samverkansformer, där industrin går in och på olika sätt stöder utbildningen, t.ex. i Eskilstuna och Umeå. Exempelvis finns på Rinmansskolan i Eskilstuna ett framgångsrikt samarbete med Volvo Construction Equipment Group. En särskild ”styrelse” finns för industriprogrammet, där näringslivet har ordförandeskapet.

Utveckling av samarbetet med arbetslivet

Regeringen ser positivt på en utveckling där olika former av samverkan växer fram och där kommunen som utbildningsanordnare och företagen i kommunen – representerande både fack och arbetsgivare – samarbetar i genomförandet av yrkesutbildningen. Ett sådant samarbete bör inte bara ske inom det tekniskt-industriella området och med privata företag. Samverkan om bl.a. utbildningar inom vård och omsorg mellan kommunen eller landstinget som arbetsplats och skolan är lika betydelsefullt.

Regeringen bedömer att det behövs en ökad delaktighet och medverkan från arbetslivet i planeringen och genomförandet av gymnasieskolans utbildningar. Samarbetsformer i form av programråd, som bl.a. finns inom pilotprojekten med lärlingsutbildning, kan utvecklas till ett forum där arbetslivets och skolans representanter möts för diskussion om utbildningens kvalitet. I sådana samarbetsorgan skapas också möjligheter för kontaktskapande mellan skolan och arbetslivet. Det kan exempelvis gälla att skaffa platser för lärlingsutbildning eller APU, men det kan även gälla att hitta nya samverkansformer för att påverka innehållet i utbildningen i skolan, i företag och på andra arbetsplatser. Särskilt små och medelstora företag har i dag stora problem att kontinuerligt utveckla kompetensen hos sin personal. Arbetslivet och gymnasieskolan har olika villkor för sina respektive uppdrag. I mötet mellan dessa parter måste det skapas ett samarbetsklimat där båda vinner och båda ges möjlighet att bli delaktiga.

Enligt regeringens bedömning bör samarbetsformerna mellan skola och arbetsliv utvecklas vidare och samarbetsorgan, t.ex. programråd, bör inrättas vid alla skolor som anordnar program med yrkesämnen.

Utveckling av undervisning i arbetslivet

Det finns, som regeringen framhållit i det föregående, starka skäl att bedriva undervisning på en arbetsplats. På en arbetsplats kan eleven skaffa sig kunskaper som kompletterar och befäster de kunskaper som inhämtats i undervisningen på skolan. Genom att under en längre tid tillsammans med handledare och andra medarbetare på arbetsplatsen medverka i den produktiva verksamheten kan eleven också nå mer övergripande mål än vad som primärt framgår av kursplanerna, dvs. de mål som finns i läroplanen och programmålen. Det är dels mål kopplade till kunskaper och färdigheter som exempelvis samarbetsförmåga, initiativförmåga, problemlösningsförmåga och förändringsbenägenhet, dels mer sammansatta yrkespecifika kunskapsmål som konkluderar och ger helhet i de olika yrkesämnena i programmet.

Genom utbildning på en arbetsplats får eleven möjlighet att se helheten i en produktionsprocess, hur olika faktorer påverkar processen samt att med egna arbetsinsatser konstatera hur resultatet av en arbetsprocess samspelar med dessa faktorer. På en arbetsplats får eleverna även tillfälle att se hur arbetsplatsens organisation är uppbyggd – både vad gäller det som hör samman med den direkta produktionen och det som mer är att betrakta som det inre arbetet. Exempel på det senare är frågor som rör personalpolitik, kompetensutveckling och arbetsmiljö. Ett ytterligare exempel är hur teknisk utveckling ställer krav på nya produkter eller tjänster och hur detta i sin tur förändrar arbetsrutiner och påverkar kompetensbehoven.

Den arbetsplatsförlagda utbildningen är en viktig del i gymnasieskolans yrkesutbildningar. Genom APU tillförs viktiga kvaliteter utbildningen som gör att utbildningsmålen bättre kan uppnås. APU har därmed stor vikt för utbildningens resultat.

Alla utbildningsinriktningar kan inte arbetsplatsförläggas i samma form och i samma omfattning. Enligt regeringens bedömning bör det tillsammans med berörda branscher diskuteras hur ett lärande på en arbetsplats är lämpligt eller möjligt att genomföra. På program vars karaktärsämnen bättre kan inhämtas på en arbetsplats bör eleverna kunna få en längre APU än vad som tillämpas för närvarande. Det kan t.ex. gälla flera utbildningsinriktningar inom hantverksprogrammet, byggprogrammet, omvårdnadsprogrammet samt hotell- och restaurangprogrammet. I andra fall kan en kortare APU och därmed längre skolförlagd utbildning vara lämpligare, t.ex. för utbildningar inom elprogrammet och medieprogrammet.

För närvarande pågår ett arbete inom Skolverket med en revidering av programmens mål och innehåll. I samband därmed är det naturligt att även bedöma vilken minsta omfattning av APU som är rimlig för vart och ett av de yrkesinriktade programmen.

Enligt regeringens uppfattning bör en skola som inte kan erbjuda APU för ett visst program i princip inte få erbjuda utbildning på detta program. Hur kravet på APU tillgodoses är en fråga som bör ligga inom ramen för Skolverkets tillsynsuppgift. Innan denna fråga regleras, bör emellertid frågan ha utretts om hur stor andel APU som bör finnas på varje program.

Undervisningen på en arbetsplats bör så långt möjligt vara ett lärande i arbetet. På en arbetsplats där detta utgör en naturlig del i vardagen strävar man medvetet efter att hos medarbetarna utveckla den kompetens som fordras för att stödja andras lärande. När en sådan arbetsplats tar sig an en elev finns på ett naturligt sätt ett stöd för eleven. I ett lärande i arbetet tillförs och bearbetas nytt kunskapsstoff. Regeringen ser detta som ett mål för all arbetsplatsförlagd utbildning. Regeringen är samtidigt medveten om att alla arbetsplatser inte kan erbjuda denna miljö i dag.

Mål för arbetsplatsförlagd utbildning

Regeringens ståndpunkt är att det är väsentligt att en del av gymnasieskolans utbildningar även i framtiden sker på en arbetsplats och att arbetslivet skall kunna vara med och påverka utbildningens innehåll. Dagens olika former för detta – ämnesanknuten praktik, praktik, APU och lärlingsutbildning – behöver dock vidareutvecklas.

Regeringen ser att den verksamhet med lärlingsutbildning, som sker i försöksverksamhetens form, på sikt kan komma att påverka framtida former av arbetsplatsförlagd utbildning.

Regeringen har vidare under avsnittet 7.1 Ett nytt nationellt program – teknikprogrammet föreslagit att en försöksverksamhet med ett tekniskt program bl.a. bör användas för att pröva nya samarbetsformer med arbetslivet.

Riksdagen har på regeringens förslag (prop. 1995/96:206) beslutat att det skall finnas särskilda mål för APU. Skolverket har på regeringens uppdrag utarbetat förslag till sådana mål. Regeringen anser att dessa mål anger viktiga kunskapskvaliteter som bör erhållas i arbetslivet. Enligt regeringens bedömning finns i dessa mål sådant som till stor del även skulle kunna komma att gälla för lärlingsutbildning. Då det ännu är för tidigt att dra erfarenheter från försöksverksamheten med lärlingsutbildning bedömer regeringen att det finns motiv att avvakta med att fastställa mål för APU.

Det lärlingskontrakt som skall tecknas mellan skolan, arbetsplatsen och eleven och som skall finnas i försöksverksamheten med lärlingsutbildning skulle med fördel också kunna användas för t.ex. APU och andra praktikinslag. Därigenom skulle det för alla berörda parter tydligare klarläggas vilka utbildningsmål som eleven skall uppnå under den arbetsplatsförlagda delen av gymnasieutbildningen.

För att stimulera och utveckla samarbetet mellan skola och arbetsliv avser regeringen att tillsätta en särskild grupp, där bl.a. arbetsmarknadens parter bör ingå. Gruppen skall även behandla frågan hur gymnasieskolans arbetsplatsförlagda utbildning bör utvecklas. I samband med pilotprojekten med lärlingsutbildning har en rad frågor väckts. Det är naturligt att gruppen också behandlar dessa. Frågan om hur grundskolan skall samarbeta med arbetslivet och hur elever i grundskolan skall tillförsäkras en inblick i vad som sker på en arbetsplats bör också ingå i gruppens uppgifter.

För att utveckla gymnasieskolans samarbete med arbetslivet har regeringen inom ramen för de tio punkter för kvalitet och likvärdighet för

skolan som presenterats i den ekonomiska vårpropositionen (prop. 1997/98:150) beräknat att 50 miljoner kronor avsätts under en tvåårsperiod. Dessa medel skall stödja utvecklingen av samverkan mellan skola och arbetsliv, t.ex. programråd, och kompetensutvecklingen för yrkeslärare.

9.1 En ny modern lärlingsutbildning i gymnasieskolan

Regeringens förslag: En ny modern lärlingsutbildning införs från hösten år 2000 i gymnasieskolan som alternativ studiemöjlighet inom nationella program med yrkesämnen. Den skall ge behörighet för högskolestudier. Erfarenheter från den pågående försöksverksamheten med pilotprojekt skall vägas in i den slutliga utformningen av den nya moderna lärlingsutbildningen.

En regel införs i 5 kap. 3 § fjärde stycket skollagen som visar att lärlingsutbildning är en studiemöjlighet inom nationella och specialutformade program som innehåller yrkesämnen. Regeringen ges ett bemyndigande att meddela närmare föreskrifter om lärlingsutbildningen.

Kommitténs förslag: Kommittén konstaterar att det finns ytterligare frågor i samband med lärlingsutbildningen som behöver lösas, t.ex. vilka program lärlingsutbildningen skall finnas på, hur en elev skall söka lärlingsutbildning, om det någon gång kan utgå lärlingslön, vem som avgör vilka elever som skall få gå lärlingsutbildning, vilka insatser branschorganisationerna bör svara för och om ersättning skall utgå till företagen.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Majoriteten av kommunerna är positiva till lärlingsutbildning som alternativ studieväg. Vanligt förekommande kompletterande synpunkter är att det borde finnas nationella mål med större lokal frihet, att ett utökat samarbete mellan skola och arbetsliv är en förutsättning samt att pilotprojekten måste utvärderas innan den slutliga formen fastställs.

SAF framhåller att reglerna måste vara flexibla och att besluten skall fattas lokalt. Ersättningsfrågan måste lösas eftersom utbildning kostar pengar, oavsett om den sker i en skola eller på en arbetsplats. *LO* anser att det föreligger stora risker med förslaget till lärlingsutbildning. Om lärlingsutbildningen betyder elevstatus under fyra år och därmed inte omfattas av kollektivavtal, innebär det en risk att lärlingsutbildningen blir en förlängd och försämrad APU för de elever som skolan inte vill ta ansvar för, men som arbetsgivaren gärna tar emot som gratis arbetskraft.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen bedömde i den nationella utvecklingsplanen att ett nationellt program med yrkesämnen skall kunna läggas upp på olika sätt. Inom ramen för dessa program bör en alternativ

studiemöjlighet införas med en modern och helt ny typ av lärlingsutbildning, som skiljer sig markant från tidigare former. Den kan efter cirka två års gymnasieutbildning vara en väg att fullfölja ett nationellt program med yrkesämnen. Den bör erbjudas som ett alternativ till nuvarande studieorganisation. Regeringen presenterade sin avsikt att fortsätta att utreda förutsättningarna för att inom nationella program införa lärlingsutbildning. Som ett led i detta beredningsarbete pågår sedan läsåret 1997/98 en försöksverksamhet med lärlingsutbildning inom gymnasieskolan (1997:762).

Flera remissinstanserna har ifrågasatt om det inte borde vara möjligt att påbörja lärlingsutbildning tidigare än efter halva gymnasietiden. Regeringen, som inte är främmande för en sådan öppning, kommer att noga följa försöksverksamheten och senare bedöma om nuvarande bestämmelser för försöksverksamheten bör ändras på denna punkt.

Syftet med denna lärlingsutbildning är att ge de elever som vill möjlighet att genomföra en större del av utbildningen inom ett nationellt program på en arbetsplats samt att ge arbetslivet möjlighet att vara med och påverka utbildningens innehåll och genomförande. Lärlingsutbildningen skall uppnå samma program- och kursplanemål som ordinarie utbildning i skolan med APU. Lärlingsutbildningen ger därmed grundläggande behörighet till universitet och högskolor. Eleven följer programmets gemensamma delar under den första delen av utbildningen, då även arbetsplatsförlagd utbildning skall ingå. Därefter kan lärlingsdelen av utbildningen påbörjas.

Lärlingsutbildningen innebär en växelutbildning mellan skola och arbetsplats med kärnämnen och karaktärsämnen i skolan samt APU och handledd praktik på arbetsplatsen. Utbildningens innehåll regleras genom ett kontrakt mellan eleven, skolan och arbetsplatsen. Avsikten med försöksverksamheten är att ge ett underlag till den närmare utformningen av lärlingsutbildningen.

För närvarande har 21 gymnasieskolor fått medgivande att starta pilotprojekt. Projekten är baserade på industriprogrammet, fordonsprogrammet, hotell- och restaurangprogrammet, elprogrammet, barn- och fritidsprogrammet, hantverksprogrammet, omvårdnadsprogrammet, handels- och administrationsprogrammet samt ett specialutformat program.

Genom lärlingsutbildningen kan en utökning av den enskilda gymnasieskolans utbildningsutbud inom ett eller flera program skapas genom ett utökat samarbete med näringslivet och den offentliga sektorn inom det egna upptagningsområdet. En lärlingsutbildning kan även bidra till återväxten inom smala yrkesområden. Mindre företag, som av praktiska skäl har svårt att ta emot ungdomar på APU, kan genom lärlingsutbildning ges bättre möjligheter att ta emot en elev enligt lärlingsalternativet.

I den nationella utvecklingsplan, som regeringen avser att presentera våren 1999, planerar regeringen att redovisa hur lärlingsutbildningen bör utvecklas och hur olika samarbetsformer med arbetslivet kan etableras.

10 Examen på gymnasial nivå

Regeringens förslag: En gymnasieexamen införs för de elever som påbörjar sin utbildning på ett nationellt eller specialutformat program i gymnasieskolan läsåret 2000/2001. Krav för examensbevis skall vara fullständig studiegång, dels med grundläggande behörighet för högskolestudier, dels med minst betyget Godkänd i ämnena svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik samt i de viktigaste karaktärsämnena på det studerade programmet. Därutöver fordras även ett godkänt examensarbete, som omfattar 100 gymnasiepoäng. För examensarbetet skall det finnas nationella mål. Även i komvux skall gymnasieexamen erbjudas som en möjlighet med i stort sett samma krav för examensbevis som i gymnasieskolan.

Regeringens bedömning: Gymnasieexamen bör utgöra en särskild merit vid urval till högskolan. En gymnasieexamen bör även kunna räknas som en merit i arbetslivet.

Ett examensarbete bör kunna fullgöras i såväl en skola som på en arbetsplats. Ett examensarbete skall bedömas av handledare och extern bedömare i förening.

Skolverket bör få i uppdrag att utarbeta nationella mål för examensarbetena. Införandet av gymnasieexamen förutsätts ske inom en oförändrad kostnadsram för kommunerna. Under inledningsperioden bör staten svara för vissa kostnader, t.ex. för utbildning av handledare och bedömare.

Kommitténs förslag: För att få en yrkesexamen bör eleven ha genomfört ett projektarbete som motsvarar en verklig arbetsuppgift inom det berörda yrkesområdet.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i stort med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Av de remissinstanser som kommenterat förslagen är de flesta positiva. *Skolverket* anser att omfattande utrednings- och utvecklingsarbete krävs för genomförande av en gymnasieexamen. Verket framhåller att en examen som utgår från de grundläggande målen för gymnasieskolan skulle ha en positiv effekt på arbetet i skolan. *Lärarförbundet* anser att gymnasieexamen skall vara frivillig, men att målsättningen skall vara att den stora majoriteten av elever genomgår den, även om den inte krävs för grundläggande behörighet. Den bör vara probleminriktad och premiera analysförmåga och självständigt arbete. *LR* anser att en kvalificerad gymnasieexamen måste pröva elevernas analys- och problemlösningsförmåga, deras initiativförmåga samt förmåga att

genomföra kvalificerade uppgifter på flera områden, dvs. i ämnen som bildar bas för vidare studier eller yrkesarbete.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Regeringen konstaterade redan i den nationella utvecklingsplanen att det finns goda skäl att pröva om en yrkesexamen kan införas. Regeringen finner nu att det finns mycket goda skäl att för att en examen bör finnas för hela gymnasieskolan. En nationellt reglerad gymnasieexamen skall införas från och med intagningen till läsåret 2000/2001. Syftet med examen är att befästa och förstärka kvaliteten i svensk gymnasieutbildning. Gymnasieexamen skall omfatta alla elever.

För den som uppfyllt kraven för gymnasieexamen utfärdar rektor ett särskilt examensbevis. Av examensbeviset skall framgå vilket nationellt eller specialutformat program som examen avser, examensarbetet och bedömningen av detta. Examensbeviset skall ge tydlig information om att utbildningens mål som helhet är uppnådda, att utbildningen på den gymnasiala nivån och examensarbetet har fullgjorts.

Krav för att få ett examensbevis skall vara fullföljd studiegång på ett nationellt eller specialutformat program eller motsvarande utbildning i gymnasial vuxenutbildning eller i en fristående gymnasieskola. Den grundläggande behörigheten för högskolestudier skall vara uppnådd, dvs. lägst betyget Godkänd på kurser motsvarande minst 90 procent av de gymnasiepoäng som krävs för ett fullständigt program. Därutöver skall eleven ha minst betyget Godkänd i kärnämneskurserna i svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik samt i de viktigaste karaktärsämnena på det studerade programmet. Slutligen skall ett examensarbete ha fullgjorts med godkänt resultat. Betyg på examensarbete skall vara Godkänd respektive Icke godkänd. Examensarbetet genomförs inom ramen för det individuella valet.

I det fall en elev valt att göra ett examensarbete men inte fullföljer detta, bör eleven få ett icke godkänt betyg för examensarbetet infört i slutbetyget, om eleven inte har andra valbara kurser som gör att kraven för ett slutbetyg uppfylls.

Examensarbetet

Examensarbetet skall innebära att eleven under sitt sista gymnasieår utför ett större självständigt arbete inom ett kunskapsområde som ligger inom målet för det aktuella programmet. Arbetet skall ge eleven möjlighet att tillämpa och fördjupa teoretiska och/eller praktiska kunskaper inom flera ämnesområden. För en examen i ett program med yrkesämnen bör arbetet kunna motsvara en verklig arbetsuppgift inom det berörda yrkesområdet eller inom ramen för lärlingsutbildningen. Arbetet skall åtminstone till en del redovisas skriftligt – ett krav som svarar mot behovet av att läs- och skrivfärdigheter kontinuerligt upprätthålls i både skola och arbetsliv. Arbetet skall pröva elevens förmåga att ta ansvar för, planera och arbeta på egen hand med de hjälpmedel som detta kräver. Examensarbetet skall

ha en omfattning som motsvarar cirka fyra veckors arbete på heltid, dvs. 100 gymnasiepoäng.

För examensarbetet skall det finnas *nationella* mål, som fastställs av regeringen. Dessa mål skall vara ett stöd för att upprätthålla likvärdiga krav och likvärdiga bedömningar. Skolverket bör få i uppdrag att utarbeta förslag till nationella mål för examensarbetet. Utgångspunkt för dessa mål skall vara programmålen för gymnasieskolan. Verket bör även få i uppdrag att ta fram nationella exempel på hur examensarbeten kan utformas för olika gymnasieprogram. Exempel på examensarbeten för yrkesutbildningar skall tas fram i samråd med respektive branschorganisationer.

På *lokal* nivå utarbetas examensuppgifter utifrån de nationella målen. Utformningen av uppgifterna skall anpassas efter de lokala förutsättningarna och utbildningsinriktningarna. Det är därför viktigt att det sker i samarbete med arbetslivet och andra gymnasieskolor.

Ett examensarbete skall kunna fullgöras såväl i en skola som på en arbetsplats. I det lokala utarbetandet av uppgifter för examensarbeten inom de yrkesutbildande programmen skall programråden medverka.

Examensarbetet skall kunna genomföras såväl enskilt som i grupp, men i det senare fallet måste utformningen ge möjlighet att bedöma den enskildes prestation. Examensarbetet skall ge alla elever möjlighet att dokumentera och visa upp sina kunskaper och färdigheter. Därmed kan det bidra till att bredda bedömningen av eleven utöver den information som slutbetyget ger, vilket kan vara särskilt betydelsefullt för elever som av olika orsaker inte lyckats lika bra i den traditionella betygsättningen. Eleven skall under arbetet med examensuppgiften ha tillgång till stöd av en handledare med sakkunskap inom det område som arbetet berör. Processen under själva arbetet, initiativ- och samarbetsförmåga m.m. är sådana faktorer som handledaren måste bedöma genom att kontinuerligt följa arbetet.

Enligt regeringens bedömning är ett examensarbete av en sådan karaktär att det antingen kan godkännas eller inte godkännas. Därför anser regeringen att det inte skall sättas graderade betyg på ett examensarbete. Enligt regeringens bedömning bör ett godkänt examensarbete ha samma värde som betyget Mycket väl godkänd.

Meritvärde

Bestämmelser om behörighet och urval till högskolan anges i 8 kap. 4-16 §§ samt bilaga 4 högskoleförordningen. Föreskrifterna för grundläggande behörighet till högskolan skall enligt regeringens bedömning inte ändras genom en gymnasieexamen. En fullföljd gymnasieutbildning med minst betyget Godkänd i ett kursomfång som motsvarar 90 procent av antalet gymnasiepoäng för ett program skall som hittills ge grundläggande behörighet för högskolestudier. Detta skulle innebära att det krävs minst betyget Godkänd i kurser upp till 2 250 gymnasiepoäng, dvs. 90 procent av 2 500 gymnasiepoäng.

Det finns dock anledning att premiera elever med gymnasieexamen när det gäller urvalet av behöriga sökande till högskolan. Det är emellertid en

fråga som kräver ytterligare beredning, innan regeringen är beredd att ta ställning.

En gymnasieexamen bör även kunna tillgodoräknas som merit i arbetslivet. På vilket sätt detta kan komma att ske, exempelvis som en del i ett yrkesbevis eller i ett gesällprov, är dock inte en fråga som ankommer på regeringen att besluta om, utan detta måste arbetsmarknadens parter diskutera och ta ställning till.

Handledare och bedömning

Som *handledare* bör såväl lärare som personer inom arbetslivet utanför skolan kunna fungera. För att kunna stödja eleverna under arbetet bör handledarna ha en särskild utbildning för detta.

För att säkra kvaliteten i bedömningen av ett examensarbete skall det bedömas av handledare och extern bedömare i förening. Som *medbedömare* bör anlitas personer från andra gymnasieskolor, högskolan, arbets- och samhällslivet. Medbedömare kan också bidra till att bredda gymnasieskolans kontaktytor. Genom att använda medbedömare kan bedömningen göras utifrån ett bredare perspektiv. Bedömningen av examensarbetet skall ske mot de nationella målen och den lokala utformningen. Även externa bedömare behöver en utbildning för uppgiften.

Genomförande

För införandet av examensarbeten genomförs utbildning av handledare och externa bedömare. Skolverket bör få i uppdrag att utarbeta ett utbildningsmaterial för utbildningen. Utbildningen sker i två steg. I steg 1 utbildas resurspersoner bl.a. genom IT-stödd distansutbildning. Dessa resurspersoner kan därmed vara såväl bedömare som handledare. För att kunna vidga kretsen sker som steg 2 genom resurspersonerna en lokal utbildning av handledare och externa bedömare i form av studiecirkelliknande seminarier.

På sikt förutsätts utbildning av nya handledare och bedömare ske inom ramen för skolhuvudmännens reguljära fortbildningsansvar. I grundutbildningen till lärare bör även ingå utbildning i att handleda och bedöma examensarbeten.

Lärares tid för planering, handledning och bedömning förutsätts rymmas inom ramen för de 100 poäng som examensarbetet motsvarar.

Införandet av gymnasieexamen bör kunna ske inom oförändrad kostnadsram för kommunerna. Under en inledningsperiod bör staten svara för vissa kostnader för utbildning av handledare och bedömare samt produktion av IT-material. Regeringen, som i den ekonomiska vårpropositionen (prop. 1997/98:150) föreslagit medel för införande av gymnasieexamen, återkommer till frågan senare i budgetpropositionen för år 1999.

Reglerna för gymnasieexamen för vuxenstuderande skall i princip vara desamma som för ungdomar i gymnasieskolan. Eftersom vuxenstuderande kan studera på både heltid, deltid och fritid, med kortare eller längre avbrott, kan deras samlade studietid bli både kortare och avsevärt längre än tre år. Därför är det inte lämpligt att ange någon tidpunkt när en vuxenstuderande skall ha påbörjat sin gymnasiala utbildning för att få möjlighet att genomföra en gymnasieexamen. I gymnasieskolan skall möjligheten gälla för de elever som påbörjar sin gymnasieutbildning läsåret 2000/2001 och examensarbetet skall utföras under det sista gymnasieåret. De första eleverna i gymnasieskolan som genomför en gymnasieexamen kommer därför att göra det under läsåret 2002/2003. Samma år bör vuxenstuderande första gången kunna få genomföra examensarbete. Regeringen anser det självklart att gymnasieexamen också skall finnas i den gymnasiala vuxenutbildningen, eftersom en del där kompletterar sin tidigare utbildning, medan andra läser en hel gymnasieutbildning. Det är viktigt att reglerna för examensarbetet i komvux ger vuxna möjligheter att komplettera en tidigare ofullständig utbildning. Eftersom gymnasial vuxenutbildning i regel inte genomförs programvis på samma sätt som i gymnasieskolan, bör föreskrifterna utformas så att examensarbetet skall avse ett större självständigt arbete inom ett kunskapsområde som ligger i linje med den aktuella elevens individuella studieplan eller tidigare gymnasial utbildning.

11 Prov och kvalitetssäkring

Regeringens bedömning: Gymnasieförordningens bestämmelser om de nationella proven bör ändras, så att de nationella kursproven blir obligatoriska inför betygsättningen i kärnämneskurserna i svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik samt i den högsta karaktärsämneskursen i engelska och matematik på respektive program.

Skolverket bör få ett nytt uppdrag angående en provbank med nationella prov för kunskapsbedömning i andra ämnen och kurser än de ovan nämnda för att stärka möjligheterna att kvalitetssäkra såväl betyg som resultatredovisning.

Kommitténs förslag: Kommittén anser det angeläget att arbetet med att utveckla de nationella proven fortsätter. Det gäller i synnerhet arbetet med att bygga upp en provbank.

Remissinstanserna: *Högskoleverket* framhåller att en bidragande orsak till en bristande kvalitetssäkring är att de nationella proven inte är obligatoriska och därmed inte heller normgivande.

Skälen till regeringens bedömning: Staten och kommunerna har ett gemensamt ansvar för att de nationella målen för skolan uppnås och att en likvärdig utbildning erbjuds alla barn, ungdomar och vuxna. Nationell likvärdighet i ett decentraliserat system förutsätter en systematisk kvalitetssäkring. Det viktigaste motivet för att mäta kvalitet är dock utvecklingsmotivet, dvs. att fastställa starka och svaga sidor i en skolas verksamhet för att kunna göra verksamheten bättre för dem som den är till för –eleverna. Därför skall måluppfyllelsen redovisas regelbundet i varje kommun och för varje skola samt på nationell nivå. Särskilda kvalitetsredovisningar skall ligga till grund för beslut om att förbättra och utveckla utbildningen.

Det krävs många olika insatser för att säkra och utveckla kvaliteten i utbildningen. Ett nationellt provsystem kan bidra till att en likvärdig utbildning upprätthålls över hela landet. Elevernas kunskapsutveckling samt deras sociala och personliga utveckling är viktiga indikatorer på skolans resultat. Bedömningar av hur väl eleverna når dessa mål är givetvis betydelsefulla också för de enskilda eleverna.

Staten har ett särskilt ansvar för en infrastruktur för kvalitetssäkringen, dels för den nationella styrningen, dels för att underlätta motsvarande arbete lokalt. Det gäller statistik som annan beskrivande information men också generell metodutveckling liksom stöd för att utveckla användbara metoder för de lokala behoven. I detta ingår bl.a. olika instrument och uppgifter för att på likvärdiga grunder kunna bedöma elevernas kunskaps- och kompetensutveckling.

Skolverket har sedan år 1994 ett regeringsuppdrag att tillhandahålla instrument för kunskapsbedömning i grundskolan och i gymnasial utbildning. I uppdraget anges tre syften för olika provmaterial: att ge stöd för en över landet enhetlig betygsättning, att ge stöd för att planera utbildningen genom analyser av elevers starka och svaga sidor samt att ge underlag för utvärdering av utbildningen. De kursprov som enligt uppdraget skall erbjudas kontinuerligt avser vissa, för olika program avslutande kurser i svenska, engelska och matematik. Dessutom framhålls i uppdraget behov av material/prov för kunskapsbedömning också i andra ämnen och kurser, på sikt i en så kallad provbank. Denna avser ett utbud av prov och provuppgifter, varifrån lärare kan få material utifrån sina behov. De nationella kursproven erbjuds skolorna, men gymnasieförordningens formulering innebär en stark rekommendation att använda kursproven till stöd vid betygssättning i de tre nämnda ämnena.

Enligt regeringens bedömning finns det skäl att nu utveckla det nationella provsystemet för gymnasieskolan. Skälen är förslagen till förändringar i denna proposition, samt de översyner av programmål och kursplaner som pågår inom Skolverket. Resultat från uppföljningar av hur nuvarande provmaterial används liksom det generella behovet att stärka kvalitetssäkringen motiverar detta.

Obligatoriska nationella kursprov

Förändringarna innebär att alla lärare inför betygssättning i kärnämneskurserna i svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik skall använda sig av de nationella kursproven, d.v.s. de blir obligatoriska. Obligatoriska kursprov skall också användas i den avslutande karaktärsämneskursen på respektive program i engelska och matematik. Lärares betygsättning är ett grannlaga arbete som kräver att man bedömer elevernas kunskapsutveckling utifrån bredast möjliga underlag. Därför skall proven utformas så att det tydligt framgår att det täcker endast vissa kursmål och därmed utgör endast en del av underlaget för betygssättning på kursen.

Frågan om distribution och genomförande av prov stöter på flera delvis motstridiga krav, som inte alla kan tillgodoses i ett nationellt provsystem. Traditionellt har nationella prov genomförts av samtliga elever i en viss målgrupp på en nationellt fastlagd provdag. Det var lämpligt, då studierna tidsmässigt planerades på samma sätt för alla elever som ingick i målgruppen. I dag planeras kurserna in över läsåret på mycket olika sätt.

Tilltron till provens värde som bedömningsunderlag hänger samman både med provens innehåll och konstruktion och med hur de skall genomföras. Ett provs tillförlitlighet har starkt samband med att de som deltar i det har samma möjligheter att förbereda sig. Ett visst provmaterial blir förbrukat om de som deltar fått information om innehållet i förväg. Därför är ett visst nationellt kursprov i princip användbart vid endast ett enda tillfälle. Det innebär att de obligatoriska kursproven måste genomföras på nationellt bestämda provdagar.

Provbanken skall i första hand omfatta kurser där det inte finns nationella prov. Att ta fram nationella prov av god kvalitet ställer stora krav på resurser. Material och uppgifter bör därför kunna användas vid mer än en provdag, vilket är möjligt genom att provuppgifter och delprov återanvänds i olika kombinationer. Det krävs emellertid en stor samling av aktuella prov och uppgifter, om den skall kunna anses tillförlitlig.

Sedan vårterminen 1996 erbjuder Skolverkets provbank prov i franska, tyska och naturvetenskapliga ämnen. Utvecklingen av provbanken skall fortsätta. Provmaterial eller andra material med syfte att säkra betygens likvärdighet eller för utvärdering av utbildningen bör utvecklas även för andra ämneskurser än svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik. I första hand bör det gälla avslutande karaktärsämneskurser på olika program.

För att nå den flexibilitet som krävs bör ett system med provbanker vara i funktion med ett brett utbud av nationella provmaterial senast år 2000. Tekniska lösningar finns för att bygga upp banker med material och även för att distribuera dem via exempelvis Internet. De behöver dock vidareutvecklas och passa det nationella provsystemet. Utvecklingen bör innebära att gymnasieskolor och komvuxenheter skall ha tillgång till provmaterial då de behövs med hänsyn till studieplaneringen på en enskild skola eller för en elev. Krav på kvalitet och tillförlitlighet måste tillgodoses i lika hög grad som i äldre system med bestämda provdagar.

Ett system med provbanker kräver att uppgifter och delprov finns i en omfattning som gör det möjligt att variera utformningen av ett visst prov. Utveckling av provuppgifter och övrig metodutveckling inom ramen för den nya läroplanen har nu pågått några år. Internationellt och nordiskt samarbete inom området har utvecklats. Det är därför enligt regeringens bedömning också möjligt att utveckla de nationella materialen för kunskaps- och resultatbedömningar i denna riktning.

Konsekvenser för gymnasial vuxenutbildning

Även av förordningen om kommunal vuxenutbildning framgår att lärarna bör använda centralt fastställda prov som ett hjälpmedel för att bedömningsgrunderna skall bli så enhetliga som möjligt över landet. Vuxenutbildningen utgår från en individuell studieplan där strävan är att kurserna kan starta när som helst under året och avslutas utifrån varje enskild individs förutsättningar och behov. Det innebär att vid utformningen av prov och provverksamhet måste särskild hänsyn tas till vuxenutbildningens förutsättningar. Det är viktigt att upprätthålla samma kunskapskrav och skapa möjligheter till jämförbarhet och likvärdighet mellan studerande inom vuxenutbildningen och i gymnasieskolan. De nationella proven är ett instrument i detta syfte. Utvecklingen inom vuxenutbildningen understryker också behovet av att det finns tillgång till kvalitativa och tillförlitliga prov som ett av flera redskap för bedömning och tillgodoräknande av vuxnas faktiska kunskaper. Skolverket bör därför sträva efter att utveckla systemet för obligatoriska prov så att det blir möjligt att använda även i vuxenutbildningen.

12 Distansundervisning

Regeringens bedömning: Bestämmelser bör utfärdas om försöksverksamhet med distansutbildning för att kunna pröva och utveckla distansutbildning inom gymnasieskolan.

Arbetsgruppens bedömning: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Många av de som i yttrandet berört förslaget är positiva.

Skälen för regeringens bedömning: Inom vuxenutbildningen finns en lång tradition av distansutbildning bl.a. genom Statens skolor för vuxna (SSV) som bedrivit distansutbildning sedan mitten av 50-talet. Distansutbildningen ökar tillgängligheten till studier. Utbildning på distans möjliggör studier oavsett tid och rum. Ny teknik i kombination med nät- eller mediaburen utbildning med handledning vid kunskaps-/lärcentra har i grunden ändrat de studerandes villkor. Distansutbildning som tidigare ansetts vara en krävande studieform är inte längre förbehållen en studievan målgrupp. Genom kunskapslyftet och Distansutbildningskommittén (DUKOM) pågår ett omfattande utvecklingsarbete avseende distansutbildning inom vuxenutbildning och folkbildning. Regeringen beslutade år 1997 att tilldela 13 miljoner kronor inom ramen för kunskapslyftet för utvecklingsinsatser gällande metoder och läromedel för distansutbildning på gymnasienivå. Syftet är att ge redskap för att öka användningen av distansutbildning inom vuxenutbildningen. Det utvecklingsarbete som sker inom ramen för DUKOM där regeringen tilldelat ca 95 miljoner kronor till olika utvecklingsprojekt kommer också att få stor betydelse för att sprida användningen av ny teknik och distansutbildning. Sammantaget finns det inom vuxenutbildningen en stor erfarenhetsbank som byggts upp under lång tid när det gäller distansutbildning och som nu genom kunskapslyftet fått ett brett genomslag i hela landet. Erfarenheter som med fördel kan spridas vidare till gymnasieskolan.

Regeringen anser att distansutbildning även inom gymnasieskolan bör utvecklas. Det finns flera skäl till detta. Genom distansundervisning kan eleverna ges möjligheter att kombinera studier i vissa kurser på en gymnasieort och studier i hemkommunens gymnasieskola. Det kan gälla att erbjuda elever att skaffa en specialisering i ämnen som inte erbjuds i hemkommunen, t.ex. i ett språk. En utvidgning av distansundervisning skapar också helt nya möjligheter att ge svenska elever bosatta i utlandet en gymnasieutbildning.

I syfte att pröva och utveckla distansutbildningen på det gymnasiala området bedömer regeringen det värdefullt att genom en förordning öppna möjligheter för en försöksverksamhet, som bör följas och utvärderas av Skolverket. Därvid bör de metoder och erfarenheter som ligger till grund för distansutbildning för vuxna kunna överföras till gymnasieskolan.

13 Elevernas ansvar, rättigheter och skyldigheter

Regeringens bedömning: Rätten till stödundervisning bör förtydligas för elever som engagerar sig i skolans demokratiska arbete. Obligatoriska utvecklingssamtal bör införas i gymnasieskolan.

Kommittén: Ett av de viktigaste inslagen i gymnasiereformen är elevinflytandet. Det fungerar relativt tillfredsställande när det gäller val av utbildning men inflytandet över uppläggningen av undervisningen är svårare att få till stånd överallt.

Remissinstanserna: De remissinstanser som har kommenterat frågan om elevinflytande ställer sig positiva till ett utvidgat elevinflytande.

Skälen för regeringens bedömning: Ansvar och inflytande går hand i hand. Den som har inflytande är också beredd att ta ansvar, medan den som inte tillerkänns något inflytande inte utan vidare känner något djupare ansvar. Vikten av elevernas ansvar och inflytande betonas i läroplanen för de frivilliga skolformerna (Lpf 94). Läroplanen slår fast att de demokratiska principerna att kunna påverka, vara delaktig och ta ansvar skall omfatta alla elever. Skollagen ålägger dessutom alla som arbetar i skolan att verka för demokratiska arbetsformer. Trots detta visar bl.a. Skolverkets undersökningar att eleverna själva anser att deras inflytande i gymnasieskolan är litet. Skolkommittén konstaterar i sitt betänkande (SOU 1996:22) att elevinflytande är en förutsättning för elevernas lärande.

En fungerande demokrati i skolan, som ger erfarenheter av hur man samarbetar och fattar beslut, innebär samtidigt en inskolning för arbets- och vuxenlivet. En viktig del är den rätt till elevmedverkan i skyddsverksamheten som arbetsmiljölagen (1997:1160) ger. Elevskyddsombuden har en mycket viktig funktion för eleverna. De lär sig ta ansvar och skall ha reella möjligheter att påverka sin arbetsmiljö. Det är viktigt för demokratin i skolan att eleverna får och ges möjlighet att delta i beslutsfattandet, men frågan om elevinflytande kan inte begränsas till enbart det formella inflytandet. Regeringen framhöll i den nationella utvecklingsplanen vikten av elevernas delaktighet och ansvar för såväl det egna lärandet som för det skoldemokratiska arbetet. Det är mycket viktigt att gymnasieskolan ger eleverna möjlighet att påverka och uttrycka erfarenheter, åsikter och värderingar grundade på kunskap.

Enligt 8 kap. 1 § gymnasieförordningen skall elever som har behov av extra stöd i skolarbetet under en begränsad tid få stödundervisning. Om en elev av någon anledning går miste om undervisningstid, måste det övervägas om eleven skall få stödundervisning. Av paragrafens andra stycke framgår att elevföreträdare i skolkonferens och elevskyddsombud vid behov kan få undervisning som ersätter de undervisningspass som de på grund av sina uppdrag gått miste om. Regeringen anser att denna rätt

till stödundervisning bör utvidgas till att gälla även undervisningstid som en elev gått miste om till följd av andra arbetskrävande förtroendeuppdrag som gagnar den elevinflytandet och skolans demokratiska arbete. Det finns lika starka skäl för studerandeinflytande i den gymnasiala vuxenutbildningen. Eftersom vuxenelevernas studier är så individuellt utformade – studierna kan t.ex. bedrivas på heltid, deltid, fritid och distans – bör möjligheterna för studerandeinflytandet för vuxna särskilt analyseras.

Även om övergången från grundskolan till gymnasieskolan nästan är hundraprocentig, är gymnasieskolan en frivillig skolform. Det innebär inte att elever kan komma och gå som de vill. Det finns elever som av olika skäl uteblir från stora delar av undervisningen, vilket får betydande konsekvenser för undervisningen både för eleven själv och för den övriga gruppen. Regeringen ser allvarligt på detta. Det är viktigt att skolk aktivt motarbetas.

För att gymnasieskolan skall kunna utvecklas kvalitativt och eleverna nå gymnasieskolans mål krävs det att eleverna deltar i undervisningen. Det är också en förutsättning för att läraren skall kunna göra en riktig och rättvis bedömning av elevernas kunskaper. Det är i själva undervisningen som läraren successivt bildar sig en uppfattning om elevernas kunskapsutveckling. I det vardagliga arbetet sker också en dialog med eleverna, som bl.a. innebär att de får återföring från läraren om sin kunskapsutveckling. Det är också i undervisningen som eleverna enskilt och tillsammans med andra elever bygger upp sitt kunnande och utvecklar sin förmåga att ta ansvar för sitt lärande.

Enligt regeringens uppfattning är det självklart att elever i gymnasieskolan skall delta i undervisningen. En mindre tidsstyrd skola innebär inte en skola där man inte måste närvara. Varje lärare bör ställa de krav på närvaro som denna behöver för att kunna göra en rättvis bedömning av elevernas prestationer. Regeringens uppfattning är att det är viktigt att eleverna deltar i undervisningen. Det finns viktiga kompetenser som man inte kan uppnå, om man inte deltar i skolans undervisning. Det är viktigt att eleverna och deras föräldrar tidigt får veta hur det går i studierna. För föräldrar med omyndiga elever är det särskilt viktigt. Regeringen anser det därför angeläget att införa utvecklingssamtal i gymnasieskolan efter liknande modell som i dag finns i grundskolan.

14 Ekonomiska konsekvenser

I enlighet med den s.k finansieringsprincipen skall kommuner och landsting inte åläggas nya arbetsuppgifter, utan att de samtidigt ges möjligheter att finansiera dessa på annat sätt än med höjda skatter. Om statsmakterna fattar beslut, som medför utgiftsökningar för kommunsektorn, bör dessa således finansieras genom en ökning av statsbidragen eller genom att staten fattar beslut som möjliggör besparingar. Finansieringsprincipen innebär också att statsbidragen bör minska om kommunerna fråntas skyldigheter eller om de till följd av regelförändringar får möjlighet att bedriva en mer kostnadseffektiv verksamhet.

Enligt nuvarande regler är varje kommun skyldig att erbjuda utbildning på nationella program för samtliga ungdomar i kommunen som slutfört sista årskursen i grundskolan eller motsvarande, dock längst t.o.m. det första kalenderhalvåret det år då de fyller 20 år. Att ett nytt tekniskt program införs innebär således inte att fler elever än tidigare skall erbjudas utbildning.

Den nya definitionen av gymnasiepoäng innebär ingen ändrad omfattning av den garanterade undervisningstiden. Förslaget om en permanentning av den nya moderna lärlingsutbildningen innebär inte att den garanterade undervisningstiden i gymnasieskolan ökar, utan att den kan läggas ut på ett annat sätt. Som genomföranderesurs utgår särskilda bidrag till kommunerna.

Gymnasieexamen, obligatoriska nationella kursprov och utökad omfattning av kursen Idrott och hälsa A ligger inom ramen för den totalt garanterade undervisningstiden och medför ingen kostnadsökning för kommunerna.

Obligatoriska utvecklingssamtal innebär att läroplanens krav förtydligas på att läraren fortlöpande skall ge varje elevinformation om elevens utvecklingsbehov och framgångar i studierna samt samverka med hemmen och informera om elevernas skolsituation och kunskapsutveckling. Att rätten till stödundervisning skall gälla elever som engagerar sig i skolans demokratiska arbete innebär ett förtydligande av gymnasieförordningens bestämmelser om stödundervisning.

För att i ökad grad öppna skolan mot arbetslivet har, inom ramen för regeringens program Tio punkter för kvalitet och likvärdighet i skolan, 50 miljoner kronor avsatts under en tvåårsperiod.

Regeringen bedömer att de förslag som lämnas i denna proposition inte innebär ökade eller minskade utgifter för kommunerna.

15 Författningskommentarer

15.1 Förslaget till lag om ändring i skollagen (1985:1100)

5 kap. 3 §

Andra stycket är nytt. Styrelsen för utbildningen ges en möjlighet att bestämma om att de utbildningar kommunen eller landstinget är huvudman för skall fördelas över en längre tid än tre läsår. För att fördela utbildningen på kortare tid än tre läsår krävs regeringens medgivande.

Ändringen i tredje stycket, som har behandlats i avsnitt 6.2, innebär att begreppet "grenar" tas bort och ersättas av uttrycket "inriktningar".

Fjärde stycket är nytt. Innebörden av det nya stycket är att lärlingsutbildning inom nationella och specialutformade program utgör en ny studiemöjlighet inom gymnasieskolan. Regeringen bemyndigas att meddela närmare föreskrifter om lärlingsutbildningen. Förslaget har behandlats i avsnitt 9.1.

4 §

Andra och tredje meningen i andra stycket tas bort. Bestämmelser om utbildningens omfattning på nationella och specialutformade program tas in i 4 c §.

4 a §

De två sista meningarna i andra stycket tas bort. Den första av dessa meningar innehåller ett bemyndigande för regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer, att meddela föreskrifter om omfattningen av ett specialutformat program. Enligt förarbetena till bestämmelsen (prop. 1992/93:250 s. 95) innebär bemyndigandet en möjlighet för regeringen att bestämma hur många undervisningstimmar ett specialutformat program minst skall omfatta. Bemyndigandet flyttas till den nya 4 d § andra stycket.

Den sista meningen, även den innehållande ett bemyndigande, innebär att regeringen får föreskriva att utbildningen på ett specialutformat program skall omfatta minst vissa av de ämnen som anges i bilaga 2. Den nya utformningen av bilaga 2, poängplanen, är utformad så att både nationella och specialutformade program omfattas av bilagan. De ämnen som anges i den nya bilagan är kärnämnen. Eftersom de specialutformade programmen alltid skall innehålla alla kärnämnen och några andra ämnen inte specificeras i bilagan, finns nu inte längre behov av det bemyndigandet.

4 b §

Ändringen i första stycket 2 innebär att att det i paragrafen tydliggörs att ett individuellt program kan utformas på så sätt att det särskilt inriktas mot studier på ett nationellt eller ett specialutformat program, s.k. programinriktat individuellt program. I övrigt är punkterna med nya nummer i första stycket oförändrade till sitt innehåll.

Ändringen i andra stycket görs för att visa att även utbildning som särskilt inriktas mot ett nationellt eller specialutformat program kan utformas för en grupp elever.

Ändringen i tredje stycket, förutom ändrad hänvisning till punkt i första stycket, innebär att hänvisningen till bilaga 2 tas bort.

4 c §

Paragrafen innehåller bestämmelser om omfattningen av studier på nationella och specialutformade program och hänvisar till den nya poängplanen i bilaga 2. Antalet gymnasiepoäng är inte längre kopplat till ett visst antal undervisningstimmar. Den nya regleringen av studieomfattningen har behandlats i avsnitt 6.2.

I andra stycket tas hänvisningen till bilaga 2 bort.

Sista meningen i tredje stycket tas bort. Ändringen görs eftersom det av den nya poängplanen inte framgår att undervisning i ett visst ämne skall ske under en bestämd eller rekommenderad undervisningstid.

4 d §

Paragrafen är ny men motsvarar i sak den garanterade undervisningstiden enligt nu gällande bilaga 2. Bestämmelsen har behandlats i avsnitt 6.2. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer ges ett bemyndigande att meddela föreskrifter om att avsteg får göras från den garanterade undervisningstiden. Regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer ges också ett bemyndigande att meddela föreskrifter om garanterad undervisningstid för specialutformade program. Det senare bemyndigandet har till sitt innehåll hämtats från den tidigare lydelsen av 4 a §.

5, 6 a, 8, 16, 17, 18, och 24 §§

Ändringarna motiveras av att begreppet "grenar" ersätts av begreppet "inriktningar".

Ändring av bilaga 1 till skollagen

Ett nytt nationellt program, teknikprogrammet, förs in i bilagan. Programmets innehåll har beskrivits i avsnitt 7.1.

Ändring av bilaga 2 till skollagen

Bilagan ändras bl.a. på så sätt att från att ha varit en timplan blir den nu en plan över hur många gymnasiepoäng nationella och specialutformade program skall innehålla. Gymnasiepoängen i poängplanen utgör ett mått på omfattningen av studierna och är inte längre kopplade till antalet undervisningstimmar i ämnena. Bilagan gäller för både nationella och specialutformade program. Det faktum att även specialutformade program omfattas av bilagan medför vissa ändringar i 4 a § (jämför kommentaren till nämnda paragraf). Ändringarna har behandlats i avsnitt 6.2.

Sammanfattning av bedömningarna i slutbetänkandet Den nya gymnasieskolan – problem och möjligheter (SOU 19997:107)

En parlamentarisk kommitté, bestående av företrädare för samtliga riksdagspartier, tillsattes våren 1994 för att följa den pågående utvecklingen i gymnasieskolan. Kommittén har haft att följa utvecklingen av gymnasieskolan inom givna ramar för att studera effekterna av utbyggnaden på nya orter, i vilken utsträckning eleverna får sina utbildningsval tillgodosedda och om målet nås att alla ungdomar får en fullständig gymnasieutbildning. Kommittén har också haft att analysera effekterna av den höjda ambitionsnivån inom de yrkesförberedande utbildningarna samt i vilken utsträckning gymnasieskolan svarat mot avnämarnas förväntningar. Hösten 1994 fick kommittén uppdraget utvidgat till att följa hur det nya betygssystemet tillämpas, elevernas inflytande tillgodoses, kommunerna organiserar utbildning för elever med studiesvårigheter och hur undervisningen i kärnämnen utvecklas. Tilläggsdirektivet omfattade också den arbetsplatsförlagda utbildningens omfattning och kvalitet, lärlingsutbildningens utveckling samt hur flickors och pojkars lika rätt och möjligheter främjas. Utgångspunkten för arbetet har inte varit att lämna förslag till förändringar av gymnasiereformen eller att föreslå någon ny reform. Kommittén har redovisat sina bedömningar till regeringen i två delbetänkanden, *Den nya gymnasieskolan – hur går det?* (SOU 1996:1) och *Den nya gymnasieskolan – steg för steg* (SOU 1997:1). Regeringens *Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning – Kvalitet och likvärdighet* (Skr. 1996/97:112), som presenterades i mars 1997, anger inriktningen av regeringens arbete med utvecklingen av bl.a. gymnasieskolan. I den finns flera av de problem och förslag som kommittén lyft fram i sina tidigare delbetänkanden.

I slutbetänkandet redovisas de slutliga bedömningarna utifrån ett elev- och ett styrningsperspektiv. Kommittén gör bedömningen att gymnasieskolan i dag är avsevärt mer utvecklingsinriktad än före reformen. Decentraliseringen av ansvaret för skolan har varit avgörande för utvecklingen. Den nya gymnasieskolan har dessutom en flexibilitet som möjliggör förnyelse och förändring. Men kommittén påpekar också att kommunerna och skolorna inte utnyttjat de möjligheter som den nya gymnasieskolan faktiskt ger. Undantaget är specialutformade program. Utnyttjas utbildningens flexibilitet bättre skulle resultaten kunna förbättras och kvaliteten höjas. Vidare anser kommittén att ambitionerna bör höjas så att alla elever kan fullfölja utbildningen.

Kommittén menar att tidspressen och de svårigheter som kommuner och skolor haft vid genomförandet av reformen, är viktiga orsaker till att reformens intentioner inte fått fullt genomslag. Dels hade kommunerna och skolorna en kort tidsperiod (1992-1995) på sig för genomförandet, dels fanns inte styrdokumenten och betygssystemet i tillräckligt god tid före reformstarten. Det tar tid, påpekar kommittén, att genomföra en så omfattande reform som den nya gymnasieskolan fullt ut överallt. Staten och kommunerna hade ambitionen att genomföra den nya gymnasiesko-

lan snabbt men ansvaret för det praktiska genomförandet låg i många fall helt på rektor och lärare.

Kommittén ser det som en stor framgång för reformen att praktiskt taget hela årskullen ungdomar i dag går i gymnasieskolan. Av dessa fullföljer 87 procent utbildningen. Ambitionerna bör, enligt kommittén, höjas så att alla elever fullföljer utbildningen. Ett problem som lyfts fram är de elever som går i gymnasieskolan för att det inte finns andra alternativ. Deras motivation för studier är låg och det är framför allt dessa elever som får svårigheter med studierna och låga betyg. För denna grupp är det särskilt viktigt att skolorna utnyttjar de möjligheter som den nya gymnasieskolan ger.

Kommittén bedömer att de allra flesta elever klarar gymnasieskolan bra. Men det finns några program där andelen elever som fått Icke godkänd i kärnämneskurser är oroande stort. Detta gäller företrädesvis program med få elever. Det är därför kommitténs mening att skolorna bör kunna öka ansträngningarna att finna lämpliga åtgärder för just dessa elever. Kommittén understryker också grundskolans ansvar för elevernas resultat och behovet av samarbete mellan grund- och gymnasieskolan. Om kommuner och skolor använder sig av den nya gymnasieskolans möjligheter och utnyttjar stöd- och specialundervisning i större utsträckning, bör förutsättningarna öka för elever med studiesvårigheter att nå framgång i sina studier. Vid behov går det att utöka undervisningstiden för hela gymnasieutbildningen eller för delar av den. Alltför små kurser, påtalar kommittén, kan styra undervisningen i en icke önskvärd riktning. Kommittén finner det anmärkningsvärt att olika studietakt endast förekommer på 68 procent av skolorna och då i någon eller några kurser, såsom matematik och engelska. Hellre än att elever helt avbryter sina gymnasiestudier bör de kunna få välja bort det ämne som de har påtagliga svårigheter med, dvs. reducerat program.

Kommittén har funnit att individuella programmet fungerar bäst som språngbräda till ett nationellt program om eleven börjar direkt efter grundskolan. I betänkandet framhålls att eleverna bör få tillgång till kurser som de kan tillgodoräkna när de går över till nationellt eller specialutformat program.

I betänkandet påtalas vidare att elevernas intressen och inflytande bör få större genomslag och att arbetsformerna bör underlätta för eleverna att se sammanhang och värdet av kunskap i olika ämnen. Detta förutsätter dock att lärare i kärnämnen och i yrkesämnen samarbetar. Elevernas inflytande på planeringen av undervisningen och på sitt eget lärande har visat sig vara svårt att få till stånd över allt. Lärare som är säkra och har funnit sin roll som pedagogiska ledare är mest benägna att ge eleverna inflytande. Kommittén föreslår att varje skola i sin årliga redovisning till kommunen särskilt uppmärksammar utvecklingen av elevers inflytande och elevaktiva arbetsformer.

I genomsnitt fick eleverna, 86 procent år 1996/97, sina förstahandsval av program tillgodosedda. Kommittén efterlyser åtgärder i de kommuner som har låg andel tillgodosedda förstahandsval. Även elevernas val av kurser är relativt väl tillgodosett. Men kommittén bedömer att det finns utrymme för förbättringar även här. Ett ökat samarbete mellan skolor, skolformer och kommuner kan göra det möjligt för kommunerna att

tillgodose elevernas förstahandsval och erbjuda eleverna ett större utbud av kurser. Kommittén förslår att kommunerna blir skyldiga att sträva efter att tillgodose elevernas val av kurs.

Kommittén föreslår vidare att gymnasieförordningens reglering av läsåret förenklas så att t.ex. arbetsplatsförlagd utbildning (APU) och ovanliga kurser kan anordnas utanför terminstid. Andelen elever som får 15 veckors APU har ökat, drygt 60 procent av alla elever, men det finns vissa program som ligger långt under denna minimigräns. Kommittén framhåller att minimigränsen bör gälla alla program med yrkesämnen. Kommittén uttalar sig också för APU i längre sammanhängande perioder. Handledarutbildningen är viktig för att få hög kvalitet på APU och yrkeslärarna bör ges tillfälle att besöka eleverna under APU. All yrkesutbildning, liksom övrig utbildning i gymnasieskolan, bör kvalitetssäkras.

De två kulturerna, yrkeskulturen och den akademiska kulturen, märks fortfarande i gymnasieskolan, t.ex. i lokaldispositioner, i tjänstefördelningar och i samarbetsformer. En av ambitionerna med förändringarna av gymnasieskolan var att de socialt betingade skillnaderna mellan olika utbildningar skulle minska. Men det finns, enligt kommittén, tecken på att de sociala skillnaderna tvärtom ökar.

Skolledningen betydelse för utvecklingen på en skola framhålls i betänkandet. Kommittén finner det oroande om rektor på grund av administrativ belastning inte kan leda eller stödja den pedagogiska verksamheten på skolan. Det är viktigt att lärarna kan känna engagemang för
sin uppgift och får uppskattning för sina insatser. Slutligen lyfter kommittén fram det ökade intresset hos lärarna att utveckla undervisningen, vilket ses som mycket positivt för både lärarna själva och eleverna.

Sammanfattning av förslagen i rapporten Gymnasieskola i ständig utveckling (Ds 1997:78)

En arbetsgrupp, *Gymnasiegruppen*, inom Utbildningsdepartementet har haft i uppdrag att arbeta vidare med att fördjupa och konkretisera den inriktning som angavs i regeringens *Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning – Kvalitet och likvärdighet* (Skr. 1996/97:112). I utvecklingsplanen redovisar regeringen flera initiativ och bedömningar på gymnasieskolans område, t.ex. om utveckling av de nationella programmens struktur, kärnämnena, en ny lärlingsutbildning, en yrkesexamen och ett praktikprogram. Även den gymnasiala vuxenutbildningen berörs av dessa initiativ. I departementsskrivelsen ger arbetsgruppen förslag som dels kan genomföras de närmaste åren, dels bedömningar som behöver analyseras ytterligare innan förslag kan presenteras. De senare innebär att arbetsgruppen inte tar ställning till en viss lösning utan problematiserar olika alternativ till förändringar för att ge underlag till en bredare diskussion. I de förslag som arbetsgruppen lägger berörs den gymnasiala vuxenutbildningen endast i relevanta delar.

I departementsskrivelsen ger arbetsgruppen först en plattform för de förändringar som diskuteras. Faktorer som, enligt arbetsgruppen, bedöms påverka framtida samhällsliv i hög grad är utvecklingen inom informationsteknologin, internationell påverkan och konkurrens samt hög förändringstakt inom varu- och tjänstesektorn. Kraven på framtida arbetskraft ökar, bl.a. vad gäller ständig personlig kompetensutveckling. En väsentlig grund för arbetsgruppens arbete har varit den utvärdering av gymnasieskolans första år som Kommittén för gymnasieskolans utveckling redovisat i tre betänkanden (SOU 1996:1, 1997:1 och 1997:107). Flera av de bedömningar som arbetsgruppen gör påverkar även gymnasial vuxenutbildning, därför beskrivs även utvecklingsverksamheten inom vuxenutbildningen.

Arbetsgruppen förslår, när det gäller strukturen för nationella program, hur den förändring, som föreslogs i utvecklingsplanen av timplanerna för det estetiska programmet, naturvetenskaps- och samhällsvetenskapsprogrammen, bör ske. Vidare ger arbetsgruppen förslag till en mer generell struktur för ett nationellt program. Dagens system för gymnasiepoäng är starkt kopplat till timplanen. Arbetsgruppen föreslår att poängsystemet frikopplas från timplanen och att alla nationella program skall omfatta lika många gymnasiepoäng. Behörighetskraven i form av godkända betyg i matematik, svenska/svenska som andraspråk och engelska för att tas in på ett nationellt program fr.o.m. hösten 1998 ökar möjligheterna för gymnasieskolan att lyckas med sitt uppdrag. I vissa speciella fall kan dock behörighetskraven ge vissa orimliga effekter, t.ex. för invandrarelever som kommit sent till Sverige. Arbetsgruppen föreslår därför att kravet på godkänt betyg får frångås i något av ämnena om det finns *synnerliga* skäl.

Ett nytt nationellt program – teknikprogrammet – föreslås. Det skall erbjuda eleverna flera olika tekniska inriktningar, t.ex. inom medieteknik, datateknik, bioteknik och elteknik. Arbetsgruppen för även en diskussion om utvecklingen av programutbudet på längre sikt och bedömer att

inslagen av generella kunskaper kommer att öka i alla program; främst som en konsekvens av förändringar på arbetsmarknaden och nya kompetenskrav. Regeringen bedömde i den nationella utvecklingsplanen att en ökad tyngd för programmålen och en bättre anknytning till elevernas studieinriktning i kärnämnenas kursplaner är nödvändig. Arbetsgruppen redovisar hur detta kan åstadkommas. Vidare redovisar arbetsgruppen tre alternativ till hur utbudet av kärnämnena religionskunskap, samhällskunskap, naturkunskap och estetisk verksamhet kan förändras.

- *Alternativ 1* innebär att kärnämnenas omfattning i poäng är oförändrat (680 poäng). Antalet kärnämnen minskas från åtta till sex. De nuvarande kärnämneskurserna, Estetisk verksamhet, Naturkunskap A och Religionskunskap A, erbjuds som alternativkurser omfattande 90 poäng. En av dessa tre kurser skall ingå i ett fullständigt nationellt eller specialutformat program. Ämnet historia erbjuds som ett fjärde alternativ
- *Alternativ 2* innebär att kärnämnenas omfattning i poäng inte ändras (680 poäng). Antalet kärnämnen minskas till sex genom att en ny tvärvetenskaplig kurs om 90 poäng skapas. Målen omformuleras så att kunskapsmålen för de tre kärnämneskurserna, Estetisk verksamhet, Naturkunskap A och Religionskunskap A, ingår
- *Alternativ 3* innebär att det totala utrymmet för kärnämnena minskas med 20 poäng. Antalet kärnämnen minskas från åtta till sex. Estetisk verksamhet (50) och Samhällskunskap A (110) får en större omfattning i poäng. Kärnämneskurserna Religionskunskap A och Naturkunskap A utgår som kärnämnen, men kunskapsmålen för religionskunskapen förs in i reviderad Samhällskunskap A och målen för naturkunskapen förs in i olika karaktärsämneskurser med anknytning till naturkunskaps- och miljökunskapsområdet.

En kvalitetshöjning av de gymnasiala yrkesutbildningarna betonades i utvecklingsplanen. Arbetsgruppen föreslår hur en ny lärlingsutbildning bör utformas med utgångspunkt i den försöksverksamhet som regeringen fattade beslut om den 16 oktober 1997. Arbetsgruppen bedömer att försöksverksamheten skall övergå till en reguljär lärlingsutbildning tidigast hösten 1999. Erfarenheterna från pilotprojekten blir därför värdefulla i utformningen av en ny lärlingsutbildning.

Arbetsgruppen behandlar vidare införandet av en gymnasieexamen som kvalitetshöjande faktor i de gymnasiala utbildningarna. Enligt arbetsgruppens förslag bör det för en gymnasieexamen ställas krav på godkända betyg i samma utsträckning som krävs för tillträde till högskolan, men därtill även krav på godkända betyg i matematik, svenska/svenska som andraspråk och engelska. Vidare bör det för en examen krävas att eleven fullgör en avslutande examensuppgift, som omfattar ca 100 gymnasiepoäng. För att skapa förutsättningar för en gymnasieexamen föreslår arbetsgruppen att regeringen tar initiativ till ett utvecklingsarbete som ett led i den fortsatta beredningen inför ett införande av en gymnasieexamen.

Förteckning över remissinstanserna samt en sammanställning av remissyttrandena över betänkandet Den nya gymnasieskolan – problem och möjligheter (SOU 1997:107) och rapporten Gymnasieskola i ständig utveckling (Ds 1997:78)

Remissinstanserna

Remissyttranden har kommit in från Socialstyrelsen, Handikappombudsmannen (HO), Statskontoret, Riksrevisionsverket (RRV), Arbetsgivarverket, Statens skolverk, Högskoleverket, Verket för Högskoleservice (VHS), Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH), Centrala studiestödsnämnden, Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK), Alingsås, Enköpings, Eskilstuna, Falkenbergs och Falu kommuner, Göteborgs stad, Haparanda, Hultsfreds, Hässleholms, Jönköpings, Katrineholms, Kiruna och Lerums kommuner, Lidingö stad, Linköpings och Mariestads kommuner, Malmö stad, Ragunda, Ronneby och Sandvikens kommuner, Stockholms stad, Piteå och Upplands Väsby kommuner, Landstingen i Gävleborgs, Kalmar, Norrbottens, Skaraborgs och Uppsala län, Svenska Kommunförbundet, Landstingsförbundet, Lunds, Linköpings och Stockholms universitet, Umeå och Uppsala universitet, Karolinska Institutet, Konstfack, Kungliga Tekniska Högskolan (KTH), Lärarhögskolan i Stockholm, Högskolan Dalarna, Mälardalens högskola, Södertörns högskola, Elevorganisationen i Sverige, Riksförbundet Hem och Skola, Friskolornas Riksförbund, Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar (RBU), Svenska Arbetsgivareföreningen (SAF), Företagarnas Riksorganisation, Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO), ALMEGA, Verkstadsindustrins Yrkesnämnd (VYN), Lärarförbundet, Lärarnas riksförbund (LR), Skolledarna, Sveriges Civilingenjörsförbund, T-konventet, Riksföreningen för lärarna i matematik, naturvetenskap och teknik samt Riksföreningen för Lärarna i Moderna Språk (LMS).

Yttranden har dessutom inkommit från Per Måhl Östra Ämtervik, Västerbottenskretsen av Biologilärarnas Förening, Uppsala läns distrikt av
Föreningen Norden, Helsingborgs och Sollentuna kommuner, Sveriges Universitets Lärarförbund (SULF), Malmöhus läns landsting, Sveriges Kristna Råd, Sveriges Förenade Kristna Lärarförbund (SFKL), Mariestads kommun, Svensk Handel, Södertälje kommun, Föreningen för Studie- och yrkesvägledare i Lärarnas Riksförbund, Gymnasielärare och lärarutbildare i Göteborg/Mölndal, Jan Ek vid Pildamms- och Pauliskolan Malmö, Carin Arnesson vid Virginska skolan Örebro, Danshögskolan, Högskolan Gävle-Sandviken, Älmhults och Luleå kommuner, Högskolan i Örebro, Kyrkorådet i Enköpings församling, Vallentuna gymnasium, Föreningen Lärare i Religionskunskap, kommunerna Forshaga, Torsby och Nynäshamn, Kultur- och utbildningsförvaltningen i Örebro Läns

Landsting, Kungliga Musikhögskolan, Stockholms läns landsting, Uppsala stifts missionsråd, Heleneholmsskolan Idrottslärare vid Malmö gymnasieskolor, Sveriges Vägledarförening, Brinells utbildningscentrum, Komvux Kronborg i Malmö, Naturbrukets yrkesnämnd (NYN), Broderskapsrörelsen Sveriges Kristna Socialdemokrater, Högskolan i Karlstad, Svenska Kyrkans Unga, Gymnasieförvaltningen i Mölndals Kommun, Idrottslärarna i Växjökretsen (SGS), Idrottshögskolan, Sveriges Verkstadsindustrier, Sölvesborgs kommun, Tekniska Linjers Lärarförening i Civilingenjörsförbundet (CF/TLL), Stiftelsen Livsmedelsbranschen, Stockholmskretsen av Biologilärarnas förening, Lärare vid Säveskolan i Visby, Mitthögskolan, Institutionen för lärarutbildning vid Uppsala universitet, Chalmers Tekniska Högskola, Föreningen för en demokratiserande och aktiverande skola (DAKS), kommunerna Hallstahammar, Växjö, Uppsala, Partille och Vaggeryd, arbetsgrupp vid Högskolan Gävle-Sandviken, Installatörernas Arbetsmarknads- och Utbildningsutskott Stockholm, Ängelholms och Kungsbacka kommuner samt Furulundsskolan i Sölvesborg.

Remissyttrandena

Flertalet remissinstanser har lämnat ett gemensamt och sammanhållet yttrande för de två betänkandena. De har valt att i huvudsak koncentrera sina svar på de konkreta förslag som läggs av departementets arbetsgrupp med kommitténs analys av gymnasieskolans möjligheter och problem som grund. Remissinstanserna ansluter sig i stort till den bild av gymnasieskolan som kommittén och arbetsgruppen ger. Flertalet instämmer också i utredningarnas analyser av samhällslivets och arbetslivets förändring och de krav som ställs på gymnasieskolan nu och i en överblickbar framtid. *Lärarförbundet* stöder kommitténs och arbetsgruppens tilltro att gymnasieskolans mål kan uppnås av de allra flesta ungdomar. *LR* beklagar att utredningarna håller fast vid kravet att alla gymnasieelever skall nå högskolebehörighet.

Kommittén har analyserat gymnasieskolan bl.a. utifrån ett elevperspektiv. Det innebär att frågor om elevernas val, rättigheter, ansvar och inflytande nästan uteslutande finns med i de yttranden som särskilt behandlar kommitténs betänkande. *Uppsala län* ser det som positivt att elevperspektivet på allvar kommer i fokus.

En majoritet av remissinstanserna ser det som positivt att kommittén i sin analys av gymnasieskolan fokuserat eleverna och stöder kommitténs bedömningar och förslag beträffande elevinflytandefrågor samt att detta område tydligt lyfts fram som en viktig aspekt i reformarbetet. Många instanser anser att det är viktigt att beakta statusskillnaderna mellan olika program tas upp till diskussion och att betydelsen av social bakgrund och kön för elevernas utbildnings- och studieval. *Jönköpings kommun* anser att uppmärksamhet särskilt på pojkars och flickors val är betydelsefull för jämlikheten. *RBU* anser det märkligt att utredningen inte nämner ungdomar med funktionshinder. *Kiruna kommun* delar kommitténs bedömning att jämställdhet är en pedagogisk fråga. *Uppsala universitet* anser att i en skola med ökad frihet för eleverna att välja kurser ökar

risken att välja fel, särskilt för elever som har föräldrar med egen begränsad erfarenhet av studier. *HO* anser att det finns särskilda skäl att utvecklingssamtalen i gymnasieskolan skall vara obligatoriska för elever i behov av särskilt stöd. Flertalet remissinstanser har tagit upp grund- och gymnasieskolans samverkande ansvar för elever med studiesvårigheter. *Karolinska Institutet* m.fl. framhåller studie- och yrkesvägledningens betydelse.

Skolverket och *Högskoleverket* instämmer i kommitténs starka betonande av elevinflytandet. *Malmö stad* instämmer i förslagen om ökat elevinflytande och därmed elevernas ansvarstagande för det egna lärandet. *Landstinget i Gävleborgs län* pekar på risken att en liten grupp elever får inflytande över de formella besluten. Denna typ av inflytande kan innebära ökad segregation. *Landstinget i Kalmar län* anser att det viktigaste är att eleverna får inflytande över hur de skall arbeta i skolan och organisera sin egen inlärning. *Landstingsförbundet* anser, inte minst med tanke på ”statusskillnaderna” mellan programmen, att det finns en risk att det formella inflytandet blir förbehållet ett fåtal. *Göteborgs kommun* och *Riksförbundet Hem och skola* ser det som mycket angeläget att skolan årligen utvärderar och redovisar utvecklingen av elevinflytandet.

Strukturen i nationella program.

Remissinstanserna är överlag positiva till en gemensam strukturell uppbyggnad och omfattning av de nationella programmen och till att blocklägga karaktärsämnen som karaktäriserar en viss inriktning.

Socialstyrelsen instämmer i princip i samtliga förslag, men efterlyser konkreta planer för elever med särskilda behov. *AMS* instämmer i bedömningen att gymnasieskolans utbud bör baseras på en balans mellan utbud i förhållande till elevens intresse och val och ett utbud av attraktiva och framtidsinriktade studievägar. *HO* anser att hur individuella programmet (IV) tillgodoser funktionshindrade elevers behov av utveckling och utbildning behöver utvärderas och efterlyser undersökningar som belyser den fysiska tillgängligheten i gymnasieskolan. *SAF* anser att en ökad marknadsorientering är nödvändig i utbildningssystemet. *SACO* anser att det bör ges större utrymme för beslut i verksamheten om programstruktur och kursinnehåll och att utbildningen bör anpassas mer efter den enskilde elevens förutsättningar och önskemål. *ALMEGA* anser att med en ökad samordning av flera program skulle det gå att minska antalet gymnasieprogram. *Haparanda* och *Ronneby kommuner* föreslår två modeller för programmens uppbyggnad, en för naturvetenskaps- och samhällsvetenskaps programmen med valbara kurser och en annan för program med yrkesämnen och estetiska ämnen med grenindelning. *Lidingö kommun* anser det tveksamt att program- och kursutbud i högre utsträckning skall fastställas nationellt, eftersom det motverkar skolans flexibilitet och elevernas möjligheter att påverka utbildningens utformning. *Landstinget i Kalmar län* anser att konsekvenserna behöver analyseras när det gäller valfrihet och nationell inriktning. *Svenska Kommunförbundet* anser att nuvarande struktur av grenar bör bestå i

avvaktan på en kommande översyn av hela programstrukturen. En ändring kan också komma att ställa nya resurskrav på utbildningssystemet.

Att ersätta grenar med inriktningar

Remissinstanserna är överlag positiva till att ersätta gren med nationell inriktning. Men många kommuner är negativa eller tveksamma. De befarar ökade kostnader och minskat elevunderlag.

Skolverket anser att konsekvenserna av införandet av inriktning behöver belysas ytterligare. *Högskoleverket* anser att förslaget att ersätta grenar med inriktning innebär en förändring i styrningsmekanismerna. *Alingsås kommun* är tveksam till om alla inriktningar skall vara riksrekryterande. *Falkenbergs kommun* anser att förslaget att avskaffa grenarna och ersätta dem med nationella inriktningar visserligen ökar elevernas valmöjligheter men kan innebära att elevantalet inte räcker till. Detsamma anser *Hässleholms kommun. Hultsfreds kommun* anser att rätten att välja inriktningar blir för kostsam och vill därför inte ta bort begreppet gren. *Kiruna kommun* hyser samma farhåga och menar att det egna elevunderlaget skulle minska liksom möjligheterna att skapa underlag för ett brett utbud av individuella kurser. *Lerum* och *Piteå kommuner* däremot tillstyrker förslaget att ersätta gren med inriktning.

Gymnasiepoäng

I stort sett samtliga remissinstanser uttalar sig för att gymnasiepoäng skall få en tydligare koppling till omfattningen av kursen och frikopplas från timplanen. Överlag är remissinstanserna också positiva till att timplanerna för naturvetenskaps- och samhällsvetenskapsprogrammen och estetiska programmet får samma uppbyggnad som andra program..

Skolverket menar att förslaget med gymnasiepoäng riskerar att ersätta en form av tidsstyrning med en annan och att konsekvenserna bör utredas ytterligare. Principiellt anser verket att timplanen bör försvinna, men inte i dagens läge då många kommuner skär ner på undervisningen. Garanterad undervisningstid måste gälla på individnivå och bör definieras som lärarledd undervisning. Begreppet fullständigt program kan utgå i och med att programmen får exakt poängtal. *Lärarförbundet* anser att det bör vara en rimlig rättighet att elever når de kunskaper som gymnasieskolan skall ge och kräver att en sådan rättighet införs i skollagen. Den garanterade undervisningstiden bör behållas i avvaktan på detta. Att alla program måste ha en enhetlig uppbyggnad är tveksamt. *Stockholms stad* anser att separeringen av gymnasiepoäng och undervisningstid överensstämmer med ett decentraliserat och målstyrt skolsystem. *CSN* för ett utförligt resonemang om lärotider och ser det som positivt att begreppet garanterad undervisningstid i den gymnasiala vuxenutbildningen ersätts med riktvärden. Studiepoängsystemet bedöms kunna avskaffas för studerande i gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning om gymnasiepoäng införs som mått på studietiden. *Konstfack* anser att förslaget med 2 500 poäng för genomgången gymnasieutbildning är bra.

Att den tid som de yrkesförberedande programmen erbjuder inte skrivs upp i motsvarande grad bör tydliggöras. *Lunds universitet* anser att det är oklart vad en omfattning av 2 500 poäng skulle innebära för de studieförberedande programmen. *Lärarhögskolan i Stockholm* ansluter sig till uppfattningen att kurser inte får vara för korta. *Elevorganisationen* anser det rimligt att kopplingen mellan tid och gymnasiepoäng bryts upp, eftersom mål och inte tid skall styra arbetet i skolan. Erfarenheten är att timplanen följs alltför hårt. En utveckling mot en enhetlig struktur välkomnas – inte minst för att underlätta elevernas val. *Riksförbundet Hem och Skola* är positivt till att särskilja gymnasiepoäng från undervisningstimmar, men betonar att varje elev skall ha rätt till handledning, stöd och extra undervisning för att kunna nå de uppsatta målen. Detta skall klart och tydligt framgå av gymnasieförordningen. *LR* vill ha reellt utökade programramar. *Friskolornas riksförbund* vill minska antalet kärnämnen och slopa timplanen. *Katrineholms kommun* menar att tidsstyrningen i utbildningen kommer att förlora sin betydelse genom avnämarnas krav på flexibilitet. Målstyrning kräver uppföljning och utvärdering för att säkra kvaliteten. Det är därför nödvändigt med ett kvalitetssystem där elever och föräldrar har viktiga funktioner. *Kiruna kommun* anser att undervisningstiden kan avskaffas redan nu. Det blir lärarnas ansvar att se till att eleverna får den undervisning de behöver för att bli godkända. *Upplands-Väsby kommun* anser att förslaget att slopa korta kurser är bra och önskar inga kurser kortare än 60 timmar. *Enköpings kommun* anser att varje kurs skall ge poäng men att det i normal studietakt skall vara kopplat till tid och *Hultsfreds kommun* vill att högre kurser skall värderas högre än lägre. *T-konventet* stöder uppfattningen att målen är viktigare än timtalet, att poängsumman bör vara lika för alla program samt att ingen kurs bör vara mindre än 60-80 timmar. *LMS* ställer sig bakom att kursens kunskapsnivå och omfattning skall vara avgörande för poängtalet.

Behörighetsregler

Knappt hälften av remissinstanserna är positiva till att behörighetsreglerna för svenska/svenska som andra språk, engelska och matematik skall kunna frångås om det finns särskilda skäl. Drygt hälften är negativa. Intresseorganisationerna är mest negativa eller tveksamma till förslaget. Drygt hälften av kommunerna anser att det skall finnas en särskild ”ventil” när det gäller behörighet att tas in på gymnasieskolan.

SIH konstaterar att bestämmelsen om ”godkänd” i svenska, engelska och matematik från grundskolan för tillträde till ett nationellt program medför att ett antal elever riskerar att utestängas på grund av sitt funktionshinder. *Högskolan Dalarna* anser att en sänkning av kraven i vissa kärnämnen kan leda till en ambitionssänkning med allvarliga konsekvenser för den enskilde eleven. *Företagarnas Riksorganisation* anser att orsakerna till studieavbrotten eller till att många elever går ut gymnasieskolan utan fullständiga betyg bör studeras närmare. Undantag från nuvarande behörighetsregler bör inte ges eftersom många elever kan förledas att tro att de klarar av gymnasiestudierna utan ordentliga

grundkunskaper. *LO* anser att den möjlighet som öppnats för elever att studera i egen takt bör kunna utnyttjas i större utsträckning och att mer hänsyn skall tas till elevernas olika mognadstakt. Ett alternativ är att införa ett preparandår för de elever som behöver ett sådant. För övrigt kan undantag från behörighetsreglerna leda till att grundskolan inte tar sitt fulla ansvar. *Skolledarna* anser att undervisningen i grundskolan måste kvalitetssäkras, bl.a. genom att elever med speciella inlärningsproblem får stöd och hjälp efter sina behov. Eleverna måste ha tillräckliga kunskaper för att tillgodogöra sig undervisningen i gymnasieskolan. *Alingsås kommun* anser att behörighetsreglerna skall tillämpas för elevens bästa samtidigt som grundskolan skall ta det fulla ansvaret för att eleverna når uppställda mål. Detsamma anser *Jönköpings kommun* och *Malmö stad*. En elev skall få börja på ett nationellt program om det finns synnerliga skäl. Invandrarelever riskerar annars att missgynnas. *Katrineholms kommun* anser även att särskild hänsyn skall tas till elever med konstaterad dyslexi. *Enköpings kommun* anser att ”synnerliga” skäl inte behövs om eleverna kan erbjudas plats på det individuella programmet och samtidigt följa kurser inom ett nationellt program. *Lidingö kommun* anser att kraven på godkänt i svenska, engelska och matematik inte skall få frångås. *Svenska kommunförbundet* är tveksam till att kravet på godkänt skall kunna frångås. Denna grupp elever bör istället få möjlighet att komplettera sina kunskapsluckor inom ramen för dagens system. Möjligheterna finns redan och inriktningen måste vara att dessa ytterligare vidgas.

Lokalt tillägg

Remissinstanserna är överlag positiva till att lokalt tillägg renodlas. Några kommuner är dock negativa.

Alingsås kommun anser att lokalt tillägg skall användas för att ge duktiga elever möjlighet att göra en examensuppgift och till pedagogiska förstärkningar för elever med problem främst i basämnena. *Falu kommun* anser inte att det lokala tillägget skall användas som en resurs till föreslagen gymnasieexamen, eftersom det begränsar den enskilda skolans möjligheter till profilering. *Lidingö kommun* anser inte att lokalt tillägg skall vara ett poängutrymme för olika kurser utan förordar att denna resurs kan förstärka specialarbetet eller ingå i de valbara kurserna på karaktärsämnesblocket.

Reducerat respektive utökat program

Remissinstanserna är överlag positiva till att bestämmelserna om reducerat och utökat program bör tas bort.

VHS anser att reducerat program skall användas ytterst sparsamt eller likställas med betyget Icke godkänd i meriteringssammanhang. Det bör vara en rättighet för eleven och en skyldighet för gymnasieskolan att stötta elever så att reducerat program kan undvikas. *Ragunda kommun* anser att ekonomi och studier i dagens vuxenutbildning är åtskilda på ett

sätt som inte gagnar den studerande. *Piteå kommun* anser att om reducerat och utökat program tas bort bör högskolans antagningsregler anpassas så att behörighet ges vid 90 procent godkända kurser utan krav på slutbetyg.

Idrott och hälsa

Övervägande delen av remissinstanserna är positiva till att Idrott och hälsa bör ha lika omfattning på alla nationella program och att Idrott och hälsa B, som ingår som karaktärsämneskurs på vissa studieinriktningar, skall erbjudas alla elever som ett individuellt val.

Lärarförbundet anser att Idrott och hälsa bör ha samma omfattning på alla program. *Hultsfreds kommun* menar att Idrott och Hälsa B inte skall vara valbart. *Malmö stad* vill utöka Idrott och hälsa till 130 poäng för samtliga elever *Umeå universitet* efterlyser mer underlag för bedömning när det gäller ämnet Idrott och hälsa och den lösning som redovisas och hänvisar till vetenskapliga belägg för ämnets betydelse för ungdomars framtida hälsa och livshållning.

Flera av de spontant inkomna yttranden, som har gällt detta förslag, är negativa. *Södertälje kommun* anser att förslaget att göra Idrott och hälsa valbart är tveksamt eftersom inslaget av hälsokunskap är för viktigt för att tas bort. *Högskolan Gävle-Sandviken* anser att Idrott och hälsa bör vara obligatoriskt och ha samma gymnasiepoäng på alla program. *Idrottslärare vid Malmö skolor* protesterar mot förslaget att Idrott och hälsa B endast erbjuds inom ramen för individuellt val liksom *Sveriges Idrottslärare i Växjökretsen.*

Distansutbildning

Många remissinstanser som yttrar sig över förslaget till försöksverksamhet med distansutbildning är positiva.

Kiruna kommun anser att försöksverksamheten med distansundervisning skall styras till kommuner som på grund av stora geografiska avstånd har ett stort behov att kunna ge service till mindre samhällen långt från centralorten. *Stockholms universitet* anser att förslaget till försöksverksamhet med distansutbildning är sympatiskt, men att ett problem är svårigheten att tillgodose den yrkesinriktade sociala erfarenhet som eleverna får i en skolförlagd yrkesförberedande utbildning. *Uppsala universitet* menar att det ökade kravet på social kompetens inte behandlats tillräckligt. *Företagarnas Riksorganisation* anser att administrativa hinder i form av närvaroregler, krav på lärarhandledning, osäkerhet beträffande regler för interkommunal ersättning inte får stå i vägen för att skapa ett flexibelt studiesystem via interaktiva media.

Remissinstanserna stöder överlag förslaget att inrätta ett nytt tekniskt program. Flera lyfter också fram vikten av att programmet utformas så att det passar båda könen.

NUTEK menar att skapandet av ett nytt tekniskt program kan leda till en välkommen ökning av antalet högskoleutbildade naturvetare och tekniker. *RRV* ser det som viktigt med en jämnare könsfördelning. Det räcker inte med god marknadsföring och information om det nya teknikprogrammet. *Skolverket* anser att utvecklingen av ett tekniskt program bör ske samtidigt som det naturvetenskapliga programmet ses över samt tar upp flickors bristande intresse för teknik i förhållande till ett framtida nytt program. *Stockholm stad* anser att det finns starka skäl att införa ett nytt tekniskt program som kan stimulera elevernas intresse för teknik och teknisk utveckling. *Alingsås kommun* anser att det behövs ett teknikerprogram med ett tvärvetenskapligt och probleminriktat arbetssätt. *Piteå kommun* anser att huvuduppgiften för ett nytt tekniskt program är att göra det attraktivt även för flickor. *Katrineholms kommun* menar att en särskild utmaning för det nya teknikprogrammet blir att tillgodose både flickors och pojkars behov, intressen och önskemål beträffande inriktningen på lärandet inom teknikområdet. *Kiruna kommun* stöder inrättandet av ett nytt program och föreslår att det kallas ”Programmet för ny teknik.” Det nya programmet skall vara attraktivt för båda könen. *Lerums kommun* ser behovet av en ny och bredare teknisk utbildning, eftersom det är svårt att intressera flickor för teknisk gren med den struktur naturvetenskapliga programmet har idag. *Svenska Kommunförbundet* tillstyrker ett tekniskt program med en bred inriktning och tematisk samverkan mellan olika ämnen. *KTH* är i princip positiv till ett nytt program men anser att målsättningen med det nya programmet är för bred. Större krav måste ställas på kunskaper i ämnet matematik. *Lärarhögskolan i Stockholm* anser att det finns ett behov av ett tekniskt program. Andelen flickor har ökat i högre teknisk utbildning. För att stärka denna trend kan inrättandet av ett tekniskt program vara lämpligt. *Riksförbundet Hem och Skola* tillstyrker förslaget om ett nytt tekniskt program med den inriktning som angetts och som kan förväntas stimulera flickor. *LO* tillstyrker förslaget, men framhåller samtidigt risken för att industriprogrammet urlakas på teknikinnehåll och att sökandeströmmen till naturvetenskapsprogrammet minskar. Särskilda ansträngningar bör göras för att rekrytera flickor till programmet. *Lunds universitet* ställer sig bakom målen för teknikprogrammet, men är tveksam om dessa mål nås genom det föreslaget. Ett nytt teknikprogram bör föregås av en försöksverksamhet. *Linköpings universitet* anser att idén om ett nytt tekniskt program är värd att utredas vidare och att dess möjligheter att rekrytera kvinnliga elever speciellt observeras. *Uppsala universitet* anser att det är tveksamt att så snart föreslå ett återförande av teknikprogrammet, eftersom högskolorna har anpassat sitt ingenjörsprogram till bristen på enhetligt teknologiinnehåll inom gymnasieskolans naturvetenskapsprogram. *TCO* anser att innan ett nytt teknikprogram införs bör Skolverket eller Lärarhögskolan ges i uppdrag att utforma nya pedagogiska metoder för en teknikundervisning som passar båda könen.

Högskoleverket anser inte att ett nytt teknikprogram kommer att öka intresset för teknik. Det är viktigare att undervisningsmetoder och pedagogik utvecklas inom ramarna för programmen. *Enköpings kommun* anser att ett nytt teknikprogram är onödigt. De s.k. studieförberedande programmen skall istället breddas så att eleverna själva kan välja kurser med tekniska inriktningar. *Falkenbergs kommun* anser att det föreslagna teknikprogrammet innebär en orimlig studieprestation för eleverna. *Ronneby* och *Haparanda kommuner*, *Företagarnas Riksorganisation* och *ALMEGA* ser inget ytterligare behov av att införa flera program. En tekniskt inriktad utbildning kan genomföras inom nuvarande gymnasieskola. *Sveriges Civilingenjörsförbund* anser ett nytt teknikprogram riskerar att tillintetgöra det som finns idag. Kommunerna befaras upphöra med den tekniska grenen till förmån för ett dåligt preciserat och osäkert teknikprogram. *T-konventet* anser att det nya förslaget innebär en risk för små orter som inte kan skapa den bredd med många inriktningar som behövs. Ett nytt teknikprogram bör få en nationellt öppen och flexibel timplanestruktur utan inriktningar för att kunna ge en lokal arbetslivsanknytning. *LMNT* anser att det finns behov av ett tekniskt program för att ge de elever möjligheter som inte bor nära ett industrigymnasium möjligheter att välja ett tekniskt program. Programmet får inte bli enkönat och det är därför viktigt med ett annat och bredare utbud av block som exempelvis bioteknik och medicinsk teknik för att även intressera flickor. *LMS* anser att det måste finnas utrymme i de obligatoriska kurserna i ett nytt program för studier i engelska och grundläggande studier i språk i samma omfattning som på de andra studieförberedande programmen.

Flertalet av spontant inkomna yttranden stöder arbetsgruppens förslag om ett nytt tekniskt program. Men några menar att kraven är för höga och varnar för risken att det blir för teoretiskt utan förankring i arbetslivet.

Högskolan i Örebro anser att programmet som det är upplagt går ut över de allmänna ämnena. Det är föga troligt att programmet kommer att locka fler flickor. *Sveriges Verkstadsindustrier* anser att gymnasieskolan inte behöver fler utan färre fast uppbyggda program. *Chalmers Tekniska Högskola* anser att gymnasieskolans naturvetenskapsprogram utgör den naturliga basen för ingenjörsstudier vid högskolan och ser med oro på tänkbara konsekvenser av att ta bort naturvetenskapsprogrammets tekniska gren. *Tekniska Linjers Lärarförening i Civilingenjörsförbundet* är positiv till ett nytt tekniskt program som ger grundläggande teknisk kunskap inom teknikens många grenar och en fördjupning inom ett teknikområde.

Utveckling av programutbudet

Flertalet remissinstanser ställer sig bakom resonemanget kring en successiv utveckling av programutbudet och att fokus för en sådan förändring bör ligga mer på framtidens arbetsuppgifter än på traditionella

yrkesområden. Förändringarna får dock inte gå för fort. Flertalet vill behålla den programstruktur som finns. Några vill utveckla gymnasieskolan mot ett mer kursutformat system.

Friskolornas riksförbund tycker att det går för långsamt att utveckla gymnasieskolan mot ett kursutformat system. *SAF* anser att utvecklingen mot en kursutformad gymnasieskola måste fortsätta och menar att ett 17:e program vore att ta ett steg tillbaka. *SACO* anser att den viktigaste drivkraften för förnyelse, effektivitet och kvalitet är valfrihet för eleverna och konkurrens mellan skolor. *Statskontoret* anser att det finns en risk med att tillgodose elevernas önskemål vid varje tidpunkt. Kostnaderna för felval och kompletterande utbildningsinsatser belastar i ett senare skede kommun och stat. S*kolverket* pekar på att olika lokala organisationsprinciper inom gymnasieskolan kan innebära att principen om en likvärdig utbildning äventyras. En kursutformning kan kollidera med pedagogiska principer för organiseringen av utbildningen. *AMS* finner initiativet till översyn välmotiverat och förespråkar samtidigt att en statlig utredning tillsätts. *Landstinget i Gävleborgs län* delar uppfattningen att utbudet av nationella program kontinuerligt prövas och vid behov reformeras. Det är viktigt med rimliga tidsintervall mellan förändringarna samt att utbildningarnas och kursernas benämningar inte ändras i onödan. *Landstingsförbundet* anser att allt arbete med att pröva och vid behov reformera utbudet av nationella program bör ske i nära samarbete med företrädare för arbetslivet. *Lärarförbunde**t*** anser att det är svårt att hitta nya funktionsområden som kan täcka in hela samhällsstrukturer och bedömer det därför som bättre att behålla den struktur i program som är.

Måldokumenten för gymnasial utbildning

Remissinstanserna stöder överlag bedömningen att programmålen tydligare färgar kurserna i kärnämnen och att kursplanerna successivt ses över för att skapa överblickbarhet, enhetlighet och en breddad användbarhet för utbildningens avnämare.

Skolverket menar att de förslag som de båda utredningarna ger, handlar både om mindre regeländringar och om större strukturförändringar. Konsekvenserna av ändringsförslagen måste vägas samman och förordar därför en successiv reformering. *Högskoleverket* menar att det finns anledning att noga överväga om utvecklingen bör gå mot en ökad programutformning eller mot en mer 100-procentig kursutformning. *Alingsås kommun* anser att programmålen skall vara tydligare, öka i betydelse och vara styrande. *Falkenbergs kommun* motiverar en närmare anknytning till programmålen med att man kan komma tillrätta med elevernas bristande motivation, men att olika former av nivågrupperingar av elever från olika program försvåras. Små gymnasieskolor kan få problem med programgemensamma kärnämneskurser. *Hässleholm*s *kommun* anser att kärnämnesutbudet bör utredas vidare. *Malmö stad* anser att systemet av främmande språk behöver ses över och synkroniseras med grundskolans språkutbud. Det är viktigt att det individuella valet i större utsträckning än nu tas i anspråk för val av språk. *Sandvikens kommun* anser att programmålen måste få ett större genomslag än

tidigare. *Piteå kommun* anser att den sk infärgningen av kärnämnena mot programmålen inte får innebära att allmänkompetensen i kärnämnena går förlorad. *Landstinget i Gävleborgs län* instämmer i att läroplans-, program- och kursplanemål och deras inbördes relationer behöver tydliggöras.

Svenska Kommunförbundet påpekar att programmålen skall uttrycka de generella kompetenser ett program syftar till att säkerställa. Varje kärnämne bör omfatta åtminstone 50 poäng. *Lunds universitet* anser det inte befogat med en kursplanerevision redan nu. Först bör det göras en mer omfattande utvärdering. *Linköpings universitet* anser det viktigt att läroplanens värdegrundsmål återspeglas som kunskapskrav i samtliga program. *Lärarhögskolan i Stockholm* ställer sig bakom en kursplanerevision eftersom kurserna i kärnämnen varken passar för de studieförberedande eller de yrkesinriktade programmen. *Riksförbundet Hem och Skola* menar att valet av utbildningsväg måste kombineras med ett betydande elevinflytande över utbildningens utformning. *Friskolornas Riksförbund* anser att antalet kärnämnen behöver minskas, regleringen av hur undervisningstiden skall disponeras tas bort och en översyn av kursplanerna göras. *SAF* anser att det viktigaste är att eleverna får ökade valmöjligheter utifrån eget intresse och vald studieinriktning – också när det gäller kärnämnen. *LR* är positivt till en förlängning i tid av kärnämneskurserna och vill ha etappindelade kärnämneskurser. *Skolledarna* ställer sig bakom förslaget att antalet kärnämnen minskar, men tar inte ställning för något alternativ. *T-konventet* anser att det bör finnas en möjlighet för elever med dåligt självförtroende och/eller studiehandikapp av olika slag att välja en studiegång med etappmål inom kärnämneskurserna. *LMNT* är starkt kritisk till nuvarande system med gemensamma ämneskurser. Helst bör kurserna skräddarsys och inte bara infärgas mot respektive program. *LMS* anser att tydligare kravformulering behövs gentemot skolor och kommuner, inte minst med tanke på elevers rätt till likvärdig utbildning. I praktiken är det ofta så att elever hellre läser mindre avancerade kurser, där de kan få höga betyg, framför att läsa avancerade kurser med få poäng.

Kärnämnena

Tre alternativa förslag till förändringar av utbudet av kärnämnen förs fram av arbetsgruppen. Remissinstanserna är överlag mest positiva till det andra alternativet. Det tredje alternativet har även det fått många positiva svar. Remissinstanserna har sett det första alternativet som det sämsta. Några remissinstanser har kommit med egna förslag. Flera har avstått från att välja alternativ.

Skolverket förordar ett alternativ där samhällskunskap, religionskunskap och naturkunskap slås samman med en omfattning av 150 poäng. Det är viktigt att ämnet samhällskunskap finns kvar, eftersom den har stark anknytning till värdegrunden. Estetisk verksamhet finns kvar och utökas till 50 poäng. *Falu kommun* har ett eget alternativ där vissa kursmål från Naturkunskap A överförs till Samhällskunskap A med en omfattning av 100 poäng. En ny tvärvetenskaplig kurs med kunskapsom-

råden från Religionskunskap A och Naturkunskap A föreslås benämnas Etisk omvärldskunskap och omfatta 50 poäng. *Haparanda* och *Ronneby kommuner* kan tänka sig alternativ 1 eller 3, men förordar att poängen istället används till att utöka elevens val och inte begränsas till bestämda kurser. *Hässleholms kommun* anser att kärnämnesutbudet bör utredas vidare och väljer därför inget alternativ. *Piteå kommun* anser att det tredje alternativet är tveksamt, eftersom det enda naturvetenskapliga ämnet på program med yrkesämnen försvinner i en tid då hållbar ekologisk utveckling är livsnödvändig. Ett fjärde alternativ, som innebär att samtliga kärnämnen blir kvar och att poängtalet ökas från 30 till 50, föreslås. *Jönköpings kommun* avvisar tanken på att ändra de tre 30-poängskurserna i estetisk verksamhet, naturkunskap och religionskunskap, eftersom de är viktiga för alla elever i landet. *Mariestads kommun* anser inte att kärnämnenas omfattning skall öka. *Landstinget i Gävleborgs län* tar inte ställning för något alternativ. Alla elever i gymnasieskolan skall ha kunskaper, inte bara i religion, naturkunskap och estetisk kunskap, utan även i historia som är ett ämne med betydelse bl.a. för förståelsen av samhällsutvecklingen. *Umeå universitet* anser att inget förslag innebär en tillräckligt påvisad förbättring jämfört med dagens situation. *LO* tar inte ställning för något alternativ, men tillstyrker en förändring. Ett fjärde alternativ förs fram, där naturkunskapen förs samman med karaktärsämnena och religionskunskap, historia och samhällskunskap förs samman till ett ”tvärvetenskapligt” medborgarskapsämne eventuellt tillsammans med estetisk verksamhet. *Lärarförbundet* förordar en lösning som bygger på alternativ 3. Estetisk verksamhet om 50 poäng skall finnas och ett lika stort utrymme inriktat mot människor och miljö i ett globalt perspektiv. Gymnasieskolan måste utvecklas mot en mer utpräglad ungdomsskola och svara upp mot unga människors behov. Estetisk verksamhet måste fortsättningsvis vara obligatoriskt. De praktiskt-estetiska ämnena är viktiga kulturbärare. *LR* är positivt till en förlängning i tid av kärnämneskurserna, emot en integrering av religion, naturkunskap och estetisk verksamhet och mot att de avförs som kärnämnen från kursplanen. *Skolledarna* tar inte ställning för något alternativ.

Eskilstuna och *Linköpings kommuner* förordar alternativ 1 där även historia finns med som valbart alternativ. *Enköpings kommun* anser att man genom alternativ 2 skapar förutsättningar för ett annat pedagogiskt tänkande och metodutveckling. *Kiruna kommun* förordar alternativ 2 samt påpekar att den tvärvetenskapliga kursen skall präglas av problembaserat lärande, lägga grunden för en helhetssyn på undervisningen samt kunna färgas av programmets inriktning. *Lerums kommun* tillstyrker alternativ 2 som ett spännande och framtidsinriktat förslag där krav på lärarlagsplanering inför kursen blir uppenbar. *Ragunda kommun* förordar alternativ 2 med anledning av de aktuella diskussionerna i samhället om etik och moral. *Landstinget i Kalmar län* förordar alternativ 2 med hänsyn till att integrering mellan ämnen redan förekommer. *Konstfack* har fastnat för alternativ 2 och ser en sådan kurs som ett utmärkt tillfälle att låta elever studera och bearbeta de viktiga existensiella frågor som ligger i botten på det integrerade kursinnehållet. *Lärarhögskolan i Stockholm* förordar alternativ 2.

Högskolan Dalarna förordar alternativ 2, eftersom det tar tillvara samtliga ämnens särskilda kompetenser. *Alingsås kommun* vill se en förändring mot integration av ämnen, där estetisk verksamhet blir en ”integrationskurs” för olika estetiska ämnen och väljer därför alternativ 3. *Falkenbergs kommun* tillstyrker alternativ 3 som bibehåller estetisk verksamhet intakt till viss del och tillgodoser kunskapsmål i de andra kurserna. *Lidingö kommun* förordar alternativ 3, därför att samhällskunskap är ett viktigt ämne och estetisk verksamhet uppskattas av eleverna. *Stockholms stad* förordar alternativ 3 eftersom det innebär små förändringar i kraven på kunskaper i dagens kärnämnen och målet att undvika kortkurser uppnås. *Linköpings universitet* förordar alternativ 3 under förutsättning att livsåskådningsfrågor får en klar plats inom Samhällskunskap A och att det säkerställs att miljö-, energi- och resursfrågorna behandlas inom varje program och inriktning. *Uppsala universitet* förordar alternativ 3 eftersom det är viktigt att naturkunskap finns som karaktärsämne inom samhällsvetenskapsprogrammet. Dessutom är det viktigt att religionskunskap ingår i alla program som ett led i utvecklingen av förståelse och tolerans. *LMNT* förordar alternativ 3 och förkastar alternativ 1, eftersom gemensamma medborgarkunkaper är viktiga för alla elevers fortsatta liv. Ekologigrunden och laborativt arbetssätt får inte försvinna.

Av de spontant inkomna svaren är flertalet negativa till alternativ 1. Alternativ 2 har fått flest positiva svar följt av alternativ 3. Det tredje alternativet har fått fler negativa och tveksamma svar jämfört med alternativ 2. Flertalet yttranden gäller kärnämnena religionskunskap och naturkunskap och estetisk verksamhet. Flera argumenterar för att ämnena skall vara obligatoriska och/eller fristående ämnen.

Föreningen Norden anser att religionskunskap även i fortsättningen skall vara ett fristående kärnämne och avvisar därför bestämt alternativen 1 och 3. Om vissa villkor uppfylls är alternativ 2 tänkbart. *Sveriges Kristna Råd* vill bevara ämnet religionskunskap som ett eget obligatoriskt kärnämne i gymnasieskolan. Ur samverkanssynpunkt är alternativ 2 intressant, eftersom en samverkan mellan miljö, etik och estetiska ämnen ligger i tiden. *Sveriges Förenade Kristna Lärarförbund* anser att alternativ 2 är intressant och tolkar alternativet som att samtliga förekommande ämnen skall förbli obligatoriska och behålla sina kunskapsmål. De estetiska ämnena kan ges mer rättvisa än hittills genom att ingå i det tematiska ämnet. *Gymnasielärare och lärarutbildare i Göteborg/Mölndal* förordar alternativ 2 under förutsättning att religionskunskap kvarstår som karaktärsämne på samhällsvetenskapsprogrammet och införs som karaktärsämne på omvårdnads- och barn- och fritidsprogrammen på grund av dessa programs människovårdande karaktär. *Danshögskolan* förordar alternativ 2 eftersom målen är så formulerade att kunskapsmålen i de tre kärnämneskurserna förstärker varandra. *Kyrkorådet i Enköpings församling* och *Uppsala stifts missionsråd* anser att religionsämnet bör förbli obligatoriskt. *Broderskapsrörelsen Sveriges Kristna Socialdemokrater* avvisar alternativ 1 och 3, eftersom värdegrunden i gymnasieskolan i praktiken skulle frångås genom elevernas möjliga

bortval. Alternativ 2 ses som intressant för att samtliga ämnen förblir obligatoriska och behåller sina kunskapsmål, undervisningen görs mer verklighetsanknuten för eleverna samt att en tematisk uppläggning ger berörda gymnasielärare stimulans till samverkan. *Svenska Kyrkans Unga* anser att religionsämnet skall kvarstå som kärnämne obligatoriskt för alla, att tiden för ämnet ska utökas samt att religionsämnet skall vara ett eget ämne. *Västerbottenskretsen av Biologilärarnas förening* framhåller att en naturvetenskaplig kompetens är nödvändig. Därför skall ämnet inte smygas in under en annan rubrik med undervisning av lärare utan naturvetenskaplig kompetens eller genom att göras valbart. *Naturbrukets yrkesnämnd* föreslår ytterligare ett alternativ som innebär att naturkunskap med en omfattning av 60 poäng läses på alla program *Stockholmskretsen av Biologilärarnas förening* ser alternativ 3 som det bästa, eftersom det krävs ett ämne som knyter ihop de olika delarna för att eleverna skall få en helhetssyn på miljöfrågorna. *Kungliga Musikhögskolan* ställer sig helt avvisande till alternativ 1 eftersom alla elever behöver estetisk verksamhet. Därför är alternativ 3 bäst genom att estetisk verksamhet blir obligatorisk för alla elever.

Utveckling av gymnasieskolans yrkesutbildningar.

Remissinstanserna är överlag positiva till att en ny lärlingsutbildning införs som en alternativ studieväg och som en fortsättning på försöksverksamheten med pilotprojekt. Flertalet remissinstanser har inkommit med synpunkter på arbetsgruppens beskrivning av en ny lärlingsutbildning utifrån tankarna bakom förslaget till pilotprojektet. Flertalet vill avvakta utvärderingen av försöksverksamheten.

RRV anser att intentionerna med lärlingsutbildningarna försvåras genom det generella kravet på högskolebehörighet. S*kolverket* anser att fler kommuner och fler program behöver delta i den nya lärlingsutbildningen för att beslutet ska bli väl underbyggt. Det är viktigt att tydligt markera att denna lärlingsutbildning skiljer sig från den inom individuella programmet. *AMS* bedömer att samspelet mellan utbildningsväsende och arbetsmarknad i nya samverkansformer är mycket viktigt för att komma tillrätta med flaskhalsproblemen på arbetsmarknaden.

Alingsås kommun anser att den nya lärlingsutbildningen måste kopplas till hantverksutbildningar och inte till yrkesutbildningar, inledas med ett nationellt program och avslutas med lärlingsutbildning. *Enköpings kommun* anser att en teoretiserad lärlingsutbildning endast är genomförbar på orter med tillgång på kvalificerade handledare/lärare. Däremot skulle en mer hantverksinriktad typ vara möjlig och ses som ett gott alternativ för elever som inte är så intresserade av teoretiska studier. *Eskilstuna kommun* avstår från att kommentera lärlingsutbildningen och räknar med att få återkomma med synpunkter inom försöksverksamheten. *Falkenbergs kommun* instämmer i förslaget att målen för APU utformas så att den kan läggas ut tidigare. Utbildningen får inte bli en arbetsmarknadsåtgärd och rättsläget för eleverna måste klarläggas så att en likvärdig utbildning kan garanteras. Arbetsmarknadens parter och skolan måste tillsammans visa att de klarar av APU och kursplanestyrd lärlingsutbild-

ning innan utbildningen permanentas. *Falu kommun* anser att arbetslivet måste ta ett större ansvar för lärlingsutbildningen också ekonomiskt. Utbildningarna bör ge mer kunskap om företags- och entreprenörskap. Eleverna måste komma ut redan första året på sin lärlingsutbildning. *Haparanda kommun* anser att det är skolan, eleven och det lokala arbetslivet som utgör basen i lärlingsutbildningen. Den bör därför ges så få regleringar som möjligt. *Hässleholms kommun* stöder förslaget till försöksverksamhet med lärlingsutbildning. *Jönköpings kommun* tillstyrker olika omfattningar av APU på olika program, eftersom det är svårt för elever exempelvis på Medieprogrammet att nå upp till 15 veckors APU. Ersättning till arbetsplatserna för lärlingsutbildningen skall inte utgå. *Kiruna kommun* anser att en ny lärlingsutbildning måste blanda teori och praktik under hela utbildningen. *Lerums kommun* påpekar att det är stora svårigheter för såväl lärlingsutbildning som APU att hitta praktik/lärlingsplatser med den näringslivsstruktur som kommunen har. En förutsättning för den föreslagna lärlingsutbildningen är att den inte medför extra kostnader för skolhuvudmannen. *Lidingö kommun* anser att i lärlingskontraktet måste ekonomiska överenskommelser finnas med. Det bör finnas direktiv för hur ekonomiska frågor skall lösas. *Linköpings kommun* understryker att eleverna skall övergå i lärlingsutbildning efter år 2 för att kunna få tillräckliga kunskaper både i kärnämnen och yrkesämnen innan lärlingsutbildningen påbörjas. *Malmö stad* anser att en stor del av lärlingsutbildningen skall bestämmas lokalt utifrån branschens krav och elevens kunskaper. *Ragunda kommun* stöder tanken på en gymnasial lärlingsutbildning. *Stockholm stad* anser att mål, kvalitet, behörighet och kompetens skall regleras statligt däremot inte upplägg, organisation, ersättning och lärlingsperioder. Omfattningen av APU och vad som är lämpligt att arbetsplatsförläggas bör analyseras i samverkan med respektive bransch. *Piteå kommun* är positiv till grundtanken, men anser att det är viktigt att erfarenheterna från nuvarande APU tas tillvara för att undvika problem. *Landstinget i Gävleborgs län* stöder förslaget till gymnasial lärlingsutbildning. Eleverna bör kunna söka tidigast efter ett års studier. Det kan finnas en risk för en konkurrenssituation om APU- och lärlingsplatser. *Landstinget i Kalmar län* anser att förslaget att det inte skall utgå ersättning för den arbetsplatsförlagda yrkesutbildningen är orealistiskt, särskilt inom naturbrukssektorn. *Landstinget i Norrbottens län* bejakar två vägar, en skolväg och en praktikväg, för lärlingsutbildningen. *Svenska Kommunförbundet* menar att ett beslut om en mer permanent lärlingsutbildning bör bygga på erfarenheter från försöksverksamheten och avstyrker att det nya systemet med lärlingsutbildning redan nu permanentas. *Umeå universitet* vill framhålla vikten av god handledarutbildning. *Uppsala universitet* föreslår att programråd inrättas även för de studieförberedande programmen. *Lärarhögskolan i Stockholm* välkomnar försöket med lärlingsutbildning. Vistelsen på arbetsplatsen bör vara utgångspunkten för den skolförlagda delen av verksamheten. *SAF* anser att reglerna måste vara flexibla. Drivkrafterna finns lokalt och på branschnivå. Lärlingarna skall ha elevstatus, eftersom endast ett fåtal företag är beredda att ta ett utbildningsansvar genom att anställa en 16-åring. Om småföretag skall kunna medverka måste de få ersättning för sina insatser. *Företagarnas Riksorganisation* anser att företagen har

alldeles för lite inflytande över och ansvar för gymnasieskolans yrkesutbildning. *LO* efterlyser mer preciserade direktiv för APU:n och en lagreglering av programråden. Det finns allvarliga risker med förslaget till lärlingsutbildning. Om lärlingarna behåller elevstatus under fyra år och därmed inte omfattas av kollektivavtal innebär det en risk att lärlingsutbildningen blir en förlängd och försämrad APU för de elever som skolan inte vill ta ansvar för, men som arbetsgivarna gärna tar emot som gratis arbetskraft. Programrådens roll i samband med pilotprojekten är viktig och att arbetsmarknadens parter får en avgörande roll i utvärderingen. En modell med en bred gymnasieutbildning som avslutas med ett fjärde år för färdigutbildning föreslås. *TCO* anser att benämningen lärlingsutbildning leder tankarna fel och föreslår att utbildningen kallas aspirantutbildning. Det finns stora risker med att kärnämnesundervisningen koncentreras till det första året. Det bör framgå i skollagen att lärlingsutbildningen skall garantera en bred utbildning och att lärlingarna skall ha rätt till utbildade lärare och handledare på arbetsplatsen. Kommunen måste garantera skolan resurser för samarbete med arbetsgivaren för planering, organisation, tillsyn och kvalitetskontroll. Programråd skall finnas för samtliga program. *SACO* anser att lärlingsutbildningar är angelägna, men att utarbetandet av de närmare formerna bör vara en angelägenhet för den enskilda skolan i samverkan med eleverna och andra berörda. *ALMEGA* anser att en ny lärlingsutbildning bör införas som komplement till gymnasieskolan. *Verkstadsindustrins Yrkesnämnd* framhåller vikten av fungerande samråd och samverkan mellan skola och arbetsliv. Det är viktigt att arbetslivet får ett starkt inflytande över utbildningen och ett stort ansvar. *Lärarförbundet* är kritiskt till en ny lärlingsutbildning. Innan regeringen går vidare med pilotprojekten bör företagens ansvar för färdigutbildningen kartläggas. Ett bra samarbete mellan skola och företag är nödvändigt för att utveckla programmen i gymnasieskolan. Omfattningen av APU ska kunna vara flexibelt utan vare sig mini- eller maxigränser.

LR anser att förslaget är för stelbent och att en varvning av teori och praktik behövs. *T-konventet* instämmer i stort med förslaget men anser att ansvaret i större omfattning bör ligga på arbetslivet. All företagsförlagd utbildning i lärlingsutbildningen bör kallas lärande i arbete. APU kan mönstras ut.

Examen på gymnasial nivå

Remissinstanserna är till övervägande del positiva till förslaget att en möjlighet bör införas att avsluta utbildning på gymnasial nivå med en examen. Flertalet är också positiva till att kraven på såväl godkända betyg som en godkänd examensuppgift skall uppfyllas.

Skolverket anser att ett omfattande utrednings- och utvecklingsarbete krävs före genomförandet av en examen. Målsättningen bör vara att så många elever som möjligt genomför examensarbetet. Kvalitetssäkring och nationell likvärdighet skall skolan uppnå oavsett om en frivillig examen införs eller ej. En rad frågor som tydliggör bl.a. likvärdighet, pedagogiska och ekonomiska konsekvenser måste utredas. *Högskole-*

verket påpekar att det nuvarande betygssystemet inte var tänkt att användas för urval till högre utbildning och att den bristande jämförbarheten reser krav på nationella och normerande metoder att jämföra betygssättningen. Verket motsätter sig bestämt en situation där högskolans grundläggande behörighetsnivå ligger lägre än den nivå som föreslås krävas för gymnasial examen. *VHS* anser att en gymnasial examen bör utgöra grund för behörighet till högre studier. *Alingsås kommun* anser att en examen är en nödvändig och psykologiskt riktig åtgärd. Den ger de målmedvetna eleverna en möjlighet att kämpa för en examen precis som övriga ungdomar inom EU. *Enköpings kommun* anser att examen skall vara frivillig, leda till högre poängnivå och tillgodoräknas vid ansökan till högskolan. *Eskilstuna kommun* är positiv till en examen som ger möjlighet till internationell kompetens som närmar sig europeiska normer. *Falkenbergs kommun* anser inte att examensuppgiften skall ligga inom ramen för lokalt tillägg. *Falu kommun* anser att ett frivilligt examensarbete är ett bra sätt att höja kompetensen på, få en högre internationell standard samt träna eleven i att ta ett större ansvar. Det lokala tillägget skall inte få användas till examensarbete. *Hässleholms kommun* anser att en examen i form av en examensuppgift inom ramen för lokalt tillägg inrättas. *Jönköpings kommun* tilltalas av förslaget som höjer kvalitetssäkringen av utbildningarna och ställer tydligare krav på skolorganisation och elever samt ger eleverna en bra förberedelse för högskolestudier. *Lerums kommun* anser att examensarbetet skall ligga utanför programmen som ett frivilligt åtagande. *Lidingö kommun* kan tänka sig en gymnasieexamen för att stärka gymnasieutbildningens status. *Malmö stad* anser att det krävs att bevisen på utbildning är möjliga att tolka och värdera även över nationsgränserna och är därför positiv till en examen. För att klara de ökade kostnaderna bör styrelsen för utbildningen kunna fatta beslut om att använda det lokala tillägget för examensarbetet. *Piteå kommun* anser att det är viktigt att alla elever får möjlighet att avsluta sin utbildning med en examen. En examen innebär en kvalitetssäkring av utbildningen. *Landstinget i Kalmar län* anser att en examen för många elever skulle vara ett konkret mål och ett examensarbete om 100 poäng en utmaning. Förslaget att elevens uppgift ska bedömas av lärare i samråd med särskild kompetens inom det aktuella kunskapsområdet är positivt. *Svenska Kommunförbundet* anser att examensarbetet skulle kunna kopplas till programmålet för att få verklig genomslagskraft för programmålets återspegling i verksamheten. Skulle regeringen välja någon form av examen som innebär merkostnader, måste kommunerna kompenseras för detta. *Landstingsförbundet* stöder förslaget att det bör påbörjas ett utvecklingsarbete i syfte att göra det möjligt att avsluta gymnasieutbildningen med en examen. *Linköpings universitet* är positivt till införandet av en gymnasieexamen och anser att det bör övervägas om den skall vara obligatorisk för antagning till högre studier. *Karolinska Institutet* anser att en gymnasieexamen med avslutande examination bör införas på samtliga program och att godkänt betyg och godkänd examensuppgift bör krävas för att få examen. *KTH* är positiv till kravet på godkända betyg i engelska, svenska och matematik. *Högskolan Dalarna* menar att ett examensarbete skulle kunna höja statusen i utbildningen men att införa ett examensarbete parallellt med special-

arbetet verkar orimligt. *Södertörns högskola* anser att en examensprövning, gemensamt utformad av gymnasieskolan och högskolan, vore ett sätt att skapa närmare relationer. *SAF* ser med tillfredsställelse på att utbildningen avslutas med en examen. Såväl grund- som gymnasieskolan bör satsa mer på kvalitetskontroll. *Företagarnas Riksorganisation* förordar att det redan väl utprovade systemet med gesällprov och yrkesprov som finns inom ett antal yrkesområden tas upp. *LO* anser att ett examensarbete kan vara ett bra sätt att höja kvaliteten på utbildningarna och att det skall vara obligatoriskt på samtliga program. *TCO* anser att målsättningen måste vara att så många som möjligt skall genomgå en examen. *SACO* anser att regleringen av olika utbildningars särart bör ske i huvudsak genom examina istället för genom statliga regleringar av programstruktur och kursinnehåll. *Lärarförbundet* anser att en frivillig nationell examen är bra. *LR* är i princip positivt till en examen, men anser att det skall ställas högre krav. Specialarbetet skall vara kvar liksom det lokala tillägget. Kravet på att alla skall nå högskolebehörighet skall slopas. *Skolledarna* anser att det är viktigt att all undervisning i gymnasieskolan kvalitetssäkras och att varje program ges en avpassad examen. Specialarbetet bör tas bort. *T-konventet* är positiv till en frivillig examen, men anser att ett utvecklingsarbete skall komma igång innan beslut fattas. *LMS* protesterar med eftertryck mot att examensarbetet skall bedrivas inom ramen för lokalt tillägg och/eller individuellt val. Det kan leda till att eleverna ställs inför ett orimligt val. *Ragunda kommun* anser att den enda anledningen att införa en examen är en anpassning till internationella regler. *Ronneby* och *Haparanda kommuner* anser att det enda dokument som behövs efter avslutat gymnasium är ett slutbetyg. *Hultsfreds kommun* är negativ till en gymnasieexamen och vill istället utöka specialarbetet till 50-60 poäng. *Linköpings kommun* anser att syftet med en examen behöver framgå tydligare. *Stockholm stad* ser risker med en frivillig examen. Det blir en gradering av kvaliteten, leder till en snabb uppdelning i låg- och högstatusgrupper av eleverna och hotar likvärdigheten. *Landstinget i Gävleborgs län* befarar att frivillighet kan leda till att endast de mest studiemotiverade eleverna väljer att genomföra ett examensarbete och att det finns risk för ökad segregation. *Uppsala universitet* efterlyser ett klarläggande av vad en gymnasieexamen är tänkt att tillföra skolan. Kravet på en gymnasieexamen bör inte kopplas ihop med särskild behörighet till högskolestudier. *Lärarhögskolan i Stockholm* avvisar förslaget att införa ett examensarbete. *Elevorganisationen* anser inte att en examen som den utformats i förslaget är rätt väg att gå. Risken är att redan välanpassade akademikerbarn med goda betyg kommer att använda examen för att ytterligare dra ifrån de elever som missgynnats genom hela sin skolgång.

Riksförbundet Hem och Skola är tveksamt till förslaget och befarar att det kan leda till nya uppdelningar av elever – de som lämnar skolan med ofullständiga betyg, elever som fullgjort gymnasieskolans nationella program och elever med gymnasieexamen.

Utbildningsdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 14 maj 1998

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Freivalds, Åsbrink, Schori, Andersson, Winberg, Uusmann, Ulvskog, Lindh, Johansson, von Sydow, Åhnberg, Pagrotsky, Östros, Messing.

Föredragande: statsrådet Ylva Johansson

Regeringen beslutar proposition 1997/98:169 Gymnasieskola i utveckling – kvalitet och likvärdighet.

Författningsrubrik	Bestämmelser som inför, ändrar, upphäver eller upprepar ett normgivningsbemyndigande	Celexnummer för bakomliggande EG-regler
Lag om ändring i skollagen (1985:1100)	5 kap. 3, 4, 4 a, 4 b,4 c, 4 d, 5 och 6 a §§	